

FEKETE ISTVÁN

KARÁCSONYI
LÁTOGATÓK

MÓRA KÖNYVKIADÓ

Válogatta és szerkesztette VÉBER KÁROLY
HARTUNG SÁNDOR RAJZAIVAL
(c) Fekete István jogutóda, 1989

ISBN 963 11 6442 X

Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest

Felelős kiadó: Sziládi János igazgató

Zrínyi Nyomda, Budapest (88.1419/66-15), 1989

Felelős vezető: A Zrínyi Nyomda vezérigazgató-helyettese

Felelős szerkesztő: Majtényi Zoltán

Műszaki vezető: Szakálos Mihály

Képszerkesztő: Seebauer Gabriella

Műszaki szerkesztő: Fazekas Attiláné

Terjedelem: 15,02 (A/5) ív. IF 6253

OTTHON VOLTAM

Olvadásszagú szél járt már a városban, amikor híre jött, hogy haza kell mennem. Húsz év óta először.

Haza.

A házukban már húsz éve más lakik, rokonom nincs a faluban egy se, az öregek elmúltak, a fiatalok felnőttek, mégiscsak: haza.

A temetőben – messze túl az emlékek fájdalmán – két kis testvérem porlad; talán ez a két kis halom, amely jogossá tenné a szót, mert azóta új házak épültek, új emberek lettek, a templomtornyot is újra bádogozták, sőt a harangok is újak, mert a régiek háborúba mentek.

Mégiscsak: haza.

Kihez megyek hát?

Sokat gondolkodtam ezen – a szél rázta az ablakot –, és egyszer csak rádöbbsenem, hogy magamhoz megyek. A régi házhoz, mely csukott kapukkal is mindig az enyém marad, a régi utcához, melynek pora százszor sárrá vált azóta, a régi örömhöz, melyek el nem múlnak soha, még velem se, mert ezerszer leírom őket, hogy el ne múljanak.

Álmodozva és félve indultam útnak. Az állomások nevei behulltak az ablakon, a szántásokon megroskadt a hó, a patakokon állt még a szennyes jég, és az elmaradó faluk felett varjak kerengtek, csakúgy, mint régen.

Nincs semmi baj.

Az állomáson majd az öreg Pista vár...

Bolondokat beszélek. Hol van már az öreg Pista! Mindegy: várnak. A faluvégen bekiáltok Laciékhoz...

Megrázom a fejem. Ez így nem lesz jó. Laci szegény elmaradt valahol, még 1917-ben, és az öregek is... Kinek kiáltanék? Visszhangtalan kiáltás lenne, és megöregedett hangom elveszne a fenyők alatt, ha ugyan megvannak még a fenyők. Nagyok voltak már akkor is...

Hallgatva ültem emlékeim vonatán, s a sürgönydrótok mint a kótapapirost vonalzták a februári eget.

Készülni kellett.

– Várj, amíg megáll a vonat...

Körülnéztem. Valaki a múltból szólt, és én – amikor leszálltam a lépcsőről – szinte vártam, hogy egy kemény kéz megfogja a kezemet.

Az állomás harangja a régi volt, s amikor ütni kezdett, mintha a szívemen vert volna. De kocsit hiába néztem.

– Erre tessék! Az úton nyakig ér a sár, de van lóré... Isten hozta...

Felültem a lóréra Ferkó mellé, akivel együtt faragtam az iskolapadokat, és elfogódottan hallgattunk. A nagy, szürke ló aztán meglódította a mezei vasút kis kocsiját, és a vékony sínek apró kattogással utánozták a nagyokat.

– Hogyan utazott a tekintetes úr?...

Ferkóra néztem. Akkora bajusza van, mint egy tollseprő, nagy, csontos öklében elveszik a gyeplő, csizmái mintha odanőttek volna a lóré fenekéhez, és hiába rángatja a ló a kis alkotmányt, Ferkó nem inog meg. Mert Ferkó áll, én pedig ülök...

– Ül le, Ferkó!

– Jó így is...

– Ül le, a Ponciusát ennek a görhes világnak, mert lelöklek!

Leül. Én meg emígy dörmögök tovább:

– Na! Aztán ide hallgass. Ha még egyszer letekintetesuramozol, gyalog megyek haza.

– Haza?

Ezen elérzékenyedtünk egy kicsit, és megtaláltuk régi magunkat.

És lassan közelebb jött a falu. A nagy nyárfák nyirkos ágseprői közt tavalyi fészkek himbálództak, és eszembe jutottak régi egzámenek, amikor az iskola falán nyárfaágakból volt a füzér, és közte kesernyés szagú, sok pünkösdi rózsa.

– És cifra búza – toldotta meg Ferkó –, de a régi iskolából szövetkezeti bolt lett. Új iskolát építettek, a cifra búza pedig kiveszett a kiskertekből, mert a házakat kiépítik az utcára azóta.

A faluvégén rendes kocsira fogott át Ferkó, és nem szólt többet hozzám, mert megroskadtam a kasban, és régi emlékeimet nyirkos, télvégi vesszővel verte a valóság.

Köves úton zötyögtünk. A kerítések cementből vannak, a házak teteje zsindely, s egy menyecske hócipőben viszi a tejet a csarnokba.

– Hócipő... – mondom csak úgy magamban.

– Az – bólint barátom, és tudja, mire gondolok.

Az udvarok rendesek, tiszták és mérhetetlenül ridegek. Csupa szöglet. Csupa kemény vonal. A régi tornácok puha íve összedőlt azóta, a zsúptetőkben nem költ a veréb, a kapudúccok hideg kőből vannak, és nincs öreg faragott pad a házak előtt.

És milyen kicsi a templom!

Régi, gombos tornya szinte az égig ért a régi vásárnapok ragyogásában, de az évek – úgy látszik – megroskasztották, mert kicsi, esőverte és idegen lett azóta. Igaz, most február van, szítál az ólmos eső, és a tömjén füstje se felhőzne az ablakon beragyogó napsugárban.

Összehúszom magam, és sírni szeretnék.

– Mink azért a régiek vagyunk... – részvétkedik Ferkó, mert érzi, hogy lassan összedől bennem minden. – Majd kimegyünk a szőlőbe – biztat –, mint valamikor. Emlékszel?

Elnéztem a „szőlőhegy” kis dombja felé, és a távolság ködében mintha mégis a régi lett volna a pincék mohás fala, a tőkék alatt a csend, a diófákon a harkály kopácsolása.

– És pipálunk! – hunyorított Ferkó. – Most már nem kell félni, hogy megfognak bennünket...

– Talán az a baj, Ferkó.

– Hát majd kitalálunk valami tilosat... Te mindig ki szoktál találni...

– Bajos lesz, Ferkó. Most már mindent szabad.

– Nagy tüzet rakunk. A tavalyi venyige mind megvan még...

Amikor leszálltam a kocsiról, Ferkó szigorúan rám szólt:

– Aztán ebédre elvárunk!

Ballagtam a falumban. Nem ismertem senkit, s engem sem ismert meg senki. Régi házunk falát megsimogattam, homályos ablakszemébe belenéztem, és magam láttam benne.

A faluvégen aztán befordultam egy kis zsúpos házba. A fakilincs ismerősen kattant, a pitvarban öreg faragószék és gereben, az ajtó felett paprikafűzér és a nyitott tűzhely mellett fekete kendős öregasszony.

– Én vagyok, Rozi néni.

Száraz, öreg kezével beárnyékolta szemét.

– Istenem! Nemhiába tűzzel álmodtam az éjjel!

Megölelt, megcsókolt, és kinyitotta a szobaajtót.

– Maradjunk csak itt, Rozi néni.

– De itt füst van.

– Az a jó, Rozi néni.

– Nem tellett kéményes tűzhelyre. Majd száraz fát dobok rá, hogy ne füstölögjön.

S a régi tűzhelyen felcsapott a láng. Egyszerre világos lett a konyhában. A tűzből békés melegség lehelt ránk, a gyenge füstből elmúlt esték vacsoraszaga s az öreg edényekből lakodalmi levesek emléke.

Néha csillagos szikrák pattantak ki a kemence száján, és amint összeroskadt a zsarátnok, perelni kezdett egy kis kék láng.

Az öregasszony megfogta kezem, és én megnyugodtam. Ezzel a kézzel dajkált valamikor, és ezzel takart be, amikor beteg voltam.

– Tegyek még a tűzre?

– Tegyen, Rozi néni!

Néztük a tüzet; mellettünk megállt a csend, a szobában mintha csattant volna a régi takácsszék vetélője, az öregasszony átölelte a vállam, és egyszerre a régi lett minden.

Szívemben újra megvillant a régi nyarak ragyogása, régi ízek édessége, régi mezők szénaillata, és az öreg karok reszkető ölelésében megéreztem, hogy minden elmúlhat körülöttünk, elmúlhatunk mi magunk is, de a jóság ifjúsága és a tűz dajkáló, drága melege el nem múlnak soha.

TAVASZ

A meteorológia jeles tudomány, és ma már pontos jóslatokat kaphatunk a várható időjárásról. Ezek a jóslatok azután vagy beválnak, vagy nem... Valamikor nem volt ilyen egyszerű a dolog, mert ezt a tudományt csak műkedvelők gyakorolták, jósok, javasasszonyok, pásztoremberek, nemkülönben levelibékák, mert időjósok az állatok között is vannak, csak legyen, aki megérti őket.

Nálunk Compó bácsi, az öreg kovácsmester volt az időjós, aki – különféle jelekből – határozottan megmondotta, hogy másnap hozzáfoghatunk-e valami munkához, amihez – mondjuk – derűs napsütés szükségeltetik.

– Eredj, fiam, Compó bácsihoz – rendelkezett ilyenkor apám –, kérdezd meg: hordhatjuk-e holnap a szénát?

Compó bácsi a feltett kérdésre hivatalos komolysággal félrecsapta szurkos kötényét, feltette szemüvegét, és kiballagva az udvarba szigorúan felnézett az égi helyzetre. Kicsit még szaglálódott is, megvizsgálta a kéményből kavargó füst viselkedését, és leeresztve kötényét azt mondta:

– Hordhatjátok!

Azóta tehát az emberi jóslatokat tiszteletteljes kétkedéssel kezelem, de mindjobban hiszek az állatvilág megnyilatkozásainak, nemkülönben a különféle „jelek”-nek. Nem is kertelek tovább – ma már magam jóslok magamnak.

Ha például az ablakomban levő madáretetőn estefelé nagy a forgalom: hideg éjszakára van kilátás. Ilyenkor minden fagyúdarabkán egy-egy cinke tornászik, sőt a cinkék ritkább fajtái is megjelennek. Néha egy-egy varjú is letelepszik az etető előtt lévő nagy hársfára, és panaszosan fel-felkároog, jelezve, hogy nagyon éhes, de az ablakhoz közel repülni nem mer. Ez a varjúkárogás azt jelenti, hogy tíz foknál hidegebb éjszakára, sőt tartós dermedésre van kilátás.

Mostanában megfogyatkoztak cinkéim, varjat alig látok, sőt pár napja egy harkály repült el visszhangos rikkantással a kert felett, amire az egyik cinke azt mondta:

– Kicsit ér... kicsit ér!...

Erre a harkály most már dühösen rikkantott:

– Micsoda buta beszéd ez? Hát nem érzitek, mi van a levegőben?...

A cinkék ijedten elhallgattak, mert a harkály részint doktori minőségben az odvas fák mellkasát kopogtatja, részint nagy csőrt és piros sapkát visel; de talán szégyenkeztek is, mert hallgatni illett volna, amikor a levegőben egy pillanatra mintha a Tavasz csapta volna szét meleg, földszagú leheletét.

Tavasz! – gondoltam én is, és álmos kályhámra néztem a lanyhuló szerelem összes jeleivel.

De azért nem mondtam ki a végső szót, mert óvatos jó vagyok. A jelek azonban szaporodtak.

Egyik éjjel arra ébredek fel, hogy ablakom alatt szól a bagoly. Azaz – őszinte jó vagyok – arra ébredek fel, hogy feleségem azt mondja:

– Hallja?

– Mit?

Ebben a pillanatban csúnyán elvisította magát újra a bagoly, és a feleségem borzongva összerázkódott.

– Kergesse el, de azonnal.

Nem kétséges, hogy ebben a parancsban tévedés volt. Több mint húszéves tévedés. Húsz évvel ezelőtt ugyanis, ha csemetéim üvöltve tiltakoztak a fürdetés ellen, az asszonyi önkény csak kiszólt a fürdőszobából:

– Morogjon egy kicsit!...

Erre én fáradtan letettem az újságot, és őszinte dühvel morogtam, mire felhangzott a fürdőszobában:

– Aha! A medve!

Csend lett. A gyerekek hagyták a szappanhabot tovább is a szemükbe kenni, én pedig arra gondoltam, milyen szerencse, hogy nem téhénnel vagy vízilóval ijesztgetik örököseimet... mert bögni nem tudok.

Ezek az idők elmúltak, immáron húsz éve, és hogy én csak úgy ugorjak ki az ágyból, baglyot ijesztgetni, hát erről szó sem lehet. Egyszerűen azt mondtam:

– Nem kergetem!

– Neem?

– Nem! Ez a rikoltozás a baglyok szerelmi „hívó szózata”, és én semmiféle szerelmet meg nem gátolok, vagy ahogy a költő mondja: „Két szerető szív tiszta búzájába konkolyt nem hintek.”

Feleségem tamáskodva nézett rám.

– Hát ezek nem tavasszal?...

– Dehogynem – válaszoltam titkos örömmel, hogy a bagolykergetést egy kis magyarázattal megúszom –, dehogynem! A fecske meg a gólya már a banális és előkészített polgári tavaszba érkezik, de a születését a bagolyszerelem jelenti. Most már biztos, hogy elindult a tavasz.

A jóslatot tehát akaratom ellenére kimondottam, és állom is! Keményen és megdönthetetlenül, mert közben újabb „jelek” érkeztek.

Először is: – ahogy lemegyek tüzelőért a pincébe, mintha ásított volna valaki. Körülnézek. Mi ez? A tér, amely körülvesz, szokatlan, sőt megdöbbentő. És ebben a térben hűvös levegő van, pinceszagú csend, egy törött teknő, egy kenguruforma kétlábú szék, de tüzelő?... A szénre nézek, a vágott fa tüdőbajos kis halmára – a pinceablak előtt csepeg az ereszt –, és a tavaszra gondolok.

Másodszor pedig, amint felmegyek a lakásba, látom ám, hogy a feleségem a szekrény előtt áll mérhetetlen komolysággal, sőt felelősségérzettel. Így csak a sebészek állnak súlyos műtétek előtt, asztrológusok a mennybolt titkai előtt és katonák a hajó előtt, mely csatába viszi őket.

Nőm hatszor újítt tavaszi ruháit nézegeti.

Leteszem a szeneskannát, és ebben a pillanatban világosan érzem, hogy ez már nem jóslat, hanem a legtökéletesebb bizonyosság: jön a tavasz.

A BAGOLY

Gyöngyvirág még kevés volt az erdőn, de a kakukk már májust kiáltott. A bokrok alatt feketerigó szaladt, és a harkályok megkopogtatták az öreg fákat, mint az orvos a beteg ember hátát. Szólt a kakukk, kopogott a harkály, s a nagy fák hamvas sátort tartottak az erdő fölé, hogy a visszhang el ne röppenjen idegen határba.

– Szedjünk ibolyát is?

Megálltunk a tenger gyöngyviráglevél között, mert levél az volt bőven.

– Ibolyát?

Megszagoltam a néhány szál gyöngyvirágot. Csak egy-két kis alsó harang volt nyitva, de úgy éreztem, illatos tőlük az egész erdő.

– Nem kell ibolya!

Pedig de sok volt! Hosszú szárú, fakó, illattalan erdei virág. Nálunk falun csak a gyeper alatt lehetett egy-két szálat találni, de azok illatosak voltak és kékek, mint éjjel az ég. Amikor városba kerültem, akkor ismertem meg ezt a fajtát, és ez volt az első kiábrándulásom.

– Nem, ne szedjünk ibolyát.

Így aztán csak térferegünk az erdőn. A tisztásokon megálltunk, arcunkat az égnek fordítottuk, és úgy éreztük, a napsugár átver rajtunk, és megmelegíti szívünket.

Egy villámsújtotta öreg fa mellett meglódult a képzeletem, mert a fa csak csonk volt, és odva, pereme még fekete a villámtól.

– Ilyenbe költ a bagoly – magyaráztam városi barátomnak –, de nem szabad bántani, mert kiszedi az ember szemét.

Barátom botot keresett.

– Az enyémet ugyan nem.

– Na, csak vigyázz!... Felénk történt már ilyesmi.

Barátom azonban nem hallgatott rám. Nagyot ütött a fa oldalára, és nevetve nézett rám.

– Ez csak olyan falusi mese... – de alighogy kimondta, megsuhogott valami az odúban, és széles szárnyalással kireppent belőle egy nagy bagoly. Megijedni se értünk rá, már eltűnt az erdőben.

– Ugye mondtam!

– Legjobb lesz, ha hazamegyünk – indítványozta megszeppent barátom.

– Ki kellene szedni!

– Mit?

– A fiait. Fel kell nevelni. Okos madár nagyon. Egerészik a ház körül.

Az odú mély volt. Fenekéről egy félig tollas fióka nézett rám, és fűjt, mint a macska. Körülnéztem a májusi erdőben, és úgy éreztem, valahonnét titkos szemek néznek rám. Talán az anyja, valamelyik sűrű fakoronából.

A kisbagoly megcsípte az ujjam, de aztán tűrte, hogy megfogjam, és becsúszttassam kabátom öblébe. Aztán sürgősen le a fáról!

Futottunk az erdő széléig.

– Most már biztonságban vagyunk – szuszogtam. – Ide már nem mer utánunk jönni. – És kivettem a kisbaglyot a fűre.

Tántorgott egy kicsit, aztán leült, és nagy szemével álmosan ránk pislogott. Mintha szomorú lett volna.

– Az anyja most keresi?

– Keresi. De aztán megszokja – és az erdő felé néztem. Ekkor már nem szólt a kakukk. A nagy fák mereven álltak, s a réten egy felhő árnyéka szállt át.

Otthon nagy kalitkába tettem a kisbaglyot, és vattából raktam fészket neki. De nem ült bele, csak a kemény deszkára, és lehunyta szemét, mintha elálmosodott volna.

Estefelé meg akartuk etetni, de nem evett. Pedig sonkát kínáltam neki.

– Fiatal ez még – mondta cselédünk –, etetni kell.

De úgy sem evett. Egy falatot beleerőszakoltam a szájába, de nem nyelte le. Behúzódott az egyik sarokba, és csak nézett.

Aztán este lett. A fények elszálltak a város fölül, szobámra homály szakadt, és nem világított más, mint a kisbagoly két szeme. Engem nézett.

Aznap este nem ízlett a vacsora. Leckém sem csináltam meg. Ültem a sötétben, és néztem a madarat, de gondolataim az erdőn jártak, ahol most már éjszaka van. A nagy fák némán állnak, a hold lázas, nagy udvart kerít magának, a nagy bagoly ott ül a csonka fa peremén, és nyers fájdalommal kiáltja meg az erdőnek, hogy elvitték a fiát.

Az éjszakám is nyugtalan lett. Ágyamból odaláttam a kalitkára, és nem tudtam levenni a szemem róla. A kalitka az ablak előtt állt, s az ablak mögül az éjszaka leselkedett.

És álmomban, mintha a baglyom huhogott volna. Amikor kinéztem az ablakon, a feljáró kőoszlopán ott ült az öreg bagoly. Szomorúan ült, és a fiát nézte.

Nehéz lett a szívem.

Olyan nehéz, mintha valaki a Kicsit emlegette volna, aki a húgom volt, és eltemettük.

Az édesanyám nézett így néha, ha ebédnél a Kicsi neve kicsúszott valamelyikünk száján. Ilyenkor csend lett.

Az asztal felett rég elmúlt sírások párája úszkált, s anyám letette az asztalkendőt.

– Mindjárt... – mondta, de az ebédhez már nem jött vissza.

Vergődtem az ágyban, s a bagoly csak ült az oszlopon. Mintha a mellemen ült volna.

Hajnal volt, amikor felébredtem. Az ólmos szürkületben az éjszaka még nagyon közel volt és a virradat még messze. Az álom pókhálója még az arcomon feszült, de a valóság még testtelen volt.

A bagoly nem ült már az oszlopon.

A csatornában az eső kopogott, és a kisbagoly úgy ült a sarokban, mint az este. De a szeme barátságosabb volt.

Esett még az eső, amikor elindultam az erdő felé. A mezőkön ködben volt még a május arca, s a gyalogutak síkosak voltak, mint novemberben.

Az erdő várakozóan nézett rám, a nagy fák fölém hajoltak, mintha azt akarnák látni, hogy hoztam-e valamit?

Csak az eső kopogott a leveleken, amikor reszketve felmásztam az öreg fára, és a kisbaglyot visszatettem az odúba.

Aztán elbújtam egy bokor alá. Visszajön-e az anyja? Talán elhagyta már bánatában a fészket, és akkor...

Hűvös volt még. Reszkettem a bokor alatt, és lestem az ébredő erdőt.

Először a feketerigó kezdett fuvolázni, és ettől bizakodóbb lettem.

Aztán megint csend lett. Talán szél mozdult a fák koronájában, talán más suhogott, de amikor odanéztem, az odú kormos szájára, már ott ült az öreg bagoly.

A hűvösség ekkor már elmúlt. A párázó erdő fölmelegedett, és amint hazafelé szaladtam, utánam füttyögtek – mint ismerősnek – a madarak.

A dombháton már sütött a nap, a távoli erdő puha volt és békés. Valahol akkor harangoztak hajnalra.

A JUSS

Az osztozkodást már nem lehetett halogatni. Az idősebb fiú is a magáéban akart lenni meg a fiatalabb is, s az öregasszony nem tudott igazságot tenni.

– A Palánkos az enyém – mondta Gábor keményen –, édesapánk nekem ígérte.

– Nem is ellenkezem – bólogatott Ferkó –, de akkor nekem a többiből többet kell kapnom.

– Aztán mér’?

– Azér’, mert az az igazság. Ha a Palánkost én kapnám...

– Csak hát nem kapod. Te a házban maradtál, pedig én vagyok az idősebb.

– Nem küldött senki, fiam...

– Édesanyám csak ne pártolja Ferkót. Én talán mostoha vagyok?

– Csak az igazságot mondtam, fiam, de mivel nem érted meg, hát torzsalkodjatok magatok. Ahogy megegyeztek, nekem úgy lesz jó.

Megigazította fejkendőjét, és kicsoszogott a szobából. Csend maradt utána.

Ferkó az asztalnál ült, és körmével rovátkákat húzott az abroszra, Gábor pedig a kályhához támaszkodva szippantott néha kihűlt pipáján. Ferkó arra gondolt, hogy bátyja sokkal szebb házban lakik, földje is több van, amit a feleségével kapott; Gábor pedig úgy érezte, meg van rövidítve, mert ez a ház mégiscsak az apai ház, ami őt illetné. Lám, hogy terpeszkedik öccse az öreg asztalnál, ő pedig csak álldogál a kályha mellett, mint aki idegen. Igaz, hogy megkínálták üléssel, de csak az anyja, Ferkó nem... hát ebből is ért az ember.

A konyhában edények zörögtek, a lámpa libbent néha, Gábor bal lábáról a jobb lábára ereszkedett, Ferkó pedig a rovátkákat most már keresztbe vonalazta az asztalon.

– Hát így van.

– Ez így – hagyta rá Gábor –, ha nem bánod, hogy az ügyvédek híznak majd a mi földünkön.

– Ha te nem bánod?...

– Nekem csak az igazság kell.

– Na meg a Palánkos...

– A részem! Ami meg lett ígérve, de hát veled nem lehet beszélni. Nem is rontom tovább a levegőt, mert még elsajnálád azt is. Le se ültettél... hát nyugodalmas jóccakát!

Nehéz dobbanásokkal elment.

Ferkó ült egy darabig még az asztalnál. Bántotta, hogy nem szólt bátyja után egy jó szót, de hogy ő a levegőt is sajnálja, ez nagy igazságtalanság, székkal meg igenis kínálták. Aki pedig olyan magasan hordja a fejét, hogy nem ül le, hát nem ül le! Álljon, ha csak annyi esze van...

Hogy nem tudnak megegyezni, annak pedig a Kalapos had az oka, mármint Gábor apósáék, azaz Mári, Gábor felesége. Földéhes, kaparcsi népek. Ha Mári nem volna, már el is felejtették volna az egyezséget.

Igaz, hogy Julcsa is – az ő felesége – csípőre tette a kezét, amikor először ültek össze, éppen ezért az asszonyok most már nem vettek részt a megbeszélésben, de jobban ott voltak, mintha ott lettek volna.

Nyílt szakításra azért nem került sor. Ezt nem vállalta volna egyik fiú se, mert ilyenkor apjukra gondoltak, aki ugyan csak a temetőből örködött fiai felett, de az indulatokat még felrévülő emléke is lefojtotta.

Mit szólna apánk – gondolták olykor-olykor, ha már ökölbe szorult a kezük... és az öklök nyitott tenyérre ernyedtek lassan, ha nem lett is belőle kézfogás.

Mivel azonban az osztozkodás nem lett meg, közösen vetettek a tavaszon. És a munkában nem válogattak.

Tudták, hova kell az árpát vetni, hova a zabot és hova a kukoricát. Itt még gondolni sem lehetett mást, mert apjuk is úgy szokta.

Egyszer ugyan kijött az öreg Kalapos, és azt mondta, hogy ő árpa helyett krumplit vetne, de a két fiú szinte egyszerre hördült fel:

– Nem!

– Hohó, a Kalaposok ebbe nem szólhatnak bele!

Mikor az öreg megsértődve elballagott, a két fiú szinte cinkosan nézett össze, de nem szóltak semmit.

Szóljon Gábor – gondolta Ferkó –, ő az idősebb.

Szóljon Ferkó – füstölgött Gábor –, ő a fiatalabb.

És a pillanat elmúlt, pedig békés, szép idő volt, amikor nyitva van az ember szíve, mint a föld a jó magnak. A levegőben pacsirta áldotta a tavaszt, a föld meleg volt, mint az omló bársony, a dűlőút már zöldülni kezdett, és a falu felett gólyapár körözött, mintha helyet keresett volna, holott tudnivaló, hogy máshova úgysem szállnak, mint Andókék kéményére.

És újra elindultak a lovak. Zörrent néha a zabla, és a két testvérnek mintha nehezebb lett volna a járás. A csend is, mintha nagyobb lett volna, ámbár délfelé nagyon felmelegedett az idő, és a melegben – tudvalevő – nehezebb a csend is.

Amikor megálltak a vetőgéppel, Ferkó elnézett a falu felé.

– Nem tudom, mit akarhat Julcsa? Hoztam én ebédet. Aztán hogy siet...

– Ha nem jó hírrel jönne, nem sietne – vélte Gábor, hogy enyhítsen a várakozáson, és közben kifogta a lovakat.

– Behívó – mondta az asszony kicsit halványan. – Holnap reggel jelentkezned kell.

– Akkor már szedem is a sátorfát – állt fel Ferkó –, parancs, parancs. Amíg összeszedelőzködöm, este lesz. Hát Isten veled, bátyám!

– Isten veled, öcsém!

– Aztán vigyázz az én házam tájára is.

– Nem kell mondani.

– A nagyobbik tinót el kell majd adni.

– Ott leszek.

– Hát akkor mi el is mehetünk, Julcsa.

Kezet fogtak.

Gábor leült a zsákra, elővette tarisznyáját, de nem evett. Nézett amazok után. Elöl ment az öccse, utána a felesége, de amikor kiértek a gyalogútra, megfogták egymás kezét. Hát, Istenem, fiatal házasok, az asszony várandós. Gábor nézte a földet, melyből akkor tekeredett elő egy nyálkás, ronda csimasz.

– Ne, kutya! – taposott rá undorodva. – Olyan vagy, mint a háború, feldúlod a földet. – Aztán újra elnézett a falu felé, de már üres volt a határ.

Kinyitotta a bicskáját, megszelve a kenyeret, szalonnát is vágott mellé, de nem nagyon ízlett.

– A fene tudja, milyen pudvás ez a szalonna máma – dühösen körülnézett –, aztán hogy még krumplit vessünk árpa helyett!... Elment az esze ennek a vénembernek?

Az egyik ló ekkor nyihogni kezdett.

Gábor felugrott.

– Talán nincs más gondom, mint a ti hasatok, mi? – és mérgesen odaöntötte a zabot a lovak elé.

*

Ferkótól aztán hol jött a posta, hol nem. Mindig messzebből, mindig messzebből, mindig ritkábban, és egyszer csak elhallgatott. Gábor ekkor már mindennapos volt Ferkóéknál.

– Édesanyám betegeskedik – mondta otthon, és úgy nézett feleségére, hogy az jónak látta nem firtatni a dolgot.

Elmúlt a tavasz, elmúlt a nyár is. Egyik őszi estén az öreg postás azt mondta Gábornak, hogy menjen be a postamester úrhoz, ha arra jár, mert egy kis bort szeretne venni.

A posta üres volt. Az öreg postamester mégis kinézett az ajtón, hogy nincs-e kint valaki, aztán megfogta Gábor karját.

– Tudom, anyátok beteg... neked mondom csak, a jegyző úrral megbeszéltük, elhallgathatod, amíg akarod... szegény Ferkó... itt a hivatalos értesítés.

– Hát így van?

– Így.

Gábor kifordult a kapun, és nekiment a kis padnak, mert homály lett egyszerre, bár nem volt még nagyon sötét. Tétován járt-kelt egy darabig, aztán hazament. Az istállóban üldögélt késő estig, és hamar lefeküdt.

– De csendes máma – mondta az asszony.

– Hát nincs mindig majális...

Másnap aztán leballagott megint Ferkóékhoz.

– Hogy van, édesanyám?

– Csak megvagyok. Nem írt Ferkó?

– Azért gyöttem, csak nem akartam addig szólni, amíg minden nincs rendben. Itt az írás, megosztottunk. Ahogy Ferkó akarta. Engem is elvihetnek akármelyik nap, hát legyen rendben minden. Három holdat még ráadást is adtam.

– Ráadást?

– Hát persze. Én leszek a gyerek keresztapja, már ezt is elintéztük Ferkóval... aztán... ne srófold fel azt a lámpát, Julcsa, mert nagyon bántja a szememet...

KEÖRY BORBÁLA

Államtitkár úrék fent laktak a Várban. Nem is lakhattak másutt. A történelmi légkör szükségletük volt, életük elengedhetetlen kelléke, mint más embernek a ruha.

Csendes, nagyon exkluzív életet éltek. Akik elmentek az ódon ház előtt, szinte érezték a múlt idők leheletét, és önkéntelenül arra gondoltak: nagy dolog az mégis, ha valaki elmondhatja: – ez az ősöm Kinizsivel duhajkodott Kenyérmezőn... a másik Mohácsnál vitézkedett... harmadik meg éppen a szerencsétlen Bélát kísérte Muhi pusztától az Adriáig.

Mert a Keőryek mindenütt ott voltak, ahol a főnemeseknek ott kellett lenni. Éspedig nem utolsó helyen!

Amilyen csendes volt az öreg ház kívül, olyan volt belül is.

Osonó, halk árnyak, régi metszetek, fegyverek lépten-nyomon. Az államtitkár úr pipázója: múzeum.

Íróasztala felett a Keőryek hatalmas címere, melyet elgondolkozva néz most is.

Az újság ernyedten lóg kezében, és szivarja füstje lágy karikákat ereszt a levegőbe, mint a falusi kémények, ha jó időre van kilátás.

– De hol lehet az eredetije – dünnyögött öméltósága. – Szegény apám igazán vigyázhatott volna rá... meg a többi okmányokra is. Nem törődött vele – legyintett keserűen, és eszébe jutott, hogy amikor jogász lett, és apját faggatta nemességük felől, az öreg Keőry mereven begombolkozott.

– Hagyd a pokolba azt a fene származást, nem való az szegény embernek.

És amikor meghalt, hiába kutatott a fényes név ősi pergamenjei után. Ekkor haragudott először apjára, aki díjnokoskodott a megyénél, szülővárosában, Várhelyen, és bizony rongyosan járt, hogy fia tanulhasson.

– Neki nem kellett – mérgelődött öméltósága –, de kellene nekem meg a fiamnak. Hanyagság – mondta ki keményen az ítéletet, és elfordult apja felrévülő, alázatos kis alakjától, aki üres

pipát szopogatott poros aktatengerben, hogy a fia tanulhasson, mert már dohányra sem tellett.

Óméltósága letette félig elszítt szivarját (amit még apja szívesen elfogadott volna), és indulatosan járkált a szobában.

– Hanyagság és szülői kötelességmulasztás! – mondta. – Most kellenének az okmányok a fiú részére, és nincsenek.

Halkan koppant az ajtó, és belépett fia.

Óméltósága felvidult egy kicsit.

Igazi Keőry – gondolta, amint végigmérte fiát, és egyik ösére gondolt, aki Mátyás alatt vitézkedett, s akinek képét sikerült valahol megszereznie. Ugyanaz a homlok. A száj, szem...

– Mit kívánsz, fiam?

– Apa, kérlek, most már kell valamit gondolni azokra az okmányokra. Ne haragudj... már olyan megjegyzéseket is hallottam, hogy...

– Hogy?! – szisszent tompán idősebb Keőry, és olyan tekintettel nézett fiára, melytől alárendeltjei porrá szoktak válni, de csak pár évi nyugdíjaskodás után.

– Ne haragudj, apa, meg kell mondanom: azt mondták a levéltárban, hogy tudomásuk szerint a Keőryek már kihaltak...

– Gazemberek! Nem is tudom apámat eléggé kárhoztatni! Ő az oka mindennek. Nincs más mód, le kell mennem Várhelyre, születése helyére, de még előbb Kőrifalura, a család régi fészkébe, és jegyzőnél, papnál, de a föld alól is előkeresni minden okmányt.

– Kérlek, mihamarabb tedd meg, apa!

– Úgy tudom, ott hatalmas kriptájuk is van. Oda is elnézek. Illett volna már eddig is, de mindig a politika... a politika.

– Megígérted, apa!

– Megígérttem, fiacskám: meglesz. Most menj, mert dolgom van.

Amikor fia kiment, felhívta hivatalát:

– ...Te vagy ott, tanácsos úr... Kérlek, az asztalomra egy figyelmeztetőt. Csak annyit, hogy „Levéltár”. Köszönöm.

Majd adok én nektek kihalást!

Este barátai látogatták meg. Halk, patinás nagy nevek.

– Útra készülök – mondta tarokk közben –, le kell mennem a család régi fészkébe. A kriptát tataroztatom... hja, az idő. Nemsokára négyszáz éves.

A partnerek bólongattak. Természetes.

Reggel pedig előállt a hatalmas autó, és Keőry államtitkár úr elindult az ősökhez, akiknek tiszta vére lüktetett benne, s akik bizonyára örömmel gondolnak a késői utódra, aki lám, nem feledkezik meg róluk.

A nagy kocsi átszaladt a Dunán, mely felett könnyű köd szállongott és sirályok libegtek. Végigkanyargott a nagyvároson, és mély hangú dudája elől illedelmesen kitértek a szembejövők, mintha megéreztek volna, hogy ezzel tartoznak a nagy embernek, aki őseit meg látogatni, Kőrifalura.

A külváros apró házai szinte behunyták szemüket a fényes autó láttán, és talán kalapjukat is megemelték volna, ha az szokásuk lenne.

Aztán elfogytak a házak, nagy mezők között rohant az autó.

Szeptemberben járt az idő. A napraforgók sárga arca kinevetett az útra, és a friss szántások lágy, édes illata szétfolyt a barázdákban.

Idősb Keőry nem vette észre a napraforgót és nem érezte a földszagot. Gondolatban már ott állt a mohos kriptában, lehajtott fejjel, és azt mondta: – Eljöttem hozzátok... bocsássatok meg, hogy csak most, de eljöttem.

Kopogott a sofőrnek, s az autó lassított.

– Ismerős maga erre, Józsi?

– Hogyne, méltóságos uram! Ott túl a hegyen van Kőrifalu.

És felbúgott újra a gép. Az út menti fák szinte egymásnak estek, úgy rohantak el mellettük. A kis falukat csak éppen érintette a gyönyörű kocsi, és finnyásan vágta őket két darabra; aztán fel a hegyre!

Zengett a motor, és játékosan vitte terhét.

– Az „öregek” erre lóháton jártak – révedezett Keőry –, nagy idők voltak...

Lassított az autó. A sofőr lemutatott a völgybe: Kőrifalu.

Ragyogott a szeptemberi napfény a dombokon, és a szőlők levele pirosra vált már, mint az ég alja, mikor szelet ígér másnapra.

Keőry ellágyult. Az ősi falu! Szelíd jobbágyok ivadékai...

Barátságosan köszöntötte az embereket, akik megbámulták a csillogó gépet, és kalapot emeltek neki.

A falu végén, szelíd lankán, meglátta a temetőt.

– Merre lehet odajutni? – kérdezte egy gyerektől.

– Arra – dadogta, megmutatva az utat, és megrémült a pengőtől, amit az úr a markába nyomott.

A temető kapuja félig nyitva volt.

– Várjon itt, Józsi; innen már gyalog megyek – és belépett.

A kapu mellett öreg sírok horpadoztak. Némelyiknek már elkorhadt a fejfája, mint azok, akiknek nevét őrizték.

Különös füvek fanyar illata szállt a levegőben, és valahol szorgalmasan ácsolt a harkály.

Nagy csend volt.

Keőry halkán járt a füves úton, melyre már itt-ott sárga levelet dobott az ős.

Valaki ment előtte. Kapa a vállán meg gereblye. A temetőőr.

– Várjon csak, öregem!

Az ember csodálkozva tette le szerszámain. Ősz szakállában csillogott a szeptemberi nap.

– Megmutatja nekem a Keőryek kriptáját?

– Megmutathatom – kongott az öreg hangja. – De mit néz azon az úr?

– Szeretném látni. Azt mondják, nagyon szép... történelmi emlék.

Az öreg elindult. Szerszámai összekoccantak néha a vállán. Szótlan volt, mint amilyenek a sírásók általában.

Aztán balra fordult, és Keőry meglátta az ősök hajlékát.

Mohás kövek, rozsdás nagy ajtó, melyen feketén lehelt ki a múlt.

– A kulcsok persze magánál vannak?

– Igen – nézett furcsán az öreg. – Be akar menni?

– Természetesen – és szemrehányólag nézett rá.

Csikorgott a nehéz ajtó, és Keőry áhítattal lépegetett lefelé a nyirkos lépcsőn, melyen valamikor őt is leviszik. A falakon zizegő öreg koszorúk susogtak, amíg Keőry az egyik márványlaptól a másikig ment.

– Eljöttem Hozzátok... – susogta magában. – Kissé későn, de eljöttem. – A bíboros fülkájénél imádkozott is. Egyházi ember volt... szigorúan veszi az ilyesmit...

A folyosó végén egyetlen üreg még üresen tátongott.

– Az én helyem – borzongott öméltósága.

Meghajtotta magát még egyszer a nagy hadvezér felé, aki legtöbbször vitte a Keőryek között, aztán kiballagott a napfényre.

A furcsa öregember csodálkozva nézte az ismeretlen úr mély, kegyeletes viselkedését.

A kriptá mellett még egy sír szerénykedett.

– Hát ez hogy került ide? – kérdezte szigorúan öméltósága, és arra gondolt, hogy valami jobbágy merészkedett...

– Félig-meddig idevaló – felelte az öreg. – Ez Keőry Borbála sírja, aki szégyent hozott a Keőryekre. Én gondozom néha a sírját... Megszökött valami osztrák ulánussal, akik akkor erre jártak. Várhelyre szöktek... talán tetszik tudni, merre van? Aztán fia lett. Amikor meghalt, idehozták, de nem engedték be a többiek közé... Azt mondják, a fattyúk hordják is a Keőry nevet. Az unokája már nagy úr lett, valami államtitkár. De hát azért csak fattyú...

Öméltósága sárga lett, mint a levél, mely lába elé hullott.

– Hogy merészel?! Hogy merészel ilyen galád hazugságokat?... – és már meglódult karja, hogy megüti az öreget. – Elcsapatom! Érti?... Elcsapatom a temetői szolgálatból... Felháborító!... Paraszttal nem verekszem – eresztette le ütésre emelt kezét –, de elcsapatom! Én ismerek Keőryeket, akik még élnek.

– Az nem igaz! – egyenesedett ki az ősz ember, és szeme olyan lett, mint a karvalyé. – Ha vannak, akkor fattyúk! Az anyjuk nevét hordják... És miből csapod el engem? Én nem vagyok sírásó! És amit elmondtam, azt elmondhattam, mert... mert az utolsó Keőry... én vagyok!

CSERE

Kiss számtanácsos úr meg-megállt a lépcsőn felfelé haladtában, és bánta már, hogy nem liften hozatta fel magát. Húsz fillér, igaz, és a felesége nem hagyná szó nélkül, de most nagyon-nagyon betegnek érezte magát. Huszonöt év óta először. Néha a lépcsőfokok mintha szaporán futottak volna lába alá, néha pedig makacsul megálltak, és ilyenkor meg kellett kapaszkodnia a korlátban.

Felesége nyitott ajtót.

– Hát te?...

– Nem jól éreztem magam. Haza kellett jönnöm. Beteg vagyok... – és bágyadtan tette le kabátját egy székre.

– Nem akasztod fel? – kérdezte felesége, de olyan hangon, mintha azt mondta volna: Micsoda rendetlenség! Akaszd a helyére!

Fáradtan legyintett.

– Azonnal... – aztán befelé indult, és azt már nem is hallotta, hogy felesége utánaszólt: – Ne arra menj. A szabónő van itt...

Benyitott. Halk sikoltás:

– De papa!!

Legidősebb lánya állt ott kombinében, és valami átlátszó kelmét dobott magára, amíg az öreg Kiss átbotorkált a szobán. Nyomában anyja, villogó szemekkel.

– Süket! Mondtam, hogy ne jöjjön erre... Süket! Hát ez ő... az apátok... Keresztülgázol mindenem, és rohan összevissza, hát majd megmondom a véleményem!

Kiss ekkor már végigdőlt a díványon, és valami szörnyű elesettséget érzett, néha felvillanó fájdalmakkal a dereka táján.

Befordult a fal felé, és úgy érezte, jó lenne szép csendesen elmúlni. Felesége azonban már ott állt mellette.

– Nézd, Ede... hogy a kabátod a „földre hanyod”... nem szóltam. De hogy nagylányod megszégyenítsd, azt nem tűröm. Érted? – és felcsattant hangja, mint amikor két tepsit összeütnek.

Kiss összehúzta magát.

Jó lenne aludni... aludni...

– Érted?! – villámlott az asszony. – Nem-tű-röm! Lótsz-futsz, mintha részeg lennél. A szabónő egészen meg van botránkozva, hogy ilyet még nem látott...

– Kérlek, Malvinkám, küldj orvosért. Nagyon beteg vagyok.

– ...valósággal rájuk törsz, mint egy... egy...

– Küldj orvosért!

Kissné felkapta a fejét: mi ez? Harminc éve nem szólt hozzá így az ura. Szinte parancsolóan. Itt valami nagy baj lehet. De azért megsértett fölény ágaskodott hangjában. Hátha csak múltó rosszullét az egész...

– No jó!

Kint megállt. A szabónő és három leánya tüll- és selyemfelhő közül részvétellel néztek rá. Ilyen tapintatlan férjjel élni...

Kissné zsebkendőt nyomott szeméhez. Sőhajtott...

– Nem hallatszott ki semmi?

– Nem, mama.

– Jobb is. Úgy szégyellem. Maga előtt, kedves Ilonka – és a varrónőre nézett. – Még jó, hogy nem hallotta. Lehordott! Csúnyán. Ó, mit szenvedek én néha... és ez a folytonos betegeskedés... Malvinkám, telefonálj orvosért. Talán Pusztay doktort.

– Apa beteg? – álmélkodott a nagyobbik lány. – Sohse szokott. De talán inkább Vargha doktor... olyan kedves fiú. Mit lehet kezdeni az öreg Pusztayval?

Vargha nem jelentkezett.

– Széttépik, olyan praxisa van – mondta a kisebbik lány, Ida, és a medikusbálra gondolt.

Az öreg Pusztay otthon volt.

– Azonnal megyek – mondta. – Az én Ede barátom nem hagyja el magát, hacsak nincs komoly baja.

– Legyetek csendben – mondta a mama a lányainak, amikor az orvos becsengetett. – Hamarabb elmegy.

– Jaj, kedves doktor úr – lépett ki –, nagyon aggódom... – és megtörülte szemét. – Edus soha még beteg nem volt... és most...

gondolhatja! A mi békés, csendes életünkbe beleszakadt ez a betegség.

– Nono – mondta az öreg Pusztay. – Nem kell kétségbeesni. Lehet az egy kis influenza is. Néha nagyon előveszi az embert.

Kiss tanácsos úr ott feküdt összehúzódva a rövidke sezlónon. Az orvos ezen láthatólag megütközött.

– Miért nem ágyban? Azonnal ágyba! És befűteni.

– Ugye, mondtam, Edus! Bele abba az ágyba! De hiába beszél az ember. Ilyen makacs volt egész életében... – és kisietett, hogy tüzet rakasson.

A másik szobában azt mondta lányainak:

– Igazatok volt! Varghát kellett volna hívni! Ez a vén számár Pusztay ágyba fekteti. De ez még semmi. Tüzet rakat! Mikor úgyis láza van. Ez tíz kiló fa. A gombok kifutották volna az árából.

Kiss lassan vetkőzött. Minden mozdulata álmosan nehéz volt. Az ágy nyekkent, amikor beletántorodott. Az asszony fejéhez kapott.

– Edus! Széttöröd az ágyat...

Pusztay az öreg orvosok komolyságával vizsgált. Aztán elkomorult.

– A baj komoly. Asszonyom, ne ijedjen meg. Ede kibírja. Azonnali műtét. Ha megengedi, intézkedem.

Az asszony megtántorodott.

– Műtét? Jesszusom! Mibe kerül ez „megint”. – Az orvos felkapta a fejét, és szinte gorombán mondta:

– Ne méltóztassék talán számolni... Ede élete megér „annyit”!
– És elsietett.

– No, mama? – kíváncsiskodtak lányai. – Elküldted?

Kissné vörös volt és ijedt.

– Paraszt! De milyen paraszt! Így beszélni úriházbán. Rettenetes... rettenetes – és sírva fakadt. – Szegény Ede! Apátok... műtét... mi lesz velünk?

– Veszélyes? – kérdezte Ida. – Mit mondott?

– Nagyon veszélyes! Talán... szegény jó Edém... és rengeteg pénzbe kerül.

– Látod, mama, ugye mondtam, hogy Varghát hívjuk. Ő biztosan mást állapított volna meg.

*

A kórházi emberek után – akik elvitték Kiss tanácsos urat – valami ijedt csend maradt a lakásban. Valami üres szorongás. Ida megkérdezte az egyik embert, aki intézkedett a beteg szállításánál.

– Mondja, bácsi, veszélyes az ilyesmi?

Az ember ránézett Ida kedélyes arcára.

– Kisasszony, úgy látom, nem a házhoz tartozik. Ez már nem veszélyes, ez már halálos... de nem kell az ittenieknek tudni.

Ida csak beszédült a szobába. A többiek lekísérték apjukat a kapuig, mert az öreg Pusztay megtiltotta, hogy a kórházba bárki is bemenjen vele. A kocsinál már állt egy csomó bámész ember.

– Levetette magát az emeletről – mondta valaki, aki most érkezett.

Minderről azonban Kiss tanácsos úr már keveset tudott. Elindult vele a szomorú kocsí. A tömeg széteszlott, Kissné pedig szemét törölgetve, leányával felballagott az emeletre.

Fent fűjtatva megállt.

– Szívtelen ez az Ida. Illett volna neki is lejönni.

Bent Ida sírdogált.

– Mi van veled? Mit bögsz? Nekem is fáj. Pusztay azt mondta, kibírja.

– Az az ember meg azt mondta... meghal – szipogott Ida.

– Miféle ember?

– Aki a kórházból volt itt. Azt hitte, nem tartozom a házhoz. Azt mondta, halálos... biztosan Pusztaytól hallotta.

Kissné fejéhez kapott.

– Jézusom! Ede! Szegény jó uram, Edusom.

Malvin vigasztalta:

– Ne gyötörje magát, Mamácska... nem lesz semmi baj – és átölelte anyját, aki szomorúan sírdogált. De aztán ő is elpityeredett.

A lakás kemény hangjai lehalkultak. A bejárónő csendesen járt-kelt, s a vacsora az asztalon maradt. Este remegve felhívták a kórházat, hogy megvolt-e az operáció.

Sokáig kellett várni. Kissné sűrűn vetette a keresztet, és hideglelősen pislogott lányára, aki úgy nézett a kagylóba, mintha végiglátna a dróton, egészen a kórházig.

– A műtét megvolt. Sikerült. Kissé elkéstek már vele, de remélik... pompás szervezet... jó szív! Reggel többet mondhatnak.

Keveset aludtak.

Hol a csüggedés, hol a remény kopogtatott be a sötét ablakon.

Reggel megint telefon. Most már Kissné telefonált. Bátrabban.

– Itt Kissné. Kérem, az uramat tegnap operálták.

– Mi a neve a betegnek? – kérdezte valaki álmosan.

– Kiss. Kiss Ede.

– Igen. Kiss. Tegnap operálták... hm... nagyságos asszonyom nem kaptak értesítést?... Hm... igazán sajnálom... de a kedves férje... már tegnap... hm... már tegnap elhunyt...

Kissné megrándult, sikoltott egyet, aztán végigvágódott az ágyon.

Malvin odaszaladt.

– Mama! Mamácska... jaj!... jaj! – Beszaladt Ida is. A bejárónő is. Kissné csak vonaglott. A levegőben rémület terpeszkedett.

– Mama! Mit mondtak?

– Meg-haalt! Úristen, meghalt. Eduskám, aranyos, jó uram! – És újra elájult.

Mindenki sírt.

Ilonka, a szabónő is könnyeket csillogtatott, eltolta a derűs anyagokat az asztaltól, és kinyitotta a divatlapot a gyászruhák tájékán.

A hír szétfutott a rokonok között. Elsőnek Gizi néni lebbent be, mint egy öreg varjú, aki csak a halottas házakat szereti. Méteres uszálya sötéten lobogott utána, és úgy vetette magát Kissné keblére, mint ahogy a macska ugrik áldozatára.

– Malvinkám! Gizuskám! Aaa... hüüü...

Tizenegy órára a Gizi néni-féle gyászmadarak létszáma hétre emelkedett. A házban savanyú könny- és ecetszag terjengett, mert Kissné többször elájult. Most is alig tud suttozni:

– Hazajött. Amikor megláttam az ajtóban, mindjárt éreztem valami hidegséget a szívem táján. Eduskám, mi bajod van?, mondom. Semmi, szívem, mondja ő. Kicsit szédülök. Lesegítem a kabátját, belekarolok, érzem, hogy remeg... Édes jó uram, mondom, most csak be az ágyba! Nem akart... Befutok a szobába... Minek az, Malvinkám, mondja... felesleges... holnap kutyaajom... Ó Istenem, Eduskám! Hol vagy te már...

Nagyokat hüppögött, s így folytatta:

– Jön Pusztay... akkor már nagyon rosszul volt. De nem panaszkodott. Aztán: Jaj! Elvitték. Fogtam a kezét, amíg a lépcsőn levittük. Szeme rajtam, és mielőtt betettük volna a kocsiba, úgy megszorította a kezem, majd felkiáltottam. A viszontlátásra, suttogtá, és az égre nézett... Ő már tudta... Ó, Eduskám... Eduskám...!

A varrónő gyászfátyolos kalapokat hozott be.

– Nagyságos asszonykám...

Kissné irtózattal emelte fel kezét.

– Nem... nem... jaj, vigye ezeket a szörnyű dolgokat.

– Muszáj, szívecském... nono, szegénykém... – és Gizi néni avatott kézzel feltette Kissné fejére a kalapot.

– Nézd meg magad... angyalom!

Pusztay doktor lépett a szobába. Meghökken.

– Csak nem?... Lehetetlen!... A műtét sikerült... Asszonyom, meg vagyok döbbenve... igaz részvétem. Engedje meg, hogy felhívhassam a kórházat. Teljesen érthetetlen.

Az öregasszonyok gúnyosan összenéztek a háta mögött: ez vitte a sírba.

– Halló, itt Pusztay doktor. Te vagy ott, Kékes?... Egész odavagyok. Kérem a részleteket. Igen, Kiss Edéről... Hát hogy történt? Mi? Miii? Nem értem... Kérlek, ezt nem értem. A lakásáról beszélek... itt mindenki gyászban... Ez biztos? Légy szíves, szigorúan utánanézni. Ez mégiscsak rendetlenség. Egészen boldog vagyok...

Az asszonyok összenéztek. Hát van ennek szíve? Boldog!...

Pusztay megfordult.

– Asszonyom! Hölgyeim, le azokkal a gyászos holmikkal! Ede barátom két héten belül elhagyja a kórházat... névcsere történt... aki meghalt, másik Kiss Ede volt. Egy új alkalmazott összecsérélte.

Kissné felsikoltott, és ismét elájult.

Amikor magához tért, csak Malvin volt mellette.

– Elmentek? – kérdezte bágyadtan.

– Igen – mondta a lánya. – Gizi néni nagyon haragudott. Már koszorút rendelt.

– Kifizetjük neki! Csak hogy apátok él! Eduskám, jó uram!

– Már telefonáltam a kalaposhoz is... nem akarják a kalapokat visszavenni.

– Ennyi kiadás... – sóhajtott Kissné felülve. – Jó még, hogy a ruhaanyagot nem vágattuk le.

– Ida levágatta, anyuskám. Gyapjúsorzssett... azt sem veszik vissza.

– Jesszusom... szegény Ede, igazán szólhatott volna ott valakinek, hogy nincs baja... Ilyen volt egész életében. Könnyelmű. Ha én nem lettem volna mellette...

Hirtelen elakadt a szava, majd újra kitört:

– Meg a gyászjelentés... sürgönyök... koszorúk kifizetve, talán már ki is küldték a halottasházba!

Kissné felállt. A gyászkalap félrebillent fején, amikor hevesen elindult a szobában.

– Kétezer forint! – kiáltotta. – Kidobott kétezer forint. Én meg rongyoskodom... Ő kényelmes. Nem tartja érdemesnek bennünket értesíteni... Hát ez a ti apátok... ez volt egész életében... mártír voltam mellette... ő meg uraskodott... de most bemegyek... bemegyek abba a kórházba (szép kis rend lehet ott is)... és megmondom a ti drága apátoknak, hogy nekem ezt a pénzt túlórázza vissza, és máskor tegye bolonddá az öregapját!

ÁGNES

A tarnavári kávéház már üres volt, csupán a sarokban ült két önkéntes, és bizalmasan összehajolva mesélgettek egymásnak. Látszott rajtuk, hogy mély barátság virágzott ki köztük, és most elmondanak mindent magukról, hogy még közelebb legyenek egymáshoz.

– ...szóval, te molnár vagy – nevetett Baka Gyuri.

– Molnár a fenét – mondta Gábory szelíden. – Örökölttem két kis malmot, és gabonával kereskedem.

Az ajtón ekkor bekukkantott egy hadnagy.

– De üresek, Béla!

A főpincér széttárta karjait.

– Fognánk mi vendéget kötéllel is, hadnagy úr... csak a két önkéntes úr kvaterkázik – és odaintett a két barát felé.

A hadnagy szeme felcsillant.

– Na, van még rendes ember ebben a városban.

– Szervusztok! – parolázott a két fiúval. – Mit isztok?

– Egy kis vékony kadarkát... – mondta Gábory.

A hadnagy odaintette a pincért.

– Béla, mi van itt? Nagypéntek... Elmentek a hegedűk Rómába?

Béla meghajolt.

– Hány taggal méltóztatik?

– Csak a finomabb részt. Nagyböggő, cimbalom, síp nem kell. És kevesebb világítás.

A cigányok mintha az asztal alól jöttek volna elő.

A primás csak meghajtotta magát, és a hegedű, mint aki tudja a leckét, feljajdult:

Szomorú a nyárfaerdő...

Aztán elmúltak ezek a szép napok. Vége lett a tiszti iskolának. A búcsúztató nagy bankett hajnalán megint együtt ültek hárman.

A fergese már elhullt, és Baka Gyuri odaborult Gábory széles mellére.

– Aztán, Lacikám... ha már semmiképpen nem kapok állást, fogadjál fel inasnak valamelyik malmodba...

A kis hadnagy az állomásig elkísérte őket. Lacit elvitte a vonat felfelé, a másikat lefelé. Erősen megölelték egymást, mert tudták, hogy útjaik nagyon szétválnak, és amikor a vonatok elszakatoltak, egyedül maradtak nagyon.

Egyik igazgatta a malmait, adta-vette a gabonát, a másik nevelte a katonákat, a harmadik pedig – Baka Gyuri – írta a kérvényeket, hogy megválasszák valahova tanítónak.

Csodálatos, nem is kellett nagyon sokáig várni. Értesítést kapott Labancházáról, hogy kérvényét elfogadták, és helyét azonnal el is foglalhatja.

– Labancháza... – tanakodott Baka tanító. – Igen ismerős. Hol is hallottam? Persze – csapott a homlokára, amikor térképen megtalálta –, az nem messze van Tarnavártól – és felcsillogtak előtte a katonáskodás szép napjai.

– Megyek – mondta otthon. – Igaz, nincs vasút, nincs posta, nincs semmi... de kedves nekem ez a vidék.

És Labancházára új tanító érkezett.

Múlt az idő. A falu mind közelebb hajolt tanítójához, és amikor a réteken felnevetett a tavasz, Baka György tanító úr nem azt mondta már, hogy a lakásomba megyek, hanem azt mondta, hogy „hazamegyek”.

A tavasz persze nem állt meg a réten. Először virágra lobbantotta a kerteket. Aztán átlépett az apró házakon, s ekkor fehér fürtöket bontott az akácvirág. A virágokról becsurgott az illat az öreg iskolába, és a tanító úr ezen a napon sűrűbben simogatta meg a buksi fejeket.

Délután pedig füttyös jókedvvel ment ki a rétre. Lefeküdt a patakparton, melynek hullámai zavaros tavaszi üzeneteket hoztak, aztán elindult a tavasz országában, amíg csak a malomhoz nem ért.

Zúgott a malom. A kerék alatt szivárványos tajték szikrázott, a malomajtóban pedig a molnár állt.

– Isten hozta, tanító úr! A templomban láttam már. No, csak ne kerüljön el bennünket – és nyújtotta a kezét.

Baka Gyuri már hallott pár szót a réti molnárról. Potyondi a neve. Az ükapjának még két faluja volt... szükséavú ember... felesége sárkány...

Most már mindegy. Potyondit amúgy is rendes embernek érezte, a felesége meg csak nem harapja meg.

A molnár háza tája csupa virág. Az asszony keserű, de tavasz van, és Gyuri ezt nem akarja észrevenni. A molnár pedig mindig vonzóbb.

Puha kenyér, hideg hús, bor az asztalon és odakünn a tavasz...

Potyondi feleségére néz.

– Hát a kislány?

Az asszony epéskedik:

– Dolga van.

A molnár kék szeme kérőn néz.

– Vendég van...

Az asszony elrobog.

– Szigorú asszony a feleségem – magyarázza Potyondi –, pedig Ágneske jó gyerek...

Baka tanító úr mocorog. Azt gondolja, hogy igazán nem lényeges Ágneske látása. És hogy mondjon valamit, megkérdi:

– A kislány kimaradt már az iskolából?

Potyondi nevet.

– Mindjárt meglátja...

És Baka tanító úr szeme szokatlan nagyra nyílt, amikor kitárult az ajtó: ha a mama nem surran be Ágneske mögött, bizony kezét csókolt volna neki.

– Ágneske okleveles tanítónő – dicsekszik sürgősen a mama –, szép pénzbe került...

Az apa és leánya összenéznek. Gyuri pedig meg van némulva. Ágnes szeme kék, mint az apjáé és meleg pillantású. Eddig azt hitte, a kék szemek mind hidegek és szőkék. Ágnes barna. Majdnem fekete. És szép... Istenem, de szép...

Ezek csak futó gondolatok voltak, de mögöttük kisütött a nap, és világos lett az öreg szobában.

A tanító úr persze maradt vacsorára is.

– Máskor is szívesen látjuk... – és tántorogva ment a patakparton, pedig nem ivott.

Másnap a gyerekek csodálkozva látták, hogy tanítójuk megváltozott. A zajongást észre sem vette, fel s alá sétált a tanteremben, és állítólag a szemfüles Esküdt gyerek hallotta, amint magában azt mondta:

Gyuri, neked... azt hiszem... véged van – és mosolygott hozzá.

A molnárék szívesen látták a fiatal tanítót. Ágnes pedig hol ezt törte össze, hol azt, sőt, a cseresznyés rétesbe cukor helyett sót tett, ami már a leggyógyíthatatlanabb esetek közé tartozik.

A rétest nem kóstolta meg senki. Először Gyurkát kínálták meg.

– Ágneske sütötte...

Gyurka szó nélkül megevett belőle három darabot, „felséges!”

– felkiáltással, amit viszont egyenesen halálos állapotnak lehet mondani.

A nap pedig ívelt felfelé.

Az öreg Potyondi boldog révedezéssel nézett magába, és korholta az asszonyt, aki nagy partit szánt a lányának.

– Ezért kár volt taníttatni. Ki az a labancházi tanító? Se vagyon, se nagyobb fizetés.

– Derék úriember. Fiatal, egészséges. És a vak is látja...

– Elég baj. Én még várnék. Itt van ez a Bökry fiú...

– Hol van?

– Ha most meglátná Ágnest, jönne, ne félj. Az pedig egyes gyerek, ott aztán van föld, nagy malom, minden...

Az asszony hát vigyázott a fiatalokra, és ült rajtuk, mint a kotlós. De, a kotlósnak is le kell néha a fészekről szállni.

Bent járt a városban.

– Ezeket meg ne hagyd egy pillanatig se egyedül – mondta szigorúan, amikor elment.

Alkonyodott akkor éppen, a szoba homályos zugaiban melegen hullámozott a boldogság. Valami suttogás is mintha hallatszott volna, ám ezt érteni nem lehetett, és a két fiatal csak összehajolt, mint a virágok a szélben.

És alig tértek magukhoz, pedig a jó Potyondi olyan torokköszörüléssel közeledett, mintha az elmúlt esztendők lisztporát mind most akarná kiköhögni. Szemében mosolygó fények cikáztak, amikor egy helyben tartósan verte cipőjét a padlóhoz, mielőtt belépett volna.

A fiatalok napja a múltó nyárban fényesen állt az égen, de közeledett a tarnavári vásár, és ezzel együtt a nagy felhő, mely odaállt a nap elé, és árnyékot vetett a réti malomra.

Ágnes anyja ugyanis nem bízott urában, és a vásárra becipelte lányát is, hogy a felügyeletben hiba ne essék. Ágnes ment, mint akit visznek.

Le sem szállt a kocsiról, amit rosszul tett, mert a gazdag Bökry fiú szeme megakadt a szép lányon.

Már valamikor régebben látta Ágnest, de azóta ívelt nyakú, fehér hattyú lett Potyondiék kis libájából. Mondta is hazafelé apjának:

– Látta, apám, Potyondi Ágnest?

Az öreg Bökry felhorkant:

– A fene se nézte a lányokat. A lovakat néztem, de nem ért egy se két garast.

– Pedig nagyon megszépült.

– Koldus kutyák azok.

– Nem azért mondom, de csak szép az azért...

Az öreg Bökry kidüllesztette a mellét.

– Kell? – mondta gőgösen, mintha arról lett volna szó, ostornyelet vegyen-e a fiának.

Másnap pedig a libák is felemelték egyik lábukat a csodálkozástól, mert Bökry mama fényes fogata állt meg a réti molnár szegényes házánál.

Potyondiné szeme lobot vetett.

– No, szép is, hogy nem kerülik el a szegény embert.

– Erre jártam, már csak benézek – hadarta Bökryné. – Hiszen szomszédok lennénk. Aztán maguknak lányuk van, nekünk meg fiunk... – és sejtelmesen mosolygott.

Késő este indult haza.

– Legközelebb már nem egyedül jövök. De nem ám – és úgy nézett Ágnesre, mint a kés a bárányra.

Potyondiné, amikor egyedül maradtak, szigorúan meredt Ágnesre.

– Most aztán vége legyen a komédiának ezzel a tanítóval... Értetted? – és bevágta az ajtót.

Ágnes az este elsírt két temetésre való könnyet, hajnalban pedig megírt mindent Gyurkának.

„...amit megígértem, tartom – fejezte be levelét. – Hozhat az anyám, akit akar. Én már elígértem magam, és én azé leszek, még holtan is. Ágnes”

*

Baka Gyurka fellegtelen egéből hát levágott a mennykő. És éppen kocsira ült, hogy Tarnavára menjen, megvenni a jegygyűrűket. Tegnapelőtt vett mértéket.

De azért azt mondta kocsisának:

– Mehetünk – és a kocsi nehezen indult el, mert Gyurka feneketlen bánata lógott a saroglyában.

Kalapját a tarkójába lökte, és fogcsikorgatva lépett be az ékszerboltba.

– Jegygyűrűket kérek!

Az ékszerész ugrott, mintha megcsípték volna. Ilyen hangon revolvert kér az ember.

Amikor kilépett az utcára, valaki meglökte.

– Vigyázzon – mordult rá Gyurka olyan hangon, melyben két marokra való sértés volt.

Az illető megfordult, de ahelyett, hogy Gyurkát nyakon ütötte volna, kitárta karjait.

– Szervusz, édes Gyurkám...

Gábory Laci volt.

– Gyerünk a Koronába.

Gyurka szabadkozott:

– Már hazafelé indultam...

Gábory látta, hogy valami baj van, és csak annyit mondott:

– Gyerünk a Koronába! – és vitte Gyurkát.

Béla, a főúr, délutáni szunyókálását végezte éppen, és majdnem cigánykerekét vetett örömében. A régi helyre vezette őket, és mosolyogva meghajolt.

– Pezsgőt! – rendelkezett Gábory. – Nagy örömöm van ma, és a hadnagy úrért gyorsfutárt.

Béla elrohant.

– Most pedig beszélj.

Gyurka savanyúan kertelt.

– Miről beszéljek? A falu kicsi, az emberek ostobák, és azóta ma vagyok itt először...

Gábory látta, hogy így nem megy semmire. Hallgattak. Közben megjött a pezsgő. Gábory megemelte a poharát:

– A barátságunkra!

Ezt ki kellett inni.

Újra töltött:

– Egészségünkre!

Ezt is ki kellett inni.

Megint töltött:

– Annak az egészségére, aki a feleségünk lesz.

Ezt már Gyurka is átszellemülten öntötte magába.

– Most aztán igazán beszélj!

És Gyurka elkezdett beszélni, mint valamikor régen. Amikor már egészen kiöntötte a szívét, Gábory megszólalt:

– Mi a neve a kislánynak?

– Potyondi Ágnes.

Gábory szemei kinyíltak.

– Potyondi? A réti molnár lánya?

– Az! Ismered?

Gábory nyelt egyet.

– És az anyja nem akarja neked adni? Neked? – és nekidült a páholy falának a nevetéstől.

Gyurka mérges lett.

– Mi van ezen nevetnivaló? Furcsa vagy. És rosszulesik!

Gábory gyűrte magába a jókedvet, de látszott rajta, hogy minden pillanatban kirobbanhat.

– Hát majd odaadja! De előbb igyunk! – és töltött.
Gyurka eltolta a poharat.
– Köszönöm... majd később...
– Igyál, a ponciusodat, ha én mondom, mert ha nem adják oda a kisleányt, kirakom őket a malmomból.
– Malmodból?
– Nem emlékszel, hogy van két kis malmocskám? Hát ezek közé való a réti malom is...
Gyurka úgy hullott Gábory nyakába, mint a zsák.
– Lacikám, téged az Isten küldött.

*

Ágnes szomorúan öltözködött.
– Ne lomposkodj – éleskedett az anyja –, a tulajdonos jön. Fiatal ember.
Ágnes hát öltözködött.
Estefelé kocsi állt meg a ház előtt, s a kocsiból három katona szállt ki.
Az öreg Potyondi tisztos molnárszürkében várta a tulajdonost, mert a régi bérlet megújításáról volt szó – amikor betoppant a három katona.
A katonákkal valami nyugodt jókedv illant a szobába, és az öreg megérezte, öröm jár a levegőben.
A szerződés már kiterítve feküdt az asztalon, amikor bejött Potyondiné és Ágnes. Potyondiné összehúzta a szemét, Ágnes pedig megállt valami valószínűtlen bódulatban.
Kik ezek? Gyurka?
Potyondi kisimította a szerződést. Gábory pedig felállt.
Nagy lett a csend.
– A szerződés most nem fontos – mondta –, mert most mi elsősorban azért jöttünk, hogy kedves leányukat megkérjük jó barátunknak: Baka György tanító úrnak.
Potyondi keze reszketve csapott Gábory markába: az asszony zsebkendőt húzott elő, hogy a Bökry fiút elsirassa – bár tetszettek neki a katonák –, Gyurka pedig elővette a fényes karikákat.

GÓLYAMADÁR

Alkonyodott már az idő, és én néztem a folyót, melynek tavaszi ágyába most kezdett leszállni a nap, előkészítve bíbortakaróit, rózsaszín felhővándorait s az alkony barija matracait.

Néztem a folyót, amint tavaszi hánykolódással igyekezett dél felé, ringatván a bíbortakarókat és -vándorokat, de ez a mozgás a nap ágyazását nem zavarta. Nyugodalmasan csúszott le az égről, és éppen a negyvenmilliós hőfokon kezdtem gondolkodni, ami belsejében állítólag van, amikor nagy árnyék úszott el felettem, s a túlpart gyér fűvére leszállt egy gólyamadár.

Odaállt a vörös nap elé, és egyedül lett az alkonyatban és gondolataimban, melyeket – nem tudom én, honnét – de hozott a víz egyre-egyre.

*

Magamba szállva rendeztem ezeket a gondolatokat, és közben világosan kitűnt, hogy alapjában véve: irigy ember vagyok. Ezt az egészen alantas bűnt azonban enyhíti az a körülmény, hogy pénzre, ruhára, földre vagy bármely úgynevezett „gazdaságra” nem irigykedtem én soha, de igenis irigykedtem alsó szomszédunk gólyáira, melyek megjöttek tavasszal, elmentek ősszel, nyáron felnevelték a fiatalokat, s a gólyanemzetséget falunkban egyedül képviselték. A fiatalokat sohse hozták vissza, és idegen gólyákat nem tűrtek meg a környéken.

Arról nem is beszélek, hogy – és ez bebizonyított „tény” – a gólyafészekkel ékesített házat messze elkerüli a mennykő, és arról se, hogy a gólyafészekkel koronázott kémény alá beköltözik a jószág és a békesség...

Abban az időben viharos nyarak voltak, s a mennykő ugyancsak szorgoskodott körülöttünk, tehát nagyon kívántam ilyen mutatós villámhárítót, amely alatt tisztas körünkben jólét és nyugalom tanyázik. Gólyamadár azonban – tudvalevőleg –

tojásból lesz, és nem irigységből, így más eszközök után kellett néznem.

Ilyen eszköz a szakértők egybehangzó véleménye szerint például egy rossz kerék, melyet az ember feltesz a kéményre vagy a ház oromfalának kontyára, és kész. Ezt a „kész” úgy kell érteni, hogy a legközelebbi tavaszon vonuló gólyák lepillantva a magasságból azt mondják:

– Nini! Valaki hív bennünket!

És lekanyarodnak, és elfogadják a kereket fészkelési alapul, rárakván a fészek további kellékeit.

Természetesen csakis új házasokról lehet szó, mert hiszen az öregeknek megvan már a maguk otthona, amelynek elcseréléséről szó sem lehet.

Feltettem tehát a kereket életem kockáztatásával kéményünk tetejére, oda is drótoztam, és vártam a tavaszt.

Előzőleg azonban – már februárban – megérkezett egy külön gólya –, de ez nem vette igénybe a kereket.

Egyenesen feleségem kereste, rövid úton átnyújtotta neki ajándékát, s távozott.

Nem is csodálom.

A fiú sírt, mint egy éhes oroszlán, s csak addig hallgatott, amíg táplálkozni méltóztatott.

Közben azonban – hogy szavamat ne vétsem – megérkezett egy rádió is, melyet feleségem szórakoztatására hozattam, hogy ne legyen nagyon egyedül a gyerekkel. Egyébként is a rádió hangja határozottan meghökkentette gyermekünket. Elhallgatott, és komoran nézett maga elé.

– Na látod – figyelmeztettem a csemetét –, itt a másik gyerek. Vagy csendben leszel, vagy szólok a gólyának. – Erre összeráncolta homlokát.

A rádió azonban nem volt tökéletes, mert nem volt antennája; de mit meg nem tesz egy jó atya a család kedvéért? Mindent megtesz. Fel tehát újra a háztetőre, drótot az öreg kémény dereka köré, másik végét nagy körtefánk ágára, megfelelő levezetés, és kész volt az antenna. Végeredményben ott a kéményen a gólyafészek, tehát mennykőről szó sem lehet.

– Nem is tudtam, hogy ilyen ügyes szerelő vagy – mondta feleségem, miután a rádió, antennával megtoldva, a képeket is leharsogta volna a falról, nem is beszélve a gyerekről, aki felhagyott minden vetélkedéssel.

Sajnos, feleségem dicsérete nem volt időtálló, és szerelői babérait lefolytak homlokomról, mint ablakról a jégvirág. És mindennek a szél volt az oka, a nyargalászó tavaszi szél. A szél ugyanis rángatta a körtefát, a körtefa a drótot, a drót az öreg kéményt. Ki tudja, hány hete rángatta már kitartóan. Tudniillik a szél, a körtefa és a drót kitartottak, míg a kémény tetején a kerékkel...

Szép, enyhe márciusi délután volt (mint az elbeszéléseimben általában), a kicsi aludt, és mi csendesen beszélgettünk, amikor megindult az ég, a föld, rengett a ház, mozogtak a falak irtózatos dübörgés közepett. Feleségem felkapta a gyereket, nekem már nem jutott felkapnivaló, hát csak rohantunk az ajtó felé, miközben a padláson mintha söröskocsik tartották volna tavaszi versenyüket. Aztán egyszerre mélységes csend.

– Mi volt ez? – néztünk egymásra.

– A kémény... – sóhajtottam, és azóta se szereltem és azóta sincs gólyafélszemem.

*

S a víz jön, jön, és a gólyamadár áll a túlsó parton. Áll, mint a katona a vártán. Talán most érkezett, talán csak pihen, ámbár lehet, hogy a valódi tavaszt hozta, jólétet és békét, milliók kéményére, természetesen nagybetűvel, olyan nagybetűvel, amilyen nincs is több a világon, amilyen nagybetűt ez a főnév, a főnevek főneve megérdemel.

– Hát mit hoztál, Gólyamadár?

HÚSVÉT ELŐTT

A nagy épület négyszögletes udvara puha volt és határtalan. A rácsos ablakok már az első emeletnél bizonytalanok lettek és vakok, a második emeletnél szürkén vesztek a magasságba, azon felül pedig varjak károgtak valahol, mert a ködtől följebb látni már nem lehetett.

A kárognak nem hullt le, csak úszott fenn a levegőben, aztán elrepült.

Nehéz ajtó csapódott valahol, léptek morzsolódtak, pár halk szó. Aztán megint csend.

A börtönőr ásított, és arra gondolt, miért is van ő itt tulajdonképpen, aztán azt mondta:

– Na!

Ezt arra is lehetett érteni, hogy rettenetesen unja az egészet, arra is, hogy megint elkezdődött egy nap, de arra is, hogy: fogjátok meg már azt a kocsit, aztán gyerünk akárhová, a világ végére, vagy csak ide a disznóólakhoz, ahol kidőlt a fal, és a téglát el kell innét hordani.

A négy rab csak állt. Ránéztek a kis kocsi rúdjára, melyet meg kellett volna fogni, de a rúd messze volt – majd egy lépésre –, azt a téglát úgyis vissza kell hordani, egyébként pedig az ég magas, az udvar határtalan, s a varjak szabadon elrepültek valamerre, és mérhetetlenül értelmetlen minden ezen a reggelen.

– Varga! Varga Ádám!

A hang felülről jött, az emberek felnéztek álmosan és unottan.

– Itt van – szólt fel az őr.

– Jöjjön... fel az irodába. Hazamegy – mondta a hang később.

A rabok összenéztek.

– Hát eridj, Ádám.

Ádám elindult, aztán megállt.

– Mit mondott?

– Hazamehetsz – mondta az őr közömbösen –, szólj majd odafent, hogy küldjenek valakit helyetted. Úgy látszik, elengedték a többi idődet...

Ádám kezét fogott az emberekkel, és léptei elsüllyedtek a kapu láthatatlan torkában.

Ruhájának furcsa rabszagát az északi szél el-elkapkodta, és csak a második falu után hagyta el, mert hűvös tavaszi szél támadt észak felől; de a szabadság zsibbadása nem szakadt el tőle. Az a bágyasztó érzés, amit a becsapódó kapu dördülése kavart fel benne. Mintha maga a börtön omlott volna össze mögötte, és mintha ő csak nehezen kapaszkodott volna ki a törmelék közül. És most itt van az úton. Nem fáradt, csak gyenge. Nem örül, mert a váratlan öröm még bizonytalan benne és szinte fojtogatja. Az úton kis pacsirta szalad előtte, és bánatosan sírdogál, mintha a sivár, szürke út lelke füttyölgetne csontsípon a halott mezőknek.

A szél tépi a ködöt, s az akácágak úgy sziszegnek, mintha az alkony hideg kígyói tekeregnének valahol fenn a levegőben.

Ádám kilépett, mert este lesz így is, mire hazaér. Este. Majd beleskel a kis ablakon – anyja talán kukoricát morzsol éppen –, az ágy magasra felvetve...

Nem. Azt nem lehet mondani, hogy a börtönagy rossz lett volna, azt se, hogy kemény, de fal, fal mindenütt, s a kulcs csikordulása még a gondolatok fonálát is elvágta. A leskelődő kis ablak pedig csak nézett, nézett, és a hosszú folyosón egy-egy koppanás fuldokolva tántorgott, s addig verte magát a falon, amíg holtan nem hullott a régi koppanással vastag avarjába.

De ennek most már vége. Lehetséges ez? Valamikor jövő májusban kellett volna szabadulnia, és most még csak április van. Hogy is mondták az irodában?

– Amnesztia! – hallotta újra. – Olyan neve van, mint valami orvosságnak – gondolta –, de valami jó orvosságnak. Szóval – amnesztia. Most már nem felejtí el!

Az öccse, az a Jancsi gyerek ott ül majd az asztal mellett, olvas valamit – mert mindent összeolvas, ahelyett, hogy az udvart tisztességesen rendbe tenné –, de most már ez se baj, mert hiszen ő már itthon van – azaz útban hazafelé, ami egyre megy –, és azért derék gyerek ez a Jancsi. Hogy odavolt, amikor az a dolog történt...

De mintha ritkulna a köd; „az a dolog” pedig régen történt – idestova négy éve –, és most már senkinek semmi köze hozzá, mert megfizetett érte.

A ritkuló ködben az út egyre messzebb nyújtózkodott, a szántások őszi barnasága mellett kizöldültek már a vetések, és a nyugati égen járó nap sárga tányérja megmutatta még magát lefekvés előtt a sivár világnak.

Hamarosan meg is esküdhetnénk – gondolta Ádám, és anyját hallotta, mintha mellette szólalt volna meg:

– ...én nem tudom, mi lesz azzal a szegény lánnyal. Csak tib-láb, mint egy alvajáró, hun itt sír, hun ott sír, a ruhát meg mintha csak úgy ráaggatták volna...

– Lejárt az idő – mondta akkor, egyszer az őr fennhangon, és előhúzta óráját, pedig a falon is volt egy.

Ádámnak elszorult a torka, megfordult, otthagya anyját szó nélkül.

Akkor éjjel keveset aludt.

Rab vagy, kutya – mondta magának –, ide azért kerültél, mert előbb ütöttél és azután gondolkodtál, hát most már ne ugrálj, mert itt majd megtanítanak egy-két hónap ráadással.

Hát elmúlt ez is – lépked Ádám a sűrűsödő alkonyatban, mert vasútra meg minek költött volna? Az vasutazzon, aki nem lopott el majdnem négy esztendőt, ahelyett, hogy otthon dolgozott volna. Ámbár... Ámbár, ha most megfordulna a dolog... most se igen lehetne másként.

– Ha füttyentek, a szénába is elgyün utánam Kereki Ágnes – mondta Balog Imre a kocsmában, a felső Balognak a fia.

– Mit mondtál, te Imre?

Ádám még most is maga előtt látja azt a vörös villanást a szeme előtt.

– Amit akartam – köpött Imre, s a következő pillanatban ismét köpött, immáron véreset.

Imre ezek után zsebébe nyúlt bicskája után kotorászva – a tárgyaláson megesküdött, hogy a zsebkendőjét kereste –, de nem talált se bicskát, se zsebkendőt, mert lezuhant egy bunkós bot, s a zuhanást némely reccsenés követte.

– Ne, kutya – csikorgott Ádám, és ilyenformán csikorgott a börtönajtó is.

Imre éppen csak hogy megmaradt – azt mondják, ma is dadog még –, de a bilincs, amit Ádám rövid időre kapott, egyúttal az eljegyzést jelentette, mert Ágnes – ide falu szeme, oda falu szeme – úgy borult Ádám nyakába fényes nappal, mint a szomorúfűz, amikor Ádámot elvitték az arra szolgáló emberek.

Így tudódott ki a fiatalok, Ádám és Kereki Ágnes erős hajlandósága, és az öreg Kerekit hiába kerülgette a hideg guta, a dolgot visszaszíni nem lehetett. Lehordta hát lányát a sárga agyagig – odahaza –, de a tanácsban is úgy nyilatkozott, hogy Ádám azt tette, amit tennie kellett. Az ő lánya tisztességét ne pökdösse be senki – és a börtönt végeredményben embereknek csinálták.

Ádám még most is elmosolyodik, ha erre gondol, ámbár egyébként semmi mosolyognivalója nincs, mert borotváló, éles szél sziszeg az úton, és fázósan reszketnek a feltünedező csillagok.

Majd otthon meleg lesz – húzza szorosabbra a kiskabátot Ádám –, meg vacsora is lesz. Talán ott lesz Ágnes is, hiszen megmondta az anyja, hogy segít ezt is, azt is, különösen esténként. Nincs olyan hideg már, ha erre gondol, pedig erre gondol, amíg csak fel nem tűnnek falujának ablakszemei.

A temetőnél átvágott a kertek alá, nem akar találkozni senkivel, mert megismernék, és ma este egyedül akar lenni azokkal, akiket illet. Márpedig megismernék, mert eltűnt már a köd, és a telehold holt vigyorgással bámulja a világot.

A kert kisajtajában már majdnem izzad. Megáll, és sóhajt egyet.

Hej, Ádám, Ádám – mondja magának, és a börtönre gondol, a szögletes udvarra, a hosszú folyosóra, rácsos ablakra, zörrenésekre, halk beszédre és falakra... falakra...

Na, menjünk – biztatja magát, mert meleg világosságot vet a pitvarba az ablak, és valami hangok is hallatszanak.

Lopakodik, mint a tolvaj. Az istállóban csend, az eperfán alszanak a tyúkok, a kút mellett csillan egy kis tócsa és az udvaron meleg füstszag.

Akácfával tüzelnek – gondolja Ádám szimatolva –, odabenn ugyancsak vígan vannak.

Ettől egy kicsit elnehezül a szíve.

Nem is olyan nagyon sírnak-rínak utánam...

Duruzsoló férfihang és megint az a felcsattanó nevetés.

Úgy látszik, nem hiányzom.

Az asztalnál öccse ül, a kályha mellett anyja. A kályhán túl még valaki, de annak csak a szoknyáját látni meg a lábát. A szoknya olyan ismerősforma. Onnan jön a nevetés...

– ...csak tib-láb az a szegény lány, hun itt sír, hun ott sír... – mondta akkor anyja is, aki most néha ránéz Jancsira, és mosolyog.

Ádám mellében nő a hideg. Torkában keserű a nyál, és nyeli, nyeli. Arcán dermedtre feszül a bőr, mégis, nem a régi indulat az, hanem valami feneketlen roskadás.

Jancsi most becsapja a kalendáriumot, kiáll a szoba közepére, valakit utánoz, mert hadonász a karjával, aztán jobbra-balra hajlong, az a szoknya meg ott a homályos sarokban nevet, nevet, szinte fuldoklik.

Ádám meredt már, mint a kőszent, és azt hiszi, eldől mindjárt, mert Jancsi odaugrik a sarokba, és enyhe nevető dulakodás kezdődik...

Az öregasszony meg csak nézi... és mosolyog...

*

Hogy Ádám mikor és hogyan jutott ki az istállóba, arra később már nem tudott visszaemlékezni. Az indulatok és gondolatok, a bosszú és keserűség úgy kavarogtak benne, mint vihar után a patak mocskos, sárga vize, mint a szennyes áradat, amelyben tyúktoll és döglött macska, madárfészek és újságpapír járja értelmetlen táncát.

El kell menni. El kell innen menni...

De csak feküdt.

Legyen az övék! Dögöljenek meg... Biblia, Biblia, az kell az anyámnak. Tisztesség! Legjobb volna egy szál gyújtó...

De nem mozdult.

A lovak józanítóan rágták a szénát. Julcsa, a tehén megrázta nyakán a láncot.

Julcsa talán meg is borjadzott már – gondolta a sötétben, és megtapogatta a szénát, amin feküdt.

Lucerna... rohadt volna el még a szárán... nem kellek én itt már a kutyának se, de majd reggel. Reggel majd rátok adom a tisztát.

Az ablak egyre homályosodott, mintha a hold elment volna már.

Éjfél is lehet – gondolta, aztán hirtelen felkelt. – Ki itt a gazda, mi?

Meggyújtotta a mécset. Látta, aki látni akarja!

Julcsa mellett ott feküdt bámész kisborja, és Julcsa Ádámra nézett.

Ez így van, Julcsa – gondolta Ádám –, talán te örülsz egyedül.

Kinyitotta az istállóajtót, mert a fullasztó gondolatok közt lélegzeni sem tudott már. A hűvös levegő szinte beesett az istállóba. A hold elfakult, a csillagok nem látszóttak, mert újra ereszkedni kezdett a köd.

A kisborjú prüszzent egyet, mire Ádám gyorsan betette az ajtót.

Még megfázik – gondolta, és most, hogy az istálló melege újra körülvette, hirtelen nagyon fáradtnak érezte magát. Elfújta a lámpát, és újra bebújt a nagy szénahalom mögé. Közben arra gondolt, hogy Jancsi, ha hajnalban kijön, és enni ad az állatoknak, a vasvillát könnyen beleszúrhatja.

Az lenne a legjobb – ásított, és lehajtotta a fejét.

... aztán egy kezet látott, és valaki dühösen azt mondta:

– Gyulladj már meg!

A kéz cilindert markolt, és a lámpabél lángja hirtelen felugrott.

Ádám gondolatai kavargtak egy kicsit, míg az istállóba és Jancsihoz visszataláltak, de valahogy – hiába akarta – a tegnapi átkozódó düh laposan pislogott már benne valahol a sötét sarokban.

Jancsi arca nyúzott volt – ki tudja, mitől?... és csak állt a lámpa alatt, közben kétszer megvakarta tarkóját is.

Ekkor hirtelen kinyitotta valaki az istállóajtót, Ádám szinte megretten, de Jancsi meg se fordult.

– Szervusz – mondta Mihók Lajcsi, a szomszéd fia. – Szervusz, Jancsi. Hát gyere.

Jancsi csak nézett maga elé.

– Na, mi baj van megint.

– Jó lenne világga menni – legyintett Jancsi. – Alig aludtam valamit. Gyün megint a húsvét, édesanyám csak hüppög egész éjjel Ádámért. Pedig komédiáztam neki egész este, még ezt a mafla Verát is átbolondítottam, hogy hangoskodjék egy kicsit. Hát Vera nyerített is nagyokat, de aztán, hogy egyedül maradtunk... hát akkor menjünk.

– Gyere, Jancsi – sürgette a másik –, mire az öreg felkel, kivisszük a szecs kavágót az istállóba. Egyedül nem bírom, inkább átgüvök utána segíteni.

Jancsi lesrófolta a lámpát, kimentek a homályba.

A következő percekre megint nem emlékezik Ádám, csak arra, hogy melege van, talpig ér a köd, rohant a kertek alatt vissza a falu vége felé. Kabátja nyitva, kucsmája a tarkójára lökve, és amint lép, katonásan, minden lépésre szótagolva mondja:

– Te – mar-ha! Te – or-szá-gos, nagy mar-ha. Te – mar-ha...

Így ér végig a kertek alatt, és az utolsó ház után befordul a falu utcájába. Nyilvánvaló, hogy Varga Ádám most érkezik. Hajnal van még, üres az utca, és tele van köddel. Vastagon. Ádám nagyokat lélegzik belőle, aztán lelassul, és botorkálva megy, mintha csak a szomszédból jönne, ahol annyi jó hírt hallott, hogy egy életre is elég.

A konyhában csak a kemence világít, s előtte guggol egy öregasszony. Meg se fordul.

– Én vagyok, édesanyám.

És átölelve talpra állítja.

– Ádám! – kiált Jancsi, amikor később bejön. – Ádám – suttogja –, megszöktél? – és a szeme csillog, mert Jancsiból nem hiányzik egy kis betyárvér.

– Elengedtek...

– Mindegy – szorongatja Jancsi, és kalap nélkül kifut a házból.

Ők meg csak ülnek anyjával, csak néznek maguk elé, amíg meg nem érkezik Ágnes. Jancsi a nagy örömben elmaradt valahol.

Ágnes megáll az ajtóban. Szó nincs. Keskeny, halvány arcán mintha régi könnyek peregnének, de a szeme világít. Áll, a kötényt simogatja, nézi Ádámot, és elindul feléje.

Az öregasszony csendesen felkel.

– Akkor én most adok a tikoknak.

„GYÜHET”

Lovat eladni sokféleképpen lehet. A jó lovat akár ki se vigye az ember a vásárba, mert úgylis híre megy, és a házhoz jönnek érte. A közönséges lovat már vásárba kell vinni, aztán vagy beleszeret valaki, vagy sem, de a rossz lovat eladni nehéz, és a rossz lovat jól eladni: művészet, sőt: tudomány. Végezetül pedig öröm, melyet illik megünnepelni,

És Kalló Péter (az özvegy) meg is ünnepelte. Duplán.

Amikor a passzusok átadásával Rigó útja végleg elvált Kalló Péter sorsától, csak úgy mellesleg megemlítette a vevőnek, hogy...

– ...és hát az áldomás...

Mire a vevő azt mondta, hogy:

– Nono! – ami magyarul annyit jelent, hogy:

– Legyen szerencsém.

Ez volt az egyik áldomás; a második csak úgy egyesleg lett elfogyasztva egy másik sátorban és emelkedettebb légkörben. A Rigóval kapcsolatos emlékek itt csodálatosan kivirágoztak, ezért ezen a helyen még egy liter rendeltetett. Közben arra gondolt Péter, hogy enni is kellene valamit, meg szegény feleségére is gondolt, aki lám, özvegyen hagyta, s ezen elszomorodott. Fizetett tehát gyorsan, mert az asszonnyal kapcsolatos emlékek hazafelé ösztönözték...

Úgy gondolta, hogy majd eszik az úton, s ezért a kulacsba még egy litert merítettetett.

– Mert hosszú az út – magyarázta a lacikonyhásnak –, aztán csak egy kút van hazáig, abban meg nincs béka.

– Nono! – mondta a bormérő bölcsen, tudva, hogy olyan kútban ihatatlan a víz, amelyben béka nem tartózkodik.

Ezek után Kalló Péter elindult hazafelé az egy lóval, aminek a csikaja szépen eljár már a kocsiban, azért másikat nem is kellett venni. Hát ennyi öröm egy napon.

Kiérve a városból lőcsre akasztotta a gyeplőt, a továbbiakat az öreg Csillagra bízva, aki jobban ismerte az utat, mint az egész útmérnöki hivatal.

A vetések szépek voltak, a nyárfák bimbózó zöldje szinte aranylott, a nap mértéktelenül kedvesen sütött, tehát Péter megállt egy szoknyás ember mellett, aki messziről asszonynak látszott, de közeliől kiderült, hogy – pap.

– Kapaszkodjék föl, tisztelendő úr!

A pap megköszönte, felkapaszkodott, de Péter nagyon csatlakozott benne, mert a pap igen szótlannak mutatkozott. A kulacsot pedig egyenesen visszautasította... Ezek után Péter beszélt, később pedig őszinte nagy szeretettel átkarolta a pap vállát, mondván:

– Tisztelendő úr, nem mondok se jót, se rosszat... danújunk!

– Én csak istenes dalokat tudok – mondta a pap kitérőleg és kissé elhúzódva, ami azonban nem rontotta Péter csodálatos jókedvét.

– Hát ha csak az a baj... akkor talán azt, hogy:

Isten veled, kisangyalom...

De a pap ezt sem tudta, Péter ezen módfelett csodálkozott, és nem is bánta, amikor utasa a legközelebbi útkereszteződésnél elköszönt. De a kulacsot még búcsúzóra se fogadta el.

– Ennek a tüdejével van valami baj – csóválta a fejét Kalló Péter szomorúan, és jól meghúzta a kulacsot, amitől kissé elmámorosodott. Elhelyezkedett az ülésben.

– Aztán csak okosan, Csillag...

Csillag bólintott kettőt, ami lónyelve annyit jelent:

– Tessék csak nyugodtan aludni...

Ebben nem is volt semmi hiba. Péter aludt, sőt horkolt, és valamikor később, sokkal később erős fejfájásra ébredt. Akkor kinyitotta a szemét, s utána sürgősen becsukta. Aztán megint kinyitotta. Először a pokolra gondolt, de ahhoz nem volt elég meleg, bár pattogott a tűz és sötét volt általában. A tűz mellett egy rémségesen öreg cigányasszony ült, és vigyorgott.

– Hát felébredt?

Péter első mozdulata a buksza volt, de a buksza ott dagadt, az ing alatt, a második az ostor volt, hogy Csillagot rémségesen elnadrágolja. Ilyen szégyen! Idehozta az öreg Naca viskójához, amíg ő aludt.

– Nem látta senki se... Van egy kis dohánya?

Ez megnyugtató volt, de hogy ez a Csillag!...

– Ne bánts a lovat. Rác Kálmán vezette ide, a tanyasi Kálmán, azt mondta, hogy maga úgylis házasodni akar...

De aztán elmúlt a tavasz, és jött a nyár. Kalló Péter fülelődött és hallgatódzott, de mivel nem tudódott ki semmi, Naca egy szál kolbászt kapott. Aztán jött az ősz is, tél is, feledkezett a dolog, ámbar ha közben Rác Kálmán valahol előjött volna, abból baj lett volna. De Kálmán a szomszéd faluban lakott, ott is kívül a tanyán, így nem lett semmi baj. Farsangig! Farsangban azonban azt mondja az Eszti lány, Péter immár eladó lánya (hogy eljár az idő), hogy egy-két legény jönne a házhoz, Jóska meg a Kálmán... meg a...

– Melyik Kálmán?

– Rác Kálmán, az a tanyasi...

Péter kinézett az ablakon.

– Az ide nem gyün.

– Mér? – penderült meg a lány, és elhalványodott, de a szeme megvillant.

– Azért, mert nem. Aztán most kimehetsz!

Így aztán a legények elmaradtak, de olyan is lett a ház, mint a siralomház. A lány vörös szemmel ténfergett, de ha szóltak hozzá, olyan lett, mint a penge, mely azonnal vág.

Tisztára az anyja – gondolta Péter –, de majd én megtanítalak.

Nem sok lett ebből a tanításból. Eszti ugyan eltűnt egy-egy percre estefelé, barátnőihez is elment, de egyéb semmi.

Találkoznak? – kérdezte magától Péter.

Találkoznak... – felelte aztán önmagának, mert Eszti fenn hordta a fejét, mint egy öntudatos mártír. Péter tovább nem feszítette a húrt.

Így múlt el a következő farsang is. Péter nem szerette ezt az állapotot, és talán szelídült volna, ha a lány még egyszer szóba hozza, de Eszti nem engedett egy lépést se.

Na, aki téged is elvesz – gondolta Péter, és ezen még el is gondolkodott.

Így jött el a búzaszentelés napja. Ezen a napon nem szokott eső lenni. Nem tudni, hogy miért, de nem szokott. Ezen a napon is csupa párás ragyogás volt a határ. A zászlókat enyhe szél simogatta, és az ének lágyan szárnyalt a vetések felett.

Odakünt a pap keletnek fordult, és Kalló Péter ekkor meglátta lányát, de alig ismerte meg. Ez a konok, kemény, mostanában mindig ellenséges arc most lágy volt, és békés a szeme... Igen, hova néz ez a lány?

Hát persze! Egészen szélről ott állt az a legény, de úgy állt, hogy ha kihúzták volna alóla a földet, talán állva maradt volna a levegőben.

Péter bólintott, és úgy érezte, a pap a határral együtt a fiatalok vetését is megszentelte. És otthon – a leves után – ránézett Esztire.

– Az a legény meg gyühet... ha akar.

RÉGI HÚSVÉT

Bizony, régi húsvét, de nagyon időtálló, mert az emlékek tisztán, szinte megmosdatva jönnek elő az elmúlt fél évszázad avar- és időszagú virágos bozótjából.

Sajnos, a régi érzelmeket bajosabb felidézni, így nem is tudom megmondani, hogy egyházi ténykedéseimet nyugtalan ifjúságunk, vallási lobogásunk vagy feltűnési viszketegségünk fűtötte-e, párosulva valami szelíd színészi hajlamokkal.

Elég az hozzá, nálunk nem kellett hurokkal fogni a ministránsokat, harangozókat, sőt még a fűjtatókat sem, amiért – mármint a fűjtatásért – egyébként is egy krajcár járt, tekintettel a fűjtatással járó fizikai fáradozásra.

A ministrálás első osztályú előkelőségéhez nem fért kétség, bár a civilben való oltárszolgálatot nem lehetett összehasonlítani azzal a dicsfénnyel, ami a piros galléros, fehér szoknyás és hűvös, latin szavakkal meghatározott ünnepi megjelenést körülvette.

Persze a koporsós gyászmise sem volt utolsó, ahol feketében – bár nyáron mezítláb – segédkezett az ember, de itt a lelkesedés értékét erősen rontották a várható anyagi kilátások, amelyek szóban kifejezve tíz és huszonöt krajcár között mozogtak.

Beszélték ugyan az öregek, hogy valamikor régen, két vagy három éve a kasznár lánya gyászmisén a ministránsok fejenként egy-egy koronát kaptak, de ilyen vagyionra hiába spekuláltak kortársaim, mert az ilyen nagy bánatot okozható többi, módos hajadonok rendkívül egészségesek voltak, és mindennel foglalkoztak a világon – magunk között szólva –, csak az elmúlás gondolatával nem.

Végül maradt még a harangozás pótdicsősége s a hozzáértés fitogtatása, amikor nem dadogva szólalt meg a harang a torony ködös félhomályában, ünnepi napsugárba lendítve az öröm vagy a bánat ugyanolyan tiszta zengését, jelezve, hogy a harang mindig ugyanazt mondja, csak az emberi szív piros vagy sötét barlangjában alakul át könnyes vagy hálaadó áhítattá.

De azért a harangozás sem volt utolsó szórakozás. Néha ugyanis a gyászoló család elviselhetetlen bánatában vagy a megkönnyebbülés könnyelműségében itt is kinyitotta a bukszát, öt-tíz krajcár erejéig, ami – tekintettel az öt harangozóra – jelentékeny összeget képviselt... Igen, öt gyerek kellett a harangozáshoz, bár csak négy harang volt, mert egy a toronyból leste, mikor indul el a gyászmenet, és mikor ér ki a temetőbe, amikor az illetékes helyzetén már a harangszó sem változtathat. Kikísérte a halottat, és Kati néni vagy Péter bácsi most már intézze a dolgát, ahogy tudja...

A harangozásban voltak persze igazi sátoros ünnepek és egyéb körmenetek, amikor kortársaimnak valóban fel kellett kötni a rődösgatyát – ezt a gyönyörű, hófehér, apróra ráncolt szoknyát –, aminél szebb és egészségesebb ruhadarabot azóta sem hordtak Somogyban (és mivel szép volt és magyar, azóta sem hordják) – mert a hosszú körmenet alatt megizzadtak a legénykék, bár váltogatták egymást az öregharang nehéz és a lélekharang gyermekien könnyed munkájában.

Ilyen első osztályú, dicsőséges nagy ünnep része volt a feltámadási körmenet is, ami legalább jó félórás harangozási élvezetet jelentett, mert a hömpölygő allelujás menet az alszeget, főszeget és gátszeget is érintette, s a harsány énekszó meglobogtatta a zászlókat s az ablakokban alázatosan bókoló gyertyácskákat is.

Sajnos, ezen a nevezetes körmeneten nem vettem részt, mert az esperesi önkény alkalmasabb egyéneket jelölt ki ministránsnak, így meg kellett elégednem a harangozói beosztással, ahol már úgyis öten vártak a jelre, hogy meghúzzák a harangokat... Ez az öt férfiú alamuszi utálattal ismerte el harangozói jogaimat, csak az egyik jegyezte meg, hogy a körmenet után megfogja a baglyot, ami a torony gerendáján ül...

– Még fiatal – mondta Jancsi –, felnevelem...

– Megnézhetem?

– Persze. Van még idő... csak ne ijeszd meg...

– Dehogyan – mondtam, és felmentem a csapóajtón a toronyba, ahol gerenda valóban volt, sőt avas faggyúszag is, de bagoly sehol, és csak visszaereszkedve döböntött meg az ármány

kivételes gyalázatossága, mert a csapóajtó zárva volt... miközben elfojtott, gúnyos vihogás hallatszott...

Kizártak a harangozásból!

Dühömben belerúgtam az ajtóba, átkot szórva a cselvetőkre, de ezt is be kellett szüntetnem, mert az áhítat megzavarásáért esetleg valódi esperesi nyaklevesek következtek volna, de azért is, mert felzúgott a feltámadási ének, és a megzendült harangok minden más hangot elnyomtak.

Majdnem sírtam, de még leülni sem mertem, mert igaz ugyan, hogy a bánatot ülve könnyebben viseli el az ember, de tekintettel kellett lennem vadonatúj kék ruhámra, amelynek aranygombjai még a homályban is előkelően csillogtak.

Rövid, de igen tartalmas átkot szórtam tehát ellenlábasaimra, és gondolkodni kezdtem. Nem attól féltem, hogy az ajtót nem nyitják ki. De mi a mennykőt csinálók itt félóráig? Ebben a ruhában még ácsorogni sem lehet.

Elég meleg van – gondoltam –, hátha levetném... mondjuk a kabátot, mert a nadrágot talán mégsem illene...

A kabátot tehát levettem, s közben azon gondolkoztam, hogy a templompadlás milyen mértékben szent hely. Szóval: levettem a nadrágot is...

A templompadlás még elég világos volt bizonyos kutatásra, amelynek tárgya lehettek fiagalambok, böregerek, kisbaglyok, pénzek is, mert találtunk itt már Kossuth-bankót, Rákóczi-tallért, török füstölőt, német csákót, sőt egyszer egy üveg bort is... ami későbbi évjáratú lehetett, mert az esperes bácsi üvegjeihez hasonlított, és Bandi bácsi, a dékány, napokig keresett valamit a padláson, miközben hangosan dörögött, mondván:

– Hova töttem?... Hova töttem?...

Ez alkalommal azonban nem találtam semmit, és az idő is nehezen múlt, bár zengve zúgtak fölöttem a harangok. Végül is felmásztam a szentély bolthajtására, és a lyukon, ahol az örökmécs vastag zsinórja feljött a padlásra, lepillantottam a templomba.

A látvány meghökkentő volt.

A padokban öregasszonyok, az első padban Kati néni, akit megismertem hatalmas imakönyvéről.

A templomablakon aranyos ragyogást vert be a lebukó nap, s ebben a ragyogásban, mint tömjénfüstben millió csillagocska kavargott a lyukon át lelökött, lisztfinom por...

Akármire megesküdhettek, hogy először véletlenül löktem le egy marék port, de később élvezetes játékká fajult a dolog, mert az öregasszonyok könnyes elrévüléssel nézték a tüneményt...

A por csak a nap ragyogó lángolásában lett látható, az oltár előtt és fölött gomolygó csillogásban az örökméceses körül, háttérben Szent István glóriás szobrával... és Kati néni támolyogva ment a sekrestye felé, kiszólítva dékány bácsit...

*

Amikor végre kiszabadultam, már alkonyodott; a kórus kiürült, harangozó barátaim elszéledtek... én mégis megelégedéssel ballagtam ki a templomból, mert élvezetes délután volt.

De a templomajtóban meghökkentem.

A templom előtt, fekete körben, az öregasszonyok között csak esperes bácsi vörös cingulusa és dühös, piros arca jelentett valami változatosságot.

– De öspörös úr – mondta Kati néni. – Láttá ez a Bandi is, meg mi mind, asszonyok...

– Mit láttatok?

– Hát aranyos fényességet. Aztán Szentisvány...

– ...leszállt és eljárta a kanásztáncot. Mi?

– Jaj, öspörös úr...

– ...besütött az ablakon a nap, és a galambok leszórták a kis port a padlásról. Na!

– De, öspörös úr...

– Aztán most elmehettek, mert olyat mondok, hogy magam is megbánom...

Az asszonyok lehajtott fejjel oszoltak, mert az öreg pappal vigyázni kellett. Öspörös úr ugyanis azelőtt katona volt, mégpedig huszár, aki Maglájnál vitézkedett, két szép kitüntetés is volt...

*

Hazaérve azt mondja nagyanyám, miután maga elé állított, megvizsgálta ruhámat és megsimogatott:

– Látod, kisfiam, tudsz te vigyázni a ruhádra... mintha most vetted volna fel. Vetkőzz le!

– Majd...

– Most! Úgyis lefekszel nemsokára...

Levetettem a kabátom, és nagyanyám megtántorodott.

– Szentséges atyám... a nadrágot is...

Hát levetettem a nadrágot is, és ott álltam az évtizedes portól feketén, mint egy fiatalkorú kéményseprő.

– Mindent! – kiáltott nagyanyám. – Apád agyonver, ha meglát... Állj a lavórba...

*

Ezek a sorok is bizonyítják, hogy apám nem vert agyon, én pedig félóra múlva békésen aludtam, mint a jó gyerekek és a galambok általában.

TOJÁSHÉJDARABKÁK

Tudod-e, mi a kőkányulás? Hát a likbavágás, hát a görgőzés?

Ha mindezt nem tudod, keveset tudsz, és el se tudod képzelni, hogy a templomban is lehet verekedni, sőt büntetlenül, ha – nem veszik észre. De nem veszik észre, mert a verekedés az orgona mögött történik, lehetőleg csendben, és nem látja senki, legfeljebb az égiek, akik szemet hunynak a leszakadt gombok és zsebek hiányosságain, mert verekedő ifjainkat a harangozás körüli szent buzgalom hevíti.

Először hadd magyarázom el a fenti műszavak értelmét azoknak a szerencsétleneknek, akik a kártyaasztal zöld posztóján vagy a lóversenyter zöld gyepén csak gyenge hányadát érezhették annak az izgalomnak, örömnak és bánatnak, nyereségnek és veszteségnek, amely a hímes tojás eme hazard játékait kísérte.

A kőkányulás a legegyszerűbbnek látszik, de csak látszik. Ehhez két elszánt tag szükségeltetik, akik teljesen tisztában vannak a tojás két végének keménységi fokával és szilárdsági viszonyaival. Az egyik tartja a tojást, a másik pedig odakoppint a saját tojással a megengedett helyre. Aztán szerepcsere következik, mind bátrabban, sőt elszántabban kőkányulva, mindaddig, amíg egyik tojás azt nem mondja:

– Reccs!

Ezzel a rövid szóval – kissé behorpadva – búcsút is vesz gazdájától, s a nyerő fél zsebében helyezkedik el, míg a kárvallott fél vérmérsékletének megfelelően viseli a tetemes veszteséget.

A meghorpadt tojás azonban nem vész kárba, sőt ez a legalkalmasabb (csekély hibával) a likbavágás szerencsejátékának gyakorlására. Ehhez a játékhoz már pénz is kell, egy kétfilléres, azazhogy krajcár. A tojástulajdonos, markába szorítva a tojást, akkora kör alakú nyílást hagy csak, amelybe egy krajcáros belefér, s azt mondja, hogy:

– Vághatsz...

Már most a krajcártulajdonos – alapos és megfontolt célzás után – vagy beletalál a lyukba – azaz a tojásba –, vagy nem. Ha a

kétfilléres megáll élével a tojásban, a tojás és krajcár is az övé; ha nem, a tojástulajdonos bekapja ugyan alaposan megkoppintott mutató- vagy hüvelykujját, de a pénz és a tojás is az övé.

Szép és hasznos játék – tagadhatatlan –, hátránya, hogy délre már az összes maszatos, kis ujjak kék-zöldre vannak verve a hibás találatoktól, és délután csak a legelszántabb és legvastagabb bőrű kapitalisták likbavágóznak...

A szelíd többség ilyenkor már szelíden görgőzik. Ez már igazi társasjáték. A játékosok egy-egy tojást tesznek a földre, egy vonalba egymástól jó arasz távolságra, és négy lépésről gördítenek valami nagyobb régi pénzt (kivet az eke néha ilyeneket) a tojások felé. A gördítés alapja egy deszkalap, amelyen a pénz irányt és lendületet kap, s aki eltalál egy tojást, az az övé.

– De hiszen a tojások így mind összetörnek! – kiált fel a beavatlan szemlélő.

– Össze bizony – nyájas szemlélő –, de hiszen a tojásoknak ez a sorsa. Összetörnek előbb vagy utóbb; szutykos kis körmök által azután meg lesznek hámozva, és húsvéti ebéd ide vagy oda – szuszogva bár –, de meg lesznek éve. A színes tojáshéjdarabkák pedig imitt-amott, még napok múlva is hirdetik, hogy nagyon szomorú, de a húsvét ünnepe megint elmúlt.

Előbb azonban még történik egy és más. A görgözők közé egyszercsak berobbanik Olajos Miska, és azt mondja:

– Berta Jancsit nem láttátok?

– Dehonnem... – pislog egy kis kesehajú, szeplős egyén –, dehonnem. Petákékhó ment.

Olajos Miska szeme szikrázik, nádpálca van a csizmája szárába dugva, és kalapját a tarkójára lökve elviharzik.

A kis szeplős csak úgy sugárzik.

– Oda nem mer menni ez a híres harangozó... haragba vannak Petákékkal, de meg nincs is ott a Jancsi, csak úgy mondtam...

Olajos Miska tehát Berta Jancsit keresi, mégpedig nádpálcával... s a kis szeplős egyáltalán nem ok nélkül mondta, hogy „ez a híres harangozó”. Tegnap ugyanis a feltámadási körmenet előtt az „illetékesek” éppen bevégezték az

osztzkodással kapcsolatos verekedést, amikor Miska vezetésével négy legény jelent meg a harangkötelek között.

– Félre, taknyosok!

És nem lehetett tenni semmit. Ilyen még nem is fordult elő a harangozás viharos múltjában, hogy házasulandó legények beleavatkoztak volna a kisebbek ősi jussába.

– Ezt megbánod, Miska! – sziszegte Berta Jancsi könnyekbe borulva. Helytelen tehát azt mondani, hogy nem lehetett tenni semmit, mert igenis lehetett, és Olajos Miska igenis megbánta. Az öreg templom padlásán ugyanis fölös számban költöttek a galambok, és a fészkekben nemcsak fiókák voltak, hanem félrelökött záptojások is. Berta Jancsi ezt tudta, és gondolt rá, csak később, amikor már késő is volt egyúttal...

A feltámadás után hazahullámozó nép között ott nyikorogtatta csizmáját Miska is, Jakab Veron mellett, kissé lemaradva a sietőktől, mert mondanivalójuk volt egymásnak... ámbár ez a mondanivaló ma nehezen indult el.

Már-már megszólaltak, de valami mindig torkukon akasztotta a szót, míg végre Veron (a nagyszájú Vince Boris lánya, aki megmondja a magáét, ha a ház összedül is...) keményen megállt.

– Mi olyan bűdös rajtad, Miska?...

– Rajtam? – vörösödött el a legény.

– Rajtad hát!

– Talán rajtad... – sziszegte a legény. – Már a templomtól forog a gyomrom... de, mondom, nem szólok, hátha 'áptojást akarsz adni hímes helyett...

Miska azt is mondhatta volna, hogy záptojás, de úgy érezte, hogy így sértőbb...

Szerencsére Veronék háza elé értek, és nem kellett a lánynak sarkon fordulnia, csak kinyitotta és bevágta az ajtót Miska orra előtt, aki ezek után csizmája nyikorgását teljesen fölöslegesnek találta, de azért elég peckesen ment hazáig. Ott aztán a búbos padkájára vágta kalapját, de meg is hökkent abban a pillanatban, mert az 'áptojásszag csak úgy felhőzött körülötte.

Mármint a kalap körül...

A kalap felfeslett bélése alatt pedig – Berta Jancsi szakszerű rendezésében – elkenve egy romlott, már-már majdnem kiszáradt, irgalmatlan szagú galambtojás...

Régen lement annak a húsvétnek tavaszi borulásban tűnő napja, és hogy Miska megverte-e Jancsit, nem emlékszem – régen volt már nagyon –, de Veronnal harmincéves házaspár, és Jancsi a sógora.

A bosszú tehát egyik oldalról sem maradt el, s tart is életfogytiglan, akárcsak Miska predikátuma, akit ha meg akarsz találni, úgy kell keresned, hogy a Szagos Olajos Miska, mert Olajos Miska több is van a faluban.

PARTSZAKADÁS

Nemcsak a halandó emberek lesznek földből, hanem a házak is. A téglá is földből van, ámbár előkelőbb formában. Sokszor azonban nincs kéznél éppen téglá, vagy csak toldozásról van szó, s ilyenkor megteszi a vályog is. Meg bizony! Akik tehát a vályogházat leszólják, nem értik a csíziót, mert a jó vályogház nyáron hűvös, télen meleg, és ha kellő szakértelemmel készült, tartós, mint a beton, csak a vizet nem szereti. Emberben is akad ilyen...

Kalamár Péterék háza például vályogból készült, és még Péter öregapja se tudta, hogy mikor, pedig az öreg már tíz éve hetvenkedett, az idén betöltötte a nyolcvanat. Ezek szerint az öregapa még életben van, sőt marad is egyelőre, mert kíméli magát, lehetőleg könnyen emészthető, lágy táplálékkal élve, amin kizárólag bor értendő.

Mindezek azonban lényegtelen dolgok; a lényeg az, hogy az unoka, azaz Péter is megházasodott (nem Szabó Katával ugyan, hanem Szanyadi Treszkával), és a lakás egyszerre sokkal kisebbnek bizonyult, mint volt a valóságban. Treszkának ugyanis nemcsak a keze járt gyorsan, ha dologról volt szó, hanem a nyelve is, s ezért úgy határozott, hogy a házhoz még egy szobát kell ragasztani, mert fő a békesség...

A vályoghoz megfelelő anyagot majd Péter kitermeli a faluvégi agyagpartról, míg a további munkát elvégzi Kalányos Ágoston és teljes zenekara, akik nyáron ezzel foglalkoztak közmegelegedésre.

Péter tehát azon a bizonyos reggelen vállára dobta a kapát és ásót, mert túl az agyaggödrön volt egy kis kukoricája, amit sürgősen meg kellett kapálni. Először tehát a kapálás, azután a bányászat.

Így is lett. Szép május utója volt, a harmat korán felszáradt, így a kivágott gazoknak semmi esélyük nem volt az újragyökerezésre. A kapa csillant és csesszent, és a kukoricák szemlátomást húzták ki magukat, megszabadulva a túl élelmes környezettől. Közben

Péter át-átpillantott a szomszéd kis kukoricaföldre, és meg-megcsóválta a fejét.

– Ha ember lennél, Péter, bizony megkapálnád szegény Kati özvegyi földjét is, nem törődnél azzal, hogy mit mondanak az emberek, és főleg mit mond tulajdon édes feleséged...

Péter ezek után rettentő nagyot sóhajtott, és arra gondolt, hogy talán jobb lett volna Katit elvenni, akit Treszka csak súlyos anyagi áldozatokkal tudott kiütni Péter szívének nyergéből. És ezek után Péter nem kapálta meg Kati kukoricáját, hanem végezvén a sajátjával, ismét vállára vetette a szerszámokat, és elindult az agyagbánya felé. Az ásó és kapa néha összekoccant, de ezt Péter nem is hallotta, mert a lázadás komor palántái majdnem olyan sűrűn burjánzottak fel szívében, mint a gaz Kati földjén.

– Nem vagy ember, Péter – állapította meg keserűen, és vágta az agyagot délutánig, kis ebédszünettel. De nem ízlett a szalonna a tarisznyából, s csak ímmel-ámmal faragcsálta a kenyeret is, amikor arra lett figyelmes, hogy a partifecskék szokatlan hangosággal vannak. Péter felnézett, hogy talán a karvaly abajgatja a kis madarakat, de karvaly nem volt sehol, azonban szeme mégis fennakadt a meredek falon.

– Ejnye – mondta tűnődve –, az a repedés... mintha az előbb még nem lett volna akkora... – és szalonnázott tovább. Később megint felnézett, és bár a repedés nem tárgult, az előbbi lázadás palántái szépen kivirágzottak, és arra készítették Pétert, hogy az ásót dühösen a földbe vágva, azt mondja:

– Azért is megkapálom! Még rám szakad ez a bűdös part...

És elindult a kapával, férfiasan kilépve, mert már napszálltáig nem volt sok idő.

– Meg aztán nem is tudja meg senki – tette hozzá kevésbé férfiasan.

Ment is a munka keményen, az alkony mégis ott szorította, és csak az utolsó kapavágás után emelte fel a fejét, mert a falu felől zűrzavaros lármát hallatszott. Fülelt. Tűz nincs – gondolta –, mert se füst, se pirosság az égen... Hát akkor mi?

A dűlőútnál Futó Dénes lépett melléje.

– Hallod?

– Hallom hát. Iparkodjunk!
A csődület az agyagbányánál volt.
– Valakire rászakadt a part – mondta Dénes.
– Az ám, már délben is ereszkedett, de azt hittem, tán a szemem csal. Hát segítsünk, ahogy lehet.
És szó nélkül beálltak a mentőcsapat hangtalanul verejtékezői közé...
– Itt az ásója! – kiáltotta valaki. – Nem lehet már messze szegény...
– Az az én ásóm.
És egyszerre megállt mindenki. Kísértetre szokás így nézni, ámbar kísértetet csak Tüske Juli néni látott egyet, de – szakértők szerint – az se az volt.
– Hát te itt vagy?! – rikkantott Vakaró Ábris, aki mint sírásó vezette a mentési munkálatot –, hát te itt vagy?
– Hun a fenében lennék? – mondta mérgesen Péter, aki tisztában volt, hogy a mentőcsapatnak áldomás jár.
– Cinegéről álmodtam az éjjel – helyeselt Vakaró, míg többen azt gondolták, jó volna tán, ha Péter előbb hazamenne feleségét megnyugtatni, és az öregeket is.
– Arra ne legyen gondod, Péter, Tüske Juli nénit láttam felétek röpködni söprűnyélen. Tudja már a hírt az egész falu.
Elmentek hát a korcsmába, ahol Péter komorsága hamarosan felolvadt, sőt bizonyos eltökéltséggel ment haza rövidesen. Otthon persze először felesége szakadt a nyakába, megviselten és könnyezve.
– Péter, Péter, minek csinálsz ilyent?! Majdnem meghaltam...
– Jól van most már, csakhogy itt vagy – ölelte az anyja is.
– Aztán mindjárt korcsmába mégy... – szipogott a felesége –, ahelyett, hogy a templomba mentél volna.
– Megyek én oda is, akár veled most mindjárt...
– Péter!
– ...ha a Kati földjének felét megkapárod... aztán többet nem beszélünk róla.

Az asszony felállt, szúrósan és meredeken, és nagy csend lett. Nézték egymást, és a gondolatok partjai itt is, ott is egymás felé dőltek és elsimultak.

– Megkapálom...

Péter megölelte feleségét, és nevetett.

– Most jut eszembe, hogy nem is kell már kapálnom, mert akkor szakadt le a part, amíg én azt elvégeztem. Bizony akkor...

Teréz az ura mellére hajtotta fejét, és sírt még egy kicsit, arra gondolva, hogy azért csak zshivány az ilyen férfiféle, amíg idegen szoknya van a világon, és amíg véglegesen rá nem szakad a part, ámbár... ámbár azért ne szakadjon rá.

A CSUKA

A természetrajzi könyvek azt írják, hogy a csuka veszedelmes ragadozó hal. Lehet. A természetrajz-könyvek bizonyára tudják, míg Lakatos Pali nem tudta, mert Lakatos Pali nem foglalkozott semmiféle tudománnyal. Mégis sokat tudott, dacára betöltött tíz esztendejének.

Pali általában iskolába jár, ami úgy május vége felé már kezd unalmas lenni, bár az oktató hatóság mindent elkövet a tízéves ifjúság figyelmének ébren tartására. Az oktató hatóság azonban nem horgászik, s ezért fogalma sem lehet arról az örömről, ami Palira az iskola „kapuinak bezárása” után szakad.

Elő a horognyél, és elő minden! Úgymint zsinór, kis ócska orsó, úszó, horog stb. Elő, és gyerünk a patakra, mert ha az iskola „kapuinak bezárása” még egy napot késik, Pali saját kezűleg zárja be.

Pali apja a borbélymesterséget űzi, és bár engedi gyermeke halászati tevékenységét, de nem lelkesedik érte. Az apa szeretné, ha fia – ahogy mondani szokás – „nyomdokaiba lépne”, de Pali nem szereti a szappanszagot, és a kölniszagot se. Az apa pedig ugyanígy van a halszaggal, ezért a gyermek s az anya szövetségére van szükség, hogy Pali ujjnyi keszegjei tepsibe kerüljenek.

Ezek az előzmények.

A folytatás az iskolajárás utáni napon kezdődött – és végződött is egyben –, amikor hajnali négykor Pali már ott poroszkált a szőlők között, ahol az elvirágzott meggyfák illata kószált még, és a kakukk jósolt könnyelműen boldog-boldogtalannak száz esztendőt.

A szőlő dombjáról már látni lehetett a patakocskát, melyet a helybéliek folyónak neveztek. Hát folyni folyt. Egyébként kis patak volt, ámbar ami igaz, az igaz – helyenként mély gödrei voltak, s ezekben másfél méteres víz is előfordult.

Pali horgász-készségének összerakása csak addig tartott, amíg apja megfeni a borotvát, ami ugye nem nagy idő? És azután

csodálatos idő következett, csodálatosan szép idő – már ami az időjárást illeti –, és csodálatosan rossz idő, ami a horgászatot illeti. Pedig a hal mozgott, hol itt, hol ott vetődtek fel rémült keszegek, de a horog meg se rezdült. Mi van itt?

Közben odavetődött az öreg Mátyás, aki gyékényfonó és sánta volt.

– Mára én is horgászni akarok, Pali; beteg ez a szegény asszony, aztán halat kíván...

Pali egy kis irigységgel adott helyet Mátyásnak, aki később azt mondta, hogy azért nincs fogás, mert valami nagy csuka emészti a kis halakat.

– Csordás Ferkó látta is!...

– Na, amit a Csordás Ferkó mond...

De azért Pali erősebb horgot vett elő, és dupla adag gilisztát akasztott a horogra. Aztán csak nézték a vizet, amelynek rejtelmes mélységében...

– Vigyázz te! – ordított fel Mátyás. – Jujuj, mekkora lehet!

Palinak be se kellett vágni, mert a hal úgy vitte a zsinórt, hogy majd megfulladt. Hajlott a bot, zörgött a kis orsó, s amikor már elfogyott a zsinór, a gyerek szaladt a parton, s utána az öreg Mátyás.

– Jaj, mekkora lehet, jaj, mekkora lehet... – kiabált az öreg, akkorákat sántítva, hogy a térde majd a földet érte.

Végül is kifulladt a hal, és feljött a víz színére egy jó félméteres csuka.

– Jaj! – nyögte Mátyás –, jaj, ha leszakad... húzd közelebb. És amikor a csuka karközelbe jutott (milyen szerencse, hogy sánta vagyok, suttogta az öreg), Mátyás bácsi úgy kontyon vágta a halat mankós botjával, hogy az egyszerre elfeküdt a vízben.

Palinak erősen reszketett a térde, és kicsit sápadt is volt, amikor végre kezében volt a hal.

– Ezt hát megfogtuk... – lihegte az öreg.

Pali nagy örömeiben is egy kis keserőséget érzett.

– Jól tartott a zsinór...

– Hej, ha én ilyent vihetnék az asszonynak – mondta az öreg, és szinte könnybe lábadt a szeme.

A gyereken megdobbant valami.

– Ami ezután jön, az a magáé, Mátyás bácsi...

De a csuka után már nem jött semmi. Jött egy cigány, akit elzavartak, mert beleköpött a vízbe, jött két gólya, ott bogarászva a réten, jött Csordás Ferkó a csordával, és azt mondta, hogy ez semmi ahhoz képest, amit ő látott... de hal nem jött. Nem és nem!

Ahogy fáradt a nap, úgy szomorodott el köztük a levegő. Megpróbáltak mindent. Csaliztak szöcskével, sáskával, kisbékával, lótetűvel... de – semmi.

– Hajaj – sóhajtott az öreg –, elmehetünk már, Pali fiam, mert ránk sötétedik. Amíg én ezzel a rossz lábammal hazaérek... meg még vacsorát is kell csinálnom.

Ballagtak a sötétedő úton hazafelé. Szótlanul és szomorúan.

Add oda! – mondta valami belül Palinak, de a gyerek csak a földet nézte.

Add oda! – hallatszott megint, amikor az öreg elbúcsúzott –, de Pali csak annyit mondott:

– Jóccakát, Mátyás bácsi... – és ahogy elváltak, futóra fogta hazafelé...

*

Idősebb Lakatos éppen végzett a műhely kitakarításával, amikor fia berobbant a hallal.

– Ide nézzen, édesapám!

A borbély meghökkent.

– Mi ez a rondaság, milyen feje van ennek?

– Csuka! Annak ilyen kacsafeje van... De szép nagy ugye?

Az apa fintorgott, majd ókulát tett fel.

– A szeme üveges... Nyisd ki a kopoltyúját! Emeld csak feljebb, mert én meg nem fogom! – Szaglászott. – Egyszóval ennek szaga van...

A gyerek majdnem sírva fakadt, de túl a keserűségen valami felvillant. Valami jó. Tétován forgatta a csukát, és mindjobban érezte az örömszerzés legnagyobb örömét.

– Akkor... akkor odaadom Mátyás bácsinak.

– Na, látod! Az még örül is neki.

*

Az öreg Mátyásnak akkorát villant a szeme, hogy pipára lehetett volna mellette gyújtani, amikor Pali beállított a csukával.

– Édösapád küldi, ugye?

– Hát – vallotta be Pali –, azt mondta, hogy szaga van.

– Ennek – szagolgatta az öreg –, ennek? Hát tudod, fiam, milyen szaga legyen egy halnak? Talán brillantin?

*

Ballag a gyerek fáradtan hazafelé, és azon gondolkozik, hogy amit holnap fog, azt is az öregnek adja. Igen. Meg amit holnapután is.

A BOSNYÁK

Hogy milyen hagyomány, emlék, szokás tette olyan végtelen nagygyá az én falumban Szent István király és hitvalló ünnepét – nem tudom. És most már nem is kérdezhetem meg senkitől, mert akik talán megmondhatnák nekem, régen kimentek már az országút mellé pihenni, a temetőbe.

Így azután csak botorkálok az emlékek és elmúlt emberek temetőjében, ahol csak a napsugaras csend jár, és nem magyaráz meg semmit, csak ragyog az idők messzeségében, ahol talán éppen úgy nem kaptam volna választ senkitől, mint ma.

– István király napján! – mondták az emberek, mindig tisztelettel, de valami rokoni közvetlenséggel is, és az adós is csak annyit mondott a hitelezőnek: – István király napján megadom...

Es nem emlékszem, hogy ezen a napon kézfogó lett volna, vagy esküvő, vagy verekedés a kocsmában, mert a legnagyobb magyar szent – akiről sohasem mondták, hogy szent – mintha az egész napot betöltötte volna, mert magyar volt és király és első... Hogy szent is, ez már olyan természetes, hogy nem is kell emlegetni.

Csendes, de nagy családi ünnep volt ez, mert a szent király régen megbocsátott már a somogyi legényeknek, akik szintén elfeledték már, hogy ugyanez a szent király annak idején ugyancsak kemény eszközökkel terelte a zabolátlan elődöket Jézus Urunk szelíd aklába...

És meglepő volt az is, hogy ez a nap mindig szelíden ragyogó volt, amelyet soha nem rontott meg eső vagy szélvihar, és nem tett zajossá a búcsúi trombiták és a ringlispíl sípládájának nyekergő lármája.

Csak a fecskék csiviteltek a poros utak felett, és a galambok búgtak a torony mellett, de ettől csak még nagyobb lett a tömjénszagú csend, amely talán a napsugáron szállt ki a mezők és puszták, a rétek és tarlók zsályaszagú világába.

Az égen kis felhőcsónakok rendeznek ünnepi felvonulást, valahol kurrogott egy gerle, s csak egy kocsi zörgött a főszeget felől, de az is megállt a doktorlakás előtt.

Nemsokára kifelé mozdult a nép a templomból, és ekkor érkezett egy ember az alszög felől, ami nem lett volna feltűnő, ha nem viselt volna fezt, azaz piros bosnyáksapkát.

– Itt a bosnyák is! – mondta valaki. – István király napjára mindig meggyün... Jó napot, Markó bácsi...

– Zbogom! – mosolygott a bosnyák. – Zbogom! – és kezét homlokához emelte.

Szép szál ember volt a bosnyák, egyenes, mint a nád, de már nem fiatal. Kezében hatalmas kampós bot, ha valakivel nézeteltérése támadt volna az idő és az üzlet zavaros útjain. Bajusza kiviaszkolva, mint a szög, és nyakában bőrhevederen hatalmas kosár, amely – és ezt mindenki tudta – hatalmas értéket képviselt.

Mert ebben a kosárban volt minden, a lányoknak való csecsebecséktől, a valódi Kondár János-féle zsebórákig, amelyekről mindenki tudta, hogy „magyarnak Pécs – németnek Bécs”, azaz magyar ember csakis Pécssett gyártott zsebórát vásárol... Csak azt nem tudta senki, hogy van-e Pécssett egyáltalán óragyár?

Ezen azonban ne akadjunk fel, mert a „halas”-bicskák valóban szegediek és valóban kitűnőek voltak.

Ezenkívül volt ott még kaszakő és ostorszíj, lakat és smirglipapír, valódi tajtékpipa valódi szagos meggyfa szárral, amelynek – tapasztalatból tudom – valóban kellemes meggyfaszaga volt, tehát semmi esetre sem ettől lettem rettenetesen rosszul, hanem a M. Kir. pipadohánytól – amely valóban magyar gyártmány volt...

Közben az asszonyok már hazafelé risháltak a rengeteg szoknyát, és megritkult a templom környéke. Csak a gyerekek fűjták a sípcukrot a bábosátor körül, és a galambok búgtak a torony körül az ünnepi ragyogásban.

Az adásvétel, közben, komolyan folyt Markó körül, aki azonban mintha nem örült volna a jó vásárnak. Barna arca

ijesztően megsárgult, keze reszketett, s a piros sapka boltozata alatt homlokán borsó nagyságú verejtékcseppek születtek. Tétován körülnézett, a kis ponyvát ráhúzta a kosárra, és belekarolt az egyik legénybe.

– Oda – mutatott a templomfal felé, ahol árnyék volt.

– Vízet hozzatok neki – mondta valaki.

– Inkább pálinkát... talán...

Markó ekkor már viaszsárga volt. Nekidőlt a templom falának, s lehunyta a szemét.

– Az öspörös úrnak kõne talán szólni – mondta valaki –, hátha halódik...

Valaki beszaladt a sekrestyébe, s az emberek oszladozni kezdtek.

– Szögény Markó, mondták, és elmentek hazafelé, mert úgy gondolták, hogy a többi csak a papra és Markóra tartozik.

Az esperes sietve jött ki a sekrestyéből. Nyakában stóla... arca majdnem komor...

– Jancsi – nézett az egyik legényre –, szaladjatok a doktorért!... Ti meg... – és intett a többieknek, hogy menjenek odébb.

Aztán egészen a haldokló fölé hajolt.

Az esperes katonapap volt valamikor a boszniai okkupációban, és beszélt a bosnyákok nyelvét, de a haldokló már nem válaszolt. Csak nézte a papot, nézte, mintha mondani akarna valamit, aztán rettenetes erőlködéssel keresztet rajzolt a levegőbe.

Az esperes megrendülten bólintott, letérdelt Markó mellé, és elkezdte a haldokló imáját, és ekkor letérdeltek a legények is... Pár perc múlva megérkezett a doktor és két esküdt is.

Amikor a pap felállt, és a doktor erőlyesen kigombolta a haldokló kabátját, Markó erőtlenül megmozdult. Keze tétován keresgélt a mellén, aztán kosarára mutatott.

– A temetésemre...

Aztán már nem szólt többet.

A doktor fogta a pulzusát egy ideig, aztán elengedte.

– Meghalt – mondta, és nagy csend lett egyszerre, csak a galambok búgtak a torony párkányán, és a pap vetett keresztet, és szinte abban a pillanatban, zengve szólalt meg a déli harangszó.

*

– Aztán – kérdeztem, mert egy barátom beszélt el ezt a történetet, és úgy éreztem, még nincs vége. – És aztán?

– Hát igen, igazad van, még hozzátartozik valami. Pár éve ott jártam testvéreim sírjánál, s ahogy már szokásom, elbolyongtam a sírok között, ismerősöket keresve. Sajnos, elég sokat találtam... de meglepett egy szépen gondozott sír, az elhagyott, öreg sírok között.

– Hát ez? – kérdeztem a fiatal sírásót.

– Ez kérem, egy gazdag török sírja, aki vásári árus volt, itt lett rosszul, de halála előtt kikeresztelkedett, és mindenét a templomra hagyta...

– És te?... – néztem barátomra.

– Hát tudod, egy kicsit gondolkodtam, hogy nevessek-e vagy sírjak. Elnéztem a falu elődeinek lapos, jeltelen sírjait, amelyekkel már nem törődtek az utódok, elnéztem az öreg esperes szétdőlt sírját, és... mit csináljak?... úgy látszik, az emberek és a tények elmúlnak, de a legenda, az örök!

KÉT ANYA

A gyermek szép volt és egészséges. A bába azt mondta, ilyen gyerek még nem jött ki a keze alól, de a bába annyiszor mondta ezt már, hogy ő maga sem hitte. De az anya hitte, az apa hitte, és a bába járandóságon felül még egy választási malacot is kapott, igaz, a legkisebbet.

És a másik gyerek is szép volt és egészséges. A csodálatos az volt, hogy ez a két gyerek úgy hasonlított egymáshoz, mint két tojás, pedig nem egy anyától születtek...

Ilyesmi előfordul.

Ugyanez a bába azonban itt nem mondott semmit a gyereket illetően, csak komoran állt az ágy mellett, és nézte a másik asszony lázas, cserepes szája szélét.

– Ha nem lennél beteg, azt mondanám, ledolgozod, de ki tudja, mikor állsz lábra? Addig adhatnál egy libát.

– Nem az enyéme a libák – suttogta a leány.

A bába felfortyant:

– Hát a tűz égesse meg azt a bitangot, ha már szégyenbe döntött, fizesse meg, vagy úgy kinyitom a számat, hogy a felesége is meghallja!

És bevágta az ajtót.

A bába öreg volt, és annyi szennyest látta már a világnak, hogy beledurvult, mint a kéz a kötörszálba, de talán mégse csinált volna patáliát, ha ez az asszony megmarad. De nem maradt meg. A láz váratlanul felcsapott, és elégette.

A bába tehát elment ahhoz a másik házhoz, tele bosszúval, annál is inkább, mert az ajándék malac fogta magát, és megdőglött.

Gondolkozott, hogy kinyissa-e hát a száját, de mivel könnyűnek látszott az eset, és azon a szegény halott lányon már úgysem lehet segíteni, elhatározta, hogy két malacért – de egészséges két malacért – inkább hallgat.

A férfi úgy fogadta, mintha egy csúnya, nagy varangy totyogott volna a szobába. Utálkozott, de az utálat önmagának is szólt.

– Na, mi van, Gerebné?
– A Nacának vége.
– Hallottam, szegény...
– Aztán... nem azért mondom, de a gyereken kívül nem maradt ott semmi, még nekem is adós maradt...

– Hát aztán? – öntötte el a méreg a férfit.

A bába arca olyan lett, mint a lárva, és szeme kegyesen a padlás felé fordult.

– Nem jó az ilyesmit a feleségnek megtudni, ugye... elapadhat a teje... meg a malac is megdőglött. Csak én tudom meg az anyja... egyiket neki adnám, meg hát a gyerek is...

A férfi legszívesebben eltaposta volna a bábát, legszívesebben a haját tépte volna, vagy jó lett volna egy széket összetörni, de a méltóság is valami... meg a veszedelem is valami... azért csak suttogott:

– Ne zsaroljon... majd gondolkodom, de malacot nem. Majd valami mást. Jöjjön máskor, most pedig menjen az asszonyhoz, az a maga dolga.

De az ilyen öreg bábát nehéz kiismerni. Az ilyen öreg bába nem fél az ördögtől sem, nemhogy egy férfitől – aki végeredményben semmi más, csak férfi –, lement a fiatal anyához, és elmondott mindent.

Ezt hát leráztam – gondolta a férfi, ámbár nem volt nyugodt, és lelkiismerete megnyugtatóására bement a városba, ivott egy kicsit, és hatalmas csokrot vitt a feleségének.

Az asszony úgy feküdt, mintha viaszból lenne, vagy alabástromból, akihez nem lehet hozzányúlni, mert eltörik. Ezt érezte a férfi, aki döbbenten állt a csokorral.

– Valami baj van?

Az asszony szeme, mint a tört vizes üveg, és karja alig mozdul, amint a lába felé int.

– Már nincs.

És lábtól ott feküdt egyformán pólyálva, egyformán tisztán, angyali üdén két egyforma gyerek.

A férj csak kitántorodott a szobából. Most már semmi akadály nem volt, hogy összetörje a széket, és annak se, hogy a haját tépje.

Annak se, hogy leigya magát, és bátorságot véve újra be ne menjen asszonyához. Először úgy gondolta, hogy keményen „rendet csinál”, de a fekvő asszony, a fehér arc lefékezte.

– Angyalom, beismerem... de most már vessünk véget ennek a komédiának....

– Nem.

– De ez a szégyen.

– Már nem az.

– Szépen visszavisszük... megfizetem nekik...

– Nem! Nem! A magáé ez is, és az enyém most már. Vagy elmegyek én is.

A férj könyörgött, rimázkodott, káromkodott, fenyegetett, végül odalépett az ágy végéhez, és Heródesként kinyújtotta kezét.

Az asszony meg se moccant. A csend, mint az ólom, s a férfi lassan süppedt össze, mint a májusi hó.

– Melyik az? – hörögte, és kitántorgott a szobából.

Aztán elköltöztek idegen vidékre. A bába megkapta a malacot s a halott anyja a pénzt. Lehet, hogy hallgattak, lehet, hogy nem, de az új helyen mindenki nagyon szerette az „ikreket” – csodálatos! – , még az apa is. Titokban elnézte őket, elnézegette, aztán megcsóválta a fejét.

Az asszony pedig hallgatott.

Hosszú, hosszú éveken át, amíg az egyik év háborút nem hozott a világra. Háborút, könnyet és vért.

S az egyik fiú elesett.

A házat megroskasztotta a gyász, s a fehér könnyek nyomtalanul peregtek le a fekete gondolatok szárnyán.

Requiem után együtt ült a két öreg.

Egyszerre emelték fel a fejüket, egyszerre simult össze a két szem, mondva, kérdeve, kutatva.

Aztán a férfi lehajtotta a fejét.

– Most már ne is mondja meg, szívem.

*

És ne csóváld a fejed, kegyes olvasó, az írói fantázia eme kibicsaklásán. Ilyen történetet csak az élet mer írni. Azóta meghalt már az apa s a másik fiú is, de az anya még él. Itt, köztünk.

KÁLVÁRIA

Faluhelyen nem nő a temető, csak telik. Egy része látszólag üres, s itt jó szagú, dús füvek nőnek a sírásó örömére, akinek ez a kaszálója: más részen régi sírok süppednek; ismét más részen keményen állnak még a fejfák és a friss földhányásokon kerti virágok bánatoskodnak az otthonvalók helyett. A sírok azután körbejárnak. Mindig másutt vannak az újak, és mindig másutt van a sírásó kaszálója, csak az emberek ezt nem veszik észre, mert mire észrevennék, már maguk is kikerülnek a temetőbe.

Faluhelyen nem nő a temető, hiszen nem is nőhet, mert egyik oldalán az országút határolja, másik két oldalán a megnövekedett falu, míg a negyediken a sírásó kis földje, aki így könnyen megosztja munkáját a halott emberek és az élő kukorica vagy krumpli között. De a temető nem nő, s ezért előfordul, hogy sírásás közben némely sárga csontok kerülnek elő, melyeket az öreg Banai enyhe tisztelettel félrerak, s amikor kész az új sír, a fenékre ismét visszarakja a csontokat, és földet szór rá, nehogy valami avatatlan, borzongáséhes öregasszony észrevegye.

– Nyugodjál, testvér, tovább – mondja gyengéden, és a lapáttal egyenesre simítja lent a földet. Így azután az ősök pora összekeveredik az utódokéval, ami nemcsak helyénvaló, de szeretetteljes dolog is.

Ezek szerint nem is fontos, hogy nőjön a temető, ámbár néha nem ártana, ha kicsit nagyobb lenne, ha teszem azt – kálváriát akarnak benne állítani.

Mert – akarnak.

A bejáratától jobbra éppen van üres hely, és már ki is nézték a kálváriadomb helyét, mert a helybéli felfogás szerint a kálváriának dombon kell lennie. Domb azonban nincs, hacsak a temetőárkán kívül lévő kopasz dombocskát be nem hordják.

– Hát behordjuk – mondták az emberek –, és be is hordták szénakaszálás és aratás között, amikor szuszogtak egy kicsit a lovak. Puha lösz volt a dombocska, nem termett rajta más, mint kakukkfű és benne – amint kiderült – régi-régi csontok, de sok.

Temető volt a dombocska is abban az elmúlt világban, amire már nem emlékezett senki.

– Török csontok ezek – mondta Futó Kati néni –, hallottam öreganyámtól, hogy templomuk vagy mijük volt errefelé.

– Löhet – mondta Banai, akit bosszantott, hogy Kati néni ebbe a szakmai kérdésbe is beleüti az orrát –, de embörök voltak ezek is.

– Hát persze – nézték az emberek a megsárgult koponyákat, és rádőltek egy pillanatra az ásonyélre, mert az enyészet szele megérintette nyugodt szívüket.

– Gyerökök – fordult felénk ezek után Banai –, hordjátok a csontokat a temetősarokba, lögyenek szent helön, akárkik vóttak. De tisztösséggel!...

Én nem tudom, a mai gyereknek mi a gyönyörűség, de nekünk embercsontokat hordani nagy gyönyörűség volt. Egy-egy koponya körül már nézeteltérések is támadtak, sőt Berta Jancsi (az a hazudós) egyszerűen be akart bennünket osztani, hogy ki visz kezet, ki visz lábat és ki a bordákat. Ő – természetesen – a koponyákat. Erről persze szó sem lehetett, s a tisztességes, sőt eleinte áhítatosnak indult munka rövidesen és alaposan elfajult. Persze nem a felnőttek előtt, hanem a líceumkerítés mögött! A szelíd Puska Péter már sírva jött vissza, és amikor Jancsi az én utamat is elállta, hogy „ide a fejivel!”, nagyon szép verekedés kezdődött, amelyben a koponya elgurult, de a karcsonttal alaposan orron ütöttem ellenfelemet, amit ő egy combcsonttal viszonzott.

Juj! Ebben a felhevülő pillanatban jelent meg Futó Kati néni, és csípőre tette a kezét... Ezek után már nem is történt semmi, minthogy Kati néni – ahogyan mondani szokás – „leszedte rólunk a keresztvizet” és „ránk adta a tisztát”. Pedig nem is kiabált, csak sziszegett, és még a temető fáit is enyhe borzongás járta át.

– Ti istentelenök! Ti gyalázatosok... de majd, majd! Majd számon kéri, nem ám nappal, de nem ám, majd éccaka, ha tutulnak a kutyák, aztán dobog a pallás!...

És felemelte fehér kezét, amely alig különbözött azoktól a kezekről, amelyeket a föld alól szedtünk ki. Huh!

És attól kezdve elcsendesedve hordtuk a csontokat. Délután már tisztelettel, estefelé félelemmel, és amikor alkonyodott, már senki se akart koponyát vinni, még Berta Jancsi se, ez pedig nagy szó.

Mire hazaértem, este volt, csontszagú, földszagú, félelmetes este. Más a ház és más a szoba. A sarokban csönd és árnyék, az ablak mögött titkos éji világ; megvetett ágyam: mint a ravatal, és a padláson néha dobban valami...

– Mi az? – ültem fel riadtan.

– Mi lenne – ásított nagyanyám –, macska. Aludj!

Ja, ezt könnyű volt mondani. Dehogy aludtam, dehogy aludtam. Az éjszaka zörejei a szívemen kopogtattak. Majdnem felsikítottam, amikor kinyílt az ajtó, és dohos hidegség sóhajtott be a szobába.

– Ez volt az? – kérdezte valaki.

– Ez!!

És már vittek is valakik a temető felé. Szinte repültünk, ámbár én dermedt voltam, akár a jég.

– Itt van! – és odalöktek a többi közé.

Az új kálvária dombja világos volt, s ebben a világosságban alacsony templompadokban ülve vagy mellette állva különös emberek. A földön Berta Jancsi, Vince Ferkó és a többiek. Puska Péter az első padban ült szomorúan és szigorúan. Igaz, ő nem verekedett! – gondoltam.

És rám nézett mindenki.

– Az én kezemmel verekedett – mondta egy turbános, szakállas török –, a fejét akarom...

(Nem is mérgesen mondta.)

– Az én fejemmel gurigázott – mondta egy főkötős asszonyság –, a szívét akarom.

– Kiszedte a kisbaglyokat... a kápolna tornyából – mondta egy csizmás, gatyás siheder –, a kezét akarom.

– Felebarátaim – állt fel egy papi ember –, nem azért kaptátok vissza testi mivoltotokat, hogy bosszút álljatok! Avagy nem voltatok tik is gyerekek?... Megígéred-e, hogy istenfélő, jó gyerek leszel ezentúl?

– Ígérem! – akartam kiáltani, de csak nyöszörögni tudtam, és az az asszonyság a kezemre tette hideg kezét.

– Mit nyögsz? – kiáltotta, és megrázott, gyertyával az arcomba világítva a nagyanyám.

Verejtékben úsztam, és olyan jó voltam hetekig, hogy apám már orvost akart hívni, ámbár nem volt nekem semmi testi bajom, de azóta tudom, hogy a régi vagy új kálváriadombot elsősorban a lelkével járja meg az ember.

TÁRSASUTAZÁS

Halad a világ, szaporodik az ember, és a társas együttélés mindinkább kiszorítja az egyéni életet.

Van tehát társasház (ellentétben a magánbarlanggal), társaskör, társas szórakozás, társas munka és társasutazás is. Persze ez a társasutazás – legalábbis egyelőre – nem szól az Északi-sarkra vagy a Holdra, csak Pasaréttől a Ligetig. Autóbuszon. Tanulmányoknak ez is elég. Amikor majd az Északi-sarkra járunk fagyhaltozni vagy jéghekimeccsre, remélhetőleg mások lesznek a közlekedési eszközök – főleg pedig az emberek –, és kipusztulnak az alábbi típusok.

Elsősorban kihal a tengerész.

A tengerésznek ötvenkettes lába van, nyakán sál, fején semmi, és zsebre dugott kézzel jár. Az autóbuszon is. Ha megáll: lábát szétveti.

– Jézus! – sivalkodik egy nő, és majdnem ölbe veszi lábát. – Jézusmária, a lábam...

– Hoppla – mondja tengerész hanyagul, és nem foglalkozunk tovább az üggyel, nem ül, pedig van üres hely, hanem – keze a zsebben – tovább hajladozik, mint szélben az árboc. És nem kapaszkodna annak a jóságos Istennek se! Nem. A vezető válla fölött kémleli a láthatárt, majd végigimbolyog a kocsin, egy gyereket lesodor anyja kebeléről, és más hajóra száll.

A kocsi megnyugszik. A kocsi úgy gondolkodik, mint egy ember. Utálattal nézte a tengerészt, de nem szólt, mert a tengerész sértődős. Elment.

De nincs semmi baj. Azaz... jön helyette a másik. Az apuka. Bármilyen összegbe fogadok (forinttól lefelé), hogy gyereke nincs, de azért megesküszöm rá, hogy ő apuka. Valami kis vékony asszonynak vagy vastag mopszlinak az apukája. Százhatvan centi magas, száznegyven széles, mosolyog – mindig mosolyog és – izzad. Kezében újság. Kinéz egy harmincöt centi helyet, és elereszti magát...

– Ssz!!! Ssz!!!... – sziszegnek az eltemetett útitársak, mert ezt nem várták.

– Kicsit összeszorulunk... – mondja ő, és újságot bont. És szuszog, enyhe brillantinba ágyazott naftalinszagot felhőzve. Újságját úgy tartja, hogy mindkét hóna alatt egy-egy társasutazó tag kukucskálhat. A kocsi enyhén mosolyog. A két tag nem. Amikor leszáll, a kocsi akár ne is menjen tovább. Eltűnt a mosoly, a szag, az apuka. A kocsi üres. (A két tagot majd a végállomáson kirakják.)

De a kocsi továbbmegy, ahogy egy társaskocsihoz illik. Meg is telik szépen; már csak egy hely üres, a vezető melletti kis kuckóban a harmadik ülés. Nem mondom, hogy kényelmes ülés, mert rendszeren csak félsonkányi helyet hagy a másik kettőnek – de ülés. Akinek nem tetszik, ne üljön rá.

Ekkor szállt fel a kocsira az öreg.

Az öreg hatvanéves, de lehet hetven is és lehet ötven is. Kicsi, száraz, keserű, erőszakos, fölényes, igényes, és ha ő teremtetten volna a világot, majd megmutatta volna, hogy kell...

Egyelőre elfoglalja azt a harmadik helyet, és olyan tekintetet vet a kocsira, hogy mindenki szégyellheti magát. Senki sem állt fel, senki nem adta át a helyét...

Ez a tekintet sértő, kemény, komisz és könyörtelen ítélet van benne. Ezt a tekintetet lehetett látni az ostrom előtt, és lehet látni az ostrom után, de az ostrom alatt – csodálatos – egyszer sem találkoztam vele.

Bátor ez a tekintet, megrovó és megvető. Hogy itt neki joga van, az nem kétséges, itt neki jogai vannak, ez természetes, és hogy másnak nincsenek jogai, az is természetes. Ő megfizetett, ő öreg, ő... – s a kocsi lesüti a szemét.

Csak egy fiatalember van közvetlen az öreg mellett, a kettős ülés ablak felőli székén, aki nem vesz tudomást róla. Enyhén és szomorkásan mosolyog. Befelé mosolyog, mint aki valamire gondol, talán egy vidám emlékre – ami elmúlt –, mit tudom én, de az arcában van valami elkülönült, magára hagyott, magánakvaló, messzenéző. Őt nem érdekli az öreg, nem érinti meg a társaság gondolatköre, ő valamire gondol, egyedül van, és egyedül lenne

ezer ember között is. A vakok arca ilyen néha, de ez nem vak. Szép kék szeme van, és arca egészséges.

Az öreg Mirigy nézi keményen és követelően. Tüskés kis bajusza ingerülten borzolódik. De még kitart. Zsebkendőjét vesz elő, és harciasan trombitál:

– Tra... tra... trattarra.

No most! Odafordul.

– Fiatal barátom, nem cserélnénk helyet?... – és már áll is fel.

A fiú megrándul, mintha leesett volna valahonnan, aztán csendesen azt mondja:

– Nem!

És kinéz az ablakon.

Közeledik a végállomás. Már csak hárman vagyunk, amikor leszáll a fiú is.

Lassan feláll: meginog egy kicsit, aztán nehéz zökkenésekkel végigviszi mülábát a kocsin. Amíg ült, nem lehetett észrevenni semmit.

A kalauz segítségét nem fogadja el.

– Köszönöm, meg kell tanulni egyedül is.

Az öreg gúnyos felsőbbbséggel néz utána, mintha azt mondaná:

– Szólhattál volna, öcsém, ha koldus vagy...

Aztán én is leszálok.

És nézek az autóbusz után, amely immáron teljesen az öregé. A végállomáson majd leszáll a vezető is, a kalauz is, s akkor – remélem – a kocsi újra megindul, csak úgy magától, s az öreget kiviszi a világból.

Mert apuka és a tengerész talán még megjavulnak, de ez az öreg, ez – soha!

AUGUSZTUS VÉGÉN

Álmos, porszagú csend. A világ semmiképpen nem akarja elhinni, hogy hajnal van, de a derengés felhívítja a sötétséget, s a fecskék kisurrannak az eresz alól; ásítva tápáskodnak a szürke fák, és az árnyékból kiemelik lomha hátukat a szalmakazlak. Még nyújtózkodnak a szalmaszálak, még lehelik magukból a tarlók kenyérszagú melegét, de ez már csak az aszalódás kesernyés cukra, a búzamezők fiatalságának öregedő emléke.

Még hűvös van; a kertben erőtlenül lebeg a kaporszag, a méhes viaszszaga, a pocakos uborkák indaszaga, de ahogy keletről szétterül a fény, az illatok párája porrá hullva szítál alá a kiásott krumplik széthányt bölcsőjébe.

Melegedik. A rétről egy sündisznó lohol hazafelé a kert gyepűje alá, ahol pár idei veréb csiripel a tüskés szörnyetegre, aki ha van, hát van, de mégiscsak ijesztő.

A rét kopár, és nem szereti, ha a nap így levetkőzteti. A rét kopár, az ég kopár, a fűzfák úgy állanak a rét aljában, a patakparton, mintha bús fejüket most akarnák a vízbe dugni, vagy mintha most húzták volna ki belőle. Ámbár a víz kicsi, s a békák a part alá bújnak, hogy a hátuk ki ne púposodjék a vízből, csemegéül a gémeknek és gólyáknak.

Mert – elég baj – gólyák is vannak a világon, most több, mint tavasszal, és békaszempontból életveszélyessé tesznek minden szárazföldi kirándulást. De a gólyák most csak állnak, még a szárnyukat is leeresztik a melegtől, és néha egymásra néznek, mintha azt mondanák:

– Hát ami sok, az sok... mi lesz itt délben!

A levegő száraz, mint a tégláégető pora, és nem hallatszik más hang, mint egy-egy ürgefüttyentés, ami figyelmeztetés az ürgevitézeknek, akik ilyenkor „vigyázz”-ba állnak az ürgelyuk szájában, hogy messzebb lássanak. Az ilyen kiállás szép, de egyben veszélyes dolog, mert felülről jön a veszedelem, s lám, egy ilyen vitéz már erősen tornászik egy ölyv markában, nyilván utoljára.

A dombháton hideglelősen reszket a levegő, pedig meleg van, az ökörfarkkóró árnyéka reggelt mutat már, a tarlók repedezett hátát gyógyítóan vakarja egy-egy eke, és mögötte száll a por, mintha az ökrök füstölnének, ámbár nem szénnel tüzelnek bennük, hanem lucernával.

Az erdő alatt komoran ballag a juhász, mert az erdőőrrre gondol. Belül az erdőben komoran lépeget az erdőőr, mert látja a juhászt, és tudja, hogy a juhász az olyan... Közben kívánnak egymásnak olyan dolgokat, melyek nem találhatók semmiféle erkölcsstanban, de igenis megtalálhatók orvosi szótárakban és rendőri jegyzőkönyvekben. Közben mindkettőnek igaza van, nem ugyan a kívánalmakat illetően, de a szándékokat illetően. A juhász ugyanis legeltetni akar, mert ez a kötelessége, az erdőőr pedig nem engedi, mert neki ez a kötelessége. Legeltetni pedig – most már csak az erdőben lehetne, de – nem lehet, mert a birka kárt tesz, nagyobb, mint amennyit ér. Pardon nincs, orvosság nincs! Azaz, várjunk csak... a juhász mellett ott ballag a pumi segédi, sőt fősegédi minőségben. Egy darabig állandóan az erdő felé figyel, de aztán nem figyel.

– Nono – mondja a juhász –, elment volna az a tűzre való? – A juhász nézi a kutyát, a kutya nézi a juhászt.

– Hát nézd mög – int az erdő felé, mire a kutya becsörtet a sűrűbe, és pár perc múlva más helyen bukkan elő az erdőből. Aztán leül, és vakaródzik. Ez az elfoglaltság minden halandónak a bolhákat juttatná eszébe, holott az puminyelven azt jelenti, hogy:

– Senki és semmi, akár vakaródzhatok...

– Akkor fordíts, kutyám – int a juhász, és a falka csendesen beereszkedik az erdőbe.

Így azután mindenkinek igaza van.

A legelő újra mozdulatlan, a nap tüzes kereke szikrázva mászik az égi dombon, s a forrás mellett, mélyen az erdőben szuszogva alszik a ráncos képű, pocakos augusztus.

Alszik és lázad. Elszórta már, amije volt, s a napra bízta a világot. Alszik, és nem hallja, hogy halálmarsot furulyáznak a kukoricák, és összetöpörödött levelük olyan, mint a tibeti lámák embercsontból készült furulyája.

A nap a tetőre ért, dél van.

Lángol a föld, és mozdulatlan minden, csak a delelő ökrök farka ostorozik, mert az erdőből bögölyrajok zúdulnak ki véres útonállásra. Ez az idő az ő idejük, és a szöcskéké, akik nagyokat ugranak rajvonalba rágva a legelőt, ámbár ebben a hőségben még ugrálni is igazán furcsa gusztus.

Az eke aztán később elindult; a bögölyök visszamennek az erdőbe, az árnyékok óramutatója lassan délutánra fordul, és a dombok mögött mintha az alkony vágya sóhajtana.

A dombon szőlők vannak és fák. Tüskés kerítések és öreg pincék; a pincék előtt kis pad, a zsúphéjban darazsak, a kisablakok mögött csend és régi törkölyszag. A darazsak zsonganak, mintha régi nagybölgők emlékvisszhangja szállna a levegőben, és kint a tőkéken érnek új bánatok és mámorok.

A fürtök megbújnak a gállickék levelek hónalja alatt, gyűjtik a cukrot, amiből boldogság lesz, és gyűjtik a cukrot, amitől elmúlik mind a kettő. A kis pince vak ablakszeme nézi a szőlőt, és várja a mustot, hogy megforrjon, hogy újbor legyen, amitől a pince is félrevágja az zsúpkalapját (különösen, ha szél is van), sőt pipálni kezd, mert a serdültebb fiatalság ellopta a pincekulcsot, szalonnát pirít és eszik zöldpaprikával, bort lop a lopóval, hiszen azért az a neve, és szerelmet vall, ha van kinek.

Az öreg pince pedig hallgat és beleegyezik, mert ő is mámoros, és neki nincs sem feje, sem gyomra, sem szédelgős másnapja, ami olyan, mint a bűnbánat, amit azonban követ az erős fogadalom és a gyógyító feloldozás.

De ezenközben már integetni kezd a vén diófa levele, s az érő fürtök megmártják magukat az alkony barna áradásában.

A nyugati ég vörös, s az est már elindult az erdőből (mindjárt a juhász után), és az őszi bogarak megpendítik a kis citerákat.

Szól az őszi szelíd muzsikája, pedig már fent vannak a csillagok is, s az elmúlt nap nagy élett vásárja után takarítani kezd nagy, fekete seprűjével az örök özvegy, az éjszaka.

ARATÁS UTÁN

A bojtár csizmája poros volt, homloka verejtékes, és kampósbotjával a földet ütögette.

– Vótam a faluban a cigányoknál is; végig az árokparton, a kiserdőben... hát nincsenek...

A számadó nem szólt.

– ...most mék az öreg Galambhó.

A számadó megvakarta állán az egyhetes tüskét.

– Oda mühetsz, akár a tengör nyelte volna el a birkáidat.

– Nem lehet akkora gazember...

– Az? Az öreg Galamb? Hát akkorát a föld nem hordott még. De azért csak eredj, tanulsz legalább.

A bojtár megrántotta a tarisznyáját, és elindult.

*

A legelőn most csend van, ámbár a kolomp kondul néha, s a birkák halk haladásban rágják a fűvet. Ez itt a széle a legelőnek, és mindenféle kóróval szegett, mert odébb már sárga búzamezők következnek. Azaz hogy tarlók, mert a gabona nagy része le van már vágva, és a keresztekben gébicsek és varjak lesik a szöcskéket. A birkák a gyepen vannak, míg a puli a tarlóban ácsorog fiastul. A kispuli nem nagyobb, mint egy bocskor, de önérzete korlátlan, ezért megugatja a varjakat, akik szintén idei születésűek, és nincsenek még egészen tisztában a földi dolgokkal. Ezért elrebbenek egy-két kereszttel odébb. Az öreg puli egerészik, de ijedten húzza ki orrát az egérlyukból, mert a birkák mögött megszólal valaki:

– Nem látod?...

– Dehogynem látom! – csahol rohanva éktelenül a puli. – Hogyne látnám, csak éppen hogy benéztem abba a kis egérlyukba...

És a tarlóba kódorgott birkát visszaigazítja a legelőre, amelynek határát csak az ilyen bolond birka nem látja. Ámbár az

is lehet, hogy tetteti magát. A puli ezek után ránéz a gazdájára, aki csak legyint, hogy rendben van, elég a zajongásból, mert ő most gondolkodik.

Csend. A falka lassan folyik előre, s a szikkadó keresztek meleg szalmaillata leng a tájon. Az árnyékok már meredek, a távlati kútgém lágyan remeg a hőségben, s az öreg Galamb számol.

– Kétszázat kapok értük, talán hármát is. A kódorgó birka senkié. Ugye senkié?! Hát persze. Nem loptam, nem hajtottam. Gyüttek. A maradékon dohányt, egy kis cukrot... A cipő mellé, ami olyan, mint a szép kis bocskor, csak most szandálnak mondják. És piros.

Halad a falka, és közel már az erdő. Fanyar lehelete kiömlik a legelőre.

– Nem szólok majd, csak hajnalban odateszem az ágyára.

S az öreg Galamb elmosolyodik, mert unokájára gondol, az egyetlenre, aki még árva is. A birkákat meg kereshetik, mert azok jó helyen vannak. Nem, ide nem jött semmiféle birka. Ez a falka kétszáztizennyolc, essen ki a szeme, aki többet lát.

Na, itt az erdő. Törik a száraz avar, a birkák még csípnek egyet-kettőt a bokrokon, aztán összedugják a fejüket, mert alulról hűvösség jön, s a dongók felettük járnak.

Beljebb a forrás. Az öreg juhász evett-ivott, s ledőlt egy kicsit a forrás mellett egy sűrű galagonyabokor árnyékában. A falka mellett sok a bogár, ott pihenni nem lehet, s a falkára őrködik a puli. És jó ez a félálom, ez a szendergés, mintha permetezne az öreg szemekre. Ámbár...

Valakik jöttek a forráshoz. Nem látja, csak hallja őket. Loccsan a korszó a vízben és bugyborékol. Kluty-kluty – mondja a korszó. A gazdája azonban mást mond.

– ...nem tudom, mért csökönysödtél meg egyszerre.

– Csak.

– A gép alul mi visszük a búzát, a kutya se látja meg, ha egy zsákkal leteszünk a kukoricásba. Mint tavaly.

– Nem!

– Tisztára megbolondultál?

- Nekem többet nem kell az ilyen.
- Mér', tavaly nem esett jól az a pár forint?
- Először... nem mondom... de azután...
- Mit hogy azután?
- Hát ide hallgass, Jancsi. Kisbaltát vettem rajta, aztán az öcsém két ujját vágta le...
- Mer' számár!
- Lehet. Aztán a Julisnak egy pár csizmát vettem, szép csizmákat, nem mondom, de főtörte a lábát, hogy majdnem levágták.
- Rozsdás szög vót benne. Benne hagyta a csizmadia.
- Az is lehet. A maradékon aztán mérgemben nagyot ittam, aztán megszórtam a Ferkót... hát nincs ilyen pénzen áldás, azaz hogy szerencse. Nekem többet nem köll. Na, buktasd meg már azt a korsót.
- Elmentek. Csörtet még utánuk egy kicsit az avar, aztán csend. A juhász nézi a fák magas koronáját s az ég apró kék darabját.
- A szandálban nincsen szög – mondja magának –, aztat úgy ragasztják. – De nem tud már aludni. Egy szúnyog is ott szerencsétlenkedik a füle körül, és hegedül keservesen, gyászosan.
- Ámbár lehet, hogy szögelik...

*

Visszafelé ballag a falka, álmosan kondul néha a kolomp, a puli nyelve kilóg, s az öreg Galamb enyhe haraggal néz a szomszéd falu bojtárjára.

– Három vót, ugye azt mondog, hát aztán miféle bojtár vagy te?...

A legényke a földet nézi, s a verejték az orrán folyik le.

– Hát... három vót...

– Na persze. Estére majd gyere az akolhoz, aztán megkapod a birkáidat.

Rá se néz többet a bojtárra. Mintha ott se lenne.

Nem törődik vele, más gondja van, erősen gondolkodik, hogy
hát most azt a bűdös szandált valóban ragasztják-e vagy
mégiscsak szögelik...

KILÁTÓ

Hallgatódzó, ködös volt az idő, ámbár meleg, amelynek páráját előbb meg kell rágni, mielőtt lenyelné az ember. Izzadtak a lovak, és izzadt Kelemen Ferkó is, pedig – amúgy – nem volt izzadós.

A lovak lucernát szántottak, joguk volt a verejtékezéshez, Ferkó pedig úgy érezte, mintha a lucernaföld valami gőzös fürdőszobában lenne, ahol mit csináljon az, hát izzad, mint a ló.

Ez az év ilyen volt, jobb nem gondolni rá, mert csak mérgeledni lehet rajta, ami felesleges és nem is segít.

Mennek hát a lovak, pattog a lucerna gyökere, fordul a kihásított zsíros föld, s a barázdában okos szemű csókák járnak csimaszra, lótetűre és egérre vadászva.

Ferkó nézi a barázdát, és gondolkodik.

Zsíros, igazán zsíros és gazdag ez a föld, és mégis! Megkapott minden munkát, trágyát, vetőmagot, és mégis csak hét mázsát hozott búzából. Hát meg lehet ezt érteni? Amerre néz az ember: tíz mázsa, tizenegy mázsa.

Megtörli verejtékes homlokát, és indulatosan pattant az ostorral, mire a csókák ijedten fellebbennek, a lovak kedvetlenül billentenek farkukkal, helytelenítve az oktalan suttyogást; a dűlőútról pedig beszél valaki:

– Aggyon Isten, Ferkó, nem sáros a föld?

– Hóó – állítja meg a lovakat a legény, hadd fűjjanak egyet –, hová megy, Juli néném?

– Csak ide, Andocsba a búcsúsokkal, ha ugyan el nem kések... az országúton találkozom velük.

– Mintha énekszót hallottam volna az előbb...

– Szűzanyám! – tette le batyuját a kis öregasszony, aki akár odaállhatott volna a csókák közé, olyan száraz, tiszta és fekete volt –, Szűzanyám, akár ne is menjek.

Ferkó maga sem tudta, miért mondta az éneket. Csak mondta, mert jólesett megijeszteni az öregasszonyt. Mert mérges volt, meleg volt, hétmázsás búza... meg minden... mert szó, ami szó: nem hallott semmit. De meg is bánta nagyon...

Az ördög bújt belém – gondolta.

Juli néni csak állt, és homályos öreg szeme elkönnyesedett.

– Egyedül meg nem megyek. Az úgy szép, hogy zászlókkal... együtt, énekszóval...

– Odaér még, Juli néném...

– Milyen szerencsétlen vagyok... Igazán segíthetnél, fiam. Fellepsz erre a fára, onnan kilátsz az útra; vagy meglátod őket, vagy nem, én meg tudom, hogy menjek vagy ne menjek. Jó famászó voltál te gyerekkorodban...

– Én? – Ferkó elvörösödött dühében. (Ne neked énekszó, te ökör): – Nem vagyok már gyerek, hogy fára mászkáljak...

– Iszen csak úgy mondtam – siránkozott az öregasszony –, persze, de ha már hallottad az éneket, minek menjek? – És lehajolt a kis bugyorért, mintha meghajolt volna a szomorú öreg sors előtt.

– Megálljon! (A ménkü ebbe a bűdös fába!) Megálljon! – Lelőkte az ostort a földre, kalapot mellé, és szuszogva, fogcsikorgatva felmászott az öreg akácfára, amelyet a mennykő már úgyis megtisztelt, s a fele el volt száradva.

Mire megfelelő magasságba feljutott, zihált, mint a tömött lúd, s a verejték a szemébe folyt. Mérgében olyat tudott volna mondani, hogy a fa másik fele is kiszárad... de nem mondott, mert egyelőre nem jutott szóhoz.

– Mit látsz, fiam?...

A toponári sánta ördögöt – akarta mondani, mert a nadrágja is elrepedt, de azután csak annyit mondott:

– Most fordulnak ki az erdő mellett.

– Az Isten áldjon meg, Ferkó, éppen odaérek; köszönöm a fáradságot, az andocsi Szűzanya fizesse meg... Ugye sokan vannak?

– Hajaj! – dühöngött Ferkó egy tüskét piszkálva markában, és nézett Juli néni fekete ruhás kis alakja után, amint ellebegett a dűlőúton. – Nincs is más dolga az andocsi Szűz Máriának, mint nekem fizetni... Nem is tudom, abban a magasságos égben milyen valuta járja?...

És csak lassan meghiggadt. Gyereksége jutott eszébe, és megtapogatta a vén fát. Ez volt a kilátója, innét lesték a csöszet. Az egyik ló odanézett, és röhögve nyert.

– Majd lemegyek, aztán jól elnadrágollak!... Minek örülsz, talán jókedvemből jöttem fel ide?

De a harag valahogy elült benne. Pihent, s a magasból szemlélődött. Szép ez a határ! És innét felülről egészen más.

– Nono – nézett a búzatarló felé –, nono, hát az meg mi?

Egy barna állat futott a barázdában, s egy kis határbokor mellett eltűnt.

– Azanyád!

Aztán egy másik, messzebb valamivel.

Ferkó szeme tágra nyílt, jól megjegyezte, hol tűntek el az állatok, és most már feleletet kapott arra is, hogy hova lett a búza, és mért hét mázsa a hét mázsa.

Még kicsit szemlélődött, aztán lecsúszott a fáról, és közről is megnézte a bokrok takarásában jól elrejtett hörcsöglyukakat.

– Hát ez így van, a tűz vessen fel benneteket, de majd szétnézek én a magtárotokban.

És másnap hajnalban ásót, lapátot dobott fel a kocsira, nemkülönben Csibort, aki kutya volt és jeles patkányfogó.

– Most aztán megmutathatod, hogy mit tudsz!

Csibor élénk farkcsóválással jelezte, hogy nem tudja ugyan, mit kell tudni, de a hétfejű sárkányt is darabokra szedi.

És Csibor helyt is állott. Igaz ugyan, hogy az egyik hörcsög Csibor orrát is munkába vette, de ez csak olaj volt a tűzre.

– Ujuuu! – keringőzött a kutya orrán a hörcsöggel, amíg végre derékon tudta fogni a pocakos magtárost, akinek ezek után semmi szava nem lehetett.

Jól elmúlt dél, mire a két lyukkal végeztek, de akkorra másfél mázsa vegyes gabonát szedtek össze a mély, száraz barlangokból. Ferkó egy kilót leadott a nagy munkában, egyébként Csiborral együtt maszatosak voltak, mintha vályogot vetettek volna.

– Csibor, a hörcsögöket sülvé kapod meg, most pedig parancsolj felülni, mert olyan éhes vagyok, hogy téged eszlek meg.

*

Ferkó szépen kislelte a szemetes gabonát, napra terítette és kiostálta. Egy zsák majdnem tiszta búza maradt a haszon.

– Ezt a zsákot külön őrölje, Kálmán bátyám – mondta a molnárnak, s amikor a liszt puha, meleg felhőzéssel omlott a zsákba, s Ferkó belehallgatódzott a malom reszkető zúgásába, elgondolkodott:

Ez lenne tán a mennyei valuta?

És Juli néni jutott az eszébe. A liszt egy részét aztán szép fehér zacskóba tette, és estefelé beállított az öregasszony portájára.

– Egy kis lisztet hoztam, Juli néni.

FALUN

Őszi vasárnap délelőtt. A felhők mintha megálltak volna magasan, beboltozva a világot, de felettük valahol ott ballagott a nap, és szelíd fényének nem volt árnyéka, ami ilyenkor már teljesen felesleges is.

A toronyban búgnak a galambok, az akácfákon verebek gyüleseznek mérsékelt hangossággal, a traktorok ásítanak, ha ez szokásuk lenne, és dohogásukra – mintha ráfordultak volna a barna barázdák, az alvó magvak puha takarója és a tétova szellő az ebédek ígéretének szagát lengeti a levegőben.

A nép most oszlik a templomból, és csörgedezik háromfelé, mert a falunak három utcája van. Keletnek, nyugatnak, délnek. Észak felé nincs, mert arra szőlők vannak és pincék, ahova utca nélkül is odatalálnak az emberek.

A nagy bajuszú kántor lezárja az orgonát, lekopog a lépcsőn, azután már csak az elsőhajtott sóhajtasok dideregnek a templomban.

A templom előtt várja az új pap. Törékeny, halvány, szemében valami révület, és láthatólag megnyugvással kapaszkodik a kántorba, aki nagybátyja.

– Gyere, Béla – mondja a kántor –, ismerkedjél a faluval.

Mennek az utcán. Köszönnek ide, köszönnek oda, ismerkednek.

– Az öcsém! – mondja a kántor, bár ezt mindenki tudja, és paroláznak jobbra, balra.

Az egyik csoportban egy magas, csizmás fiatalember azt mondja:

– Várunk benneteket, Béla bátyám – és óvatosan szorítja meg az új pap vértelen kezét, mert hátha a markában marad az egész. Mintha csont se lenne benne.

– Igyekezünk, Lajcsi, igyekezünk.

– Bakai Lajcsi – mondja a kántor, amikor továbbballagnak. – Ez a szövetkezeti elnök, tanítványom volt, és ő hozott be a szövetkezethez könyvelőnek, amikor nyugdíjaztak. Rendes

gyerek, azt mondhatom, de majd megismered. Na, ide bemegyünk, itt laknak a fiatal doktorék.

A doktorék udvarán csend. A nyitott folyosón öreg vizsla hasal, a falon kitömött madarak megfakulva és porosan.

Az öreg vizsla ide-oda billent farkával üdvözlésképpen, aztán nyújtózkodva feláll, és bekíséri a vendégeket.

A szomszéd szobából a kis doktorné repes elő.

– Isten hozta magukat. Tessék leülni... nagyon örülök. Lajost beteghez hívták, nagyon sajnálja majd. Muki, eredj ki!

Muki farkbillentve vette tudomásul a kidobást, a doktorné pedig töltött.

– Kisüstön főtt. Tessék. Ez csinál jó étvágyat... Sajnos, nekem nem szabad. Erős is, kicsit...

A vendégek a bemutatkozáson kívül eddig nem jutottak szóhoz. Összekoccintották a poharaikat, és felhajtották a pálinkát.

Csend lett. A kis káplánnak az volt az érzése, hogy a doktorné hirtelen felemelkedik a levegőbe, aztán... ráesik... egyébként pedig valaki bicskát nyitott ki a torkában. Tétován letette a poharat, szeme könnybe lábadt, és csak ködösen látta, hogy a doktorné visszaszáll helyére, a bútorok is rendbe igazodnak... ezenközben nagybátyja is kiemelkedik valami süllyesztőből.

A kántor széttörülte bajuszát, nyelt egyet, s azt mondta:

– Hhmmmm... kr... gg-hh... h... Ez *igen!*

A doktorné újra töltött, de a káplán ijedten tette kezét a pohárra.

– Ne... neem... nagyon erős...

– Majd megszokja.

A káplán rémulten tartotta kezét a poháron, és kettőt csuklott, az öreg kántor pedig felhajtotta a kupicát.

– Hm... grmmmm... A betyár tagadóját, az idén kissé erőse sikerült...

Aztán már búcsúztak is.

Alighogy elmennek, beállít az öreg doktorék bejárónője.

– Azt üzeni a kedves mama, tessék egy kis pálinkát kölcsönadni, a mienk kifogyott, aztán az új káplánt várják.

Nyeszlett kis legény, de... azt mondják... csuda hangja van. Üveget hoztam.

A doktorné megtölti az üveget, s a bejárónő elsiet.

A káplán és a kántor ballagnak az utcán. Elcsendesedett már a falu, s a sült hús komoly illata száll ki a kerítések felett. A kántor emelkedett szeretettel vezetgeti a kispapot.

– Kényes a torkod, Béla, majd megszokod.

– Soha! Még most is kihagy a lélegzetem...

A kántor nevetett, és bajuszát széttörölte.

– Na, most bemegyünk az öreg doktorékhoz. Ezek biztos likőrt adnak. Utálom! Cukros víz. Neked való... Az öreg... úgy látom, a kapuban van.

Az öreg doktor szelíden karon fogta őket, és a néni ke s üteményt tett az asztalra.

– Töltsön, kedves – nézett az urára –, jó étvágyat csinál. Nekünk nem szabad... ugye, nem haragszanak...

– Nem erős? – rebtent meg a káplán.

– Ó, dehogy! A legfinomabb törköly, szopós is megihatja.

A vendégek ittak, s a fiatal pap tétován körülnézett. Az volt az érzése, hogy a zongora dübörögve elindul a konyha felé, a kályha pedig meginog, mint a gyárkémény, melynek ledöntését a moziban látta.

Közben a zongora visszajött, a kályha kiegyenesedett, a kántor pedig azt mondta:

– Krr... kh... tehetős ital, meg kell hagyni...

A kispap szeme különösen fénylett, és csak bólintott, bár nem tudta – miért... és megkapaszkodott a székkarfában, mielőtt felálltak. A folyosón úgy ment végig, mint az alvajáró, bár a gyomrában mintha cserebogarak mászkáltak volna. Szeme könnyes volt, pedig egyébként nem volt semmi bánata.

– Rémes – mondta már újra az utcán –, rémes! Lajos bátyám, hát bádogból van a ti gyomrotok? Remélem, mára már elég volt...

– Lajcsiékat nem lehet megbántani – csuklott a kántor –, nyugodt lehetsz... szóval, légy nyugodt, Lajosban meg lehet bízni...

A káplán sóhajtott, és bementek az elnök irodájába, ahol valóban nagyon kedvesen fogadták őket, de – és a káplán szeme rémülten rebbent meg az előkészített üveg és poharak láttán.

– Az öcsém nem szokta meg az erős italt – mondta a kántor –, Lajoskám, csak keveset...

– Orvosság! – nevetett Lajos, és majdnem púposan töltötte a poharakat.

– Egészségünkre!

S a káplán – lesz, ami lesz – szokatlan bátorsággal, egyetlen hajtással lenyelte az italt. Aztán körülnézett; aztán a pohárra nézett, értelmetlenül, de felszabadulva. Az ital igazán kellemes volt, alig érezte, viszont a cserebogarak azonnal beszüntettek a gyomrában minden mozgalmat.

– Lajos – mondta egészen melegen –, azaz elnök úr, ez valóban orvosság...

Aztán elindultak hazafelé.

Ünnep van a levegőben és vasárnapi csend. A kis káplán tétován, szorosan karol a kántorba, arca kipirult, és fülében mintha valami orgonáló cséplőgép búgna. Orgona ez is, gondolja, és a szíve szokatlanul meleg.

– Nem értem – mondja később –, nem értem. Ezeknek a Lajoséknak igazán finom volt a pálinkájuk, de azoké a doktoréké... borzasztó!

A kántor apásan mosolyog.

– Megszokod azt is. Kissé erős volt, nem mondom, de attól nem lesz baja az embernek. Én csak egyszer ittam valamit, amitől berúgtam, és nagyon rosszul lettem. Úgy emlékszem: császárkörte volt.

A fiatal doktor kocsija ekkor érkezett háza elé.

– Az új káplán volt itt – újságolta a felesége –, kedves, csendes fiatalember. Sovány szegényke, de majd a falu rendbe hozza...

A doktor felhajtott egy pohár pálinkát.

– Mi bajod? – nézett az asszony rémülten az urára. – Ne ijesztgess! Mi bajod?

A nagydarab embernek szinte kifordult a szeme, és levegő után kapkodott. Aztán kitátotta száját, de csak sutogni tudott:

– Háááá... áááá... azt a kutya ponciusát... ebből adtál a vendégeknek?

– Igen, a kisüstön főtt...

A doktor leült a székre, és huhogott:

– Szerencsétlen! Összecserélted az üvegeket... ez tiszta alkohol...

BILINGÉREZÉS

A gyengébbek kedvéért azzal kell kezdenem, hogy a biling az a kis szőlőfürt, ami megbúvik a levél alatt, a tőke mellett, és elkerülte a szedők szemét. Megjegyzem: nem muszáj éppen kicsinek lenni... sőt úgy is jó, ha nagy. Akkor is biling a neve, és a bilingérezők „vadászatának tárgyát képezi”, ahogy ezt a csodálatosan értelmes szaknyelv mondaná. Néhol böngészésnek, másutt kórészásnak is mondják, de ezek nincsenek tisztában a nyelv árnyalatnyi finomságával, mert a böngészés főleg a kukoricára, a kórészás pedig mindenféle veteményre vonatkozik, ami szedés után kint marad, és részint az erdők vadjai, részint az ég madarai élelmezésének ugyancsak „tárgyát képezi”.

Na és a gyerekekének is, akiknek ilyenkor már szabad a vásár, és akiknek a legvicsorgatóbb savanyú szőlő is jobban esik odakint, mint otthon a mézédés szem. Ez már így van, s előreláthatólag így is lesz (nagyon helyesen), amíg gyermek és szőlő lesz a világon. (Ez az idő a tudósok megállapítása szerint körülbelül másfélmillió esztendő, így a gyerekek s a szőlő jövőjét illetőleg minden aggodalmunk felesleges.) A szüret persze nem történik egyszerre az egész „hegyen”, hiszen némelyik szőlő is későn érkezik – akár némelyik ember –, s ha ilyen szedetlenbe is „beletévednek” a bilingérező ifjak, ez rendesen csősz, majd atyai megtorlást von maga után.

Mindezek azonban csak feltevések.

De tény például az, hogy Kerekes István (szül. 1940, Budapest) a jól sikerült vizsgák után megérkezett nagyatyai nagybátyjához Farkaslakra, egy öreg házba, ahol még egy öreg nagynéni is létezik. Tény az is, hogy nagybácsi pap, a nagynéni pedig – ujjnyi vastag ókulával – olyan főnöknőféle, ami főleg a baromfiudvarra vonatkozik. Adva van ezenkívül András bácsi, a harangozó, magyarul dékány, aki a templompadláson székelő galambok, baglyok, verebek számtartója, egyben István atyai barátja, nevelője és villámhárítója, ha valami vihar készül az ókulák mögött vagy a reverenda alatt. Mert vihar az van, illetve jön csak

úgy magától, s egyesek szerint utána tisztulás és felfrissülés következik.

A lepakolásnál az ifjak is segítettek (csúzigumit hoztál?...), amikor Emma néni felsikoltott:

– Puska! Te Imre, ennek a gyereknek puskája van, azonnal vedd el tőle... Micsoda szülők!...

– Légfegyver! – legyintett István. – Meg van engedve...

– Hát, ha meg van engedve... – vette ki a szájából a pipát Imre bácsi erre a pár szóra – az más. Nem érted, Emma, hogy „lég” fegyver?...

– Hogyhogy lég? – pislogott az öregasszony.

– Levegővel lő – magyarázta István, aki itt egyszerűen csak Csicsa volt, mint a hasonló korú Pisták általában –, csak egy kis ólom van benne, de már varjút is lőttem vele...

– Hát csak vigyázz, kisfiam – intett a pipaszárral a nagybácsi, s ezzel a légpuska igazolást nyert. És ezzel a ténnyel el is kezdődött a nyár. Csodálatos nyár volt, meg kell hagyni, mint ahogy ebben a korban minden nyár csodálatos. A vakáció végtelen, a kert óriási, a patak, a folyó, a házak nagyok, a sötétség titokzatos, a temető félelmes, a zöld gyümölcs édes s utána a hasfájás kibírhatatlan.

Csicsa és baráti köre mindezeket végigélvezte, a környékbeli verébfamiliákat a légpuskával gyászba borította, mert félelmetes biztonsággal kezelték a puskát, s a ház ereszére kiült veréb úgy lepottyant, mint a pinty, azaz, mint a veréb. Közben azonban – ez is tény – eljárt az idő. Közelgett szeptember, és a korai fajták szüretelése megkezdődött a „hegyen”, amelynek tengerszint feletti magassága megközelítette az ötven métert... Az öreg pap is leszedette a szőlőjét, de Istvánunk ezen a szüreten nem vehetett részt, mert éretlen szilva túlzott fogyasztása következtében hasával volt elfoglalva. Utána azonban, búcsúzóul és pótlásként az elmaradt élvezetért, a már említett bilingérezés engedélyeztetett. Egész napra!

Ismétlem, csodálatos nap volt ez a sok között és nagyon szerencsés. A kiürült ebédkosár olyan bilingekkel telt meg, mint egy pintes üveg, és éppen az öreg pap szőlőjéből, amely tudvalevőleg már leszüreltetett.

– Na, majd örül Imre bácsi – lelkenedett István, és a tagok kijelentették, hogy a szedők vagy vakok voltak, vagy maguknak hagyták kint...

– Mink is veled megyünk, Csicsa, talán még pénzt is ad...

Ezzel elindultak hazafelé, óvatosan a kosárral, melyben dúsan hevert a bilingérezés hamvas eredménye. Közben még vadászgattak is, de csak úgy ímmel-ámmal, mert a jövő dicséret nagyon csábította őket hazafelé.

Amint azonban a nagy kerten át ballagnak befelé, az egyik társ megtorpan...

– Foglyok... – suttogta –, foglyok, Csicsa!

És azonnal lehasaltak.

A foglyok ott szemeztettek a krumpliban, pittyegtek néha, és látszólag nem vettek tudomást, mikor István az elsőt kipattintotta közülük. Ezek nyilván fatalista foglyok voltak, mert éppen csak hogy odanéztek agyonlőtt társukra, és bogarásztak tovább.

– A nagyot – suttogták most a kollégák, és izgalmaiban a földet kaparták –, a nagyot!

És István úgy fejbe lőtte a nagyot, hogy meg se nyikkant. Ezek után még lőtt négyet, s az egész fogoly családnak befellegzett. Az ifjak önkívületben voltak.

– Hátizsákba! Az egészet hátizsákba! – vezényelt Pista, mint az igazi vadászok.

És reszketve a gyönyörűségtől, bevonultak a konyhába.

– Emma néni, Emma néni, azonnal tessék kihívni Imre bácsit. Csak akkor mutatjuk meg...

– Na, hadd lám – nevetett az öreg, és kerekre nyílt a szeme, amikor a kosarat kirakták. Kerekre nyílt a szeme, és a füle vörösödni kezdett.

– Ó, ti akasztófára valók... – és kezdte kitekerni a pipaszárat. – Jaj, a hamburgi muskotály... bérmlásra tartogattam – rántotta ki a pipaszárat, mire a kültagok kirebbentek az ajtón, István mellé pedig odaállt az öregasszony.

– Te vagy a hibás, Imre, mert nem mondtad meg a gyerekeknek, és ne kiabálj, mert nem méltó hozzád. Bérmláskor nem eszünk hamburgi muskotályt, és kész!

– Foglyokat is hoztam – lehelte kissé letörve István –, hatot; itt lőttem a kertben...

– Na látod – mondta Emma néni szemrehányóan a bánatos nagybácsinak –, lesz fogoly! Ügyes gyerek ez. Mutasd, kisfiam.

És István lelkenézve kiöntötte a konyha kövére a foglyokat.

S az öregasszony nem vörösödött el, hanem fehér lett, és a tűzpiszkáló vas után nyúlt...

– Jaj, te tűzre való lóköttő, bitang...

– Nana, Emma...

– A gyöngycsibéim... ma reggel hozták... te lelketlen gyilkos...

István, azaz Csicsa ekkor már az öreg pap mellé állt, aki a pipaszárát úgy tartotta a tűzpiszkáló ellen, mint egy japán botbajvívó.

– Te vagy a hibás, Emma, mert nem mondtad meg a gyerekeknek, nem látott még gyöngycsibét, és tedd le azt a piszkavast. Bértől nem eszünk gyöngytyúklevest, és kész... Mást... ugye... nem hoztál, kisfiam?...

Ne felejtsük el tehát, hogy az valódi bilingérezés volt, ami nem tévesztendő össze sem a böngészéssel, sem a kórészással. A gyöngycsibék csak mellékhaszonként jelentkeztek, ámbár elég súlyosan, no de ilyesmi az életben előfordul.

ÚJBOR

Az új bor megforrt – mondta barátom, a Guszti –, kimehetnénk vasárnap délután...

Ha ezt Guszti tizenöt évvel később mondja, semmi csodálat nem tölt el, de akkor még összevissza tizenöt évet vallhattunk magunkénak, tehát kellő bámulattal néztem férfias barátomra.

– Mehetünk – mondtam ugyanazon a hangon, mintha vasárnap délutánonként általában borkóstolni jártunk volna, holott litániára jártunk, ahol italról szó sem esett.

– Tudsz egy kis szalonnát hozni?

– Természetesen – mondtam, és megjelent lelki szemeim előtt kamránk magas gerendázata, ahol egy-két tábla szalonna lógott még, és hirtelen nem jutott eszembe, van-e köztük megkezdett... és a kamrakulcs megszerzése is különféle akadályokkal járt...

Ezek az előzmények azonban minden érdekességüket elveszítették arra a nevezetes vasárnap délutánra, amikor barátommal széles jókedvben poroszkáltunk a szőlőhegy mély agyagpartjai közt felfelé.

Sütött a nap, és aranyos melegében dongva búcsúztatták a nyarat a darazsak. A bokrok közt cinkék vidámkodtak, és mintha a borral együtt az egész őszi világban megérett volna a mámor, úgy tele volt a szívünk a kaland másnaptalan örömével. Persze volt szalonna és zöldpaprika, puha kenyér és sajt, egyszóval minden. Guszti zsebéből egy óriás „sperhakni” fogantyúja lógott ki...

– Ezzel is ki lehet nyitni? – aggályoskodtam még az út elején; mire Guszti olyanformán legyintett, mintha egy cigányprímástól azt kérdeznék, hogy szól-e egyáltalán a hegedűje.

Amikor befordultunk a dűlőútra, Guszti megtorpant.

– Nézd, Dávid! Hát ezzel most mit csináljunk?

Dávid egy rendkívül apró és törékeny kis zsidó fiú volt, aki még az alsóbb osztályosokat is úgy vonzotta könnyű verekedésre, mint az egér a macskát, ezért Dávid az „osztály” védelme alatt állt. Ezenkívül Dávid árva is volt, akihez hozzányúlni egyet jelentett a többrendbeli és alapos agyabugyával. Ha ezekhez még

hozzáteszem, hogy Dávid a matematikának fölényes és adakozó tudója volt, körülbelül megmondtam mindent.

– Szervusz, Góliát – mondta Guszti fölényesen. – Mit csinálsz itt?

– Csak úgy kijöttem, a mama is küldött a levegőre. Kicsit köhögök...

– Velünk jössz! – mondta barátom, és szívünkben az atyai érzelmek úgy szétterültek, mint nádban a tűz. Micsoda ostoba kérdés volt, hogy Dáviddal mit csinálunk...

A sperhakni remekül működött. Beosontunk a présházba, bezártuk magunk után az ajtót, és összenevettünk, mert a külső világ ragyogása után itt már férfias sejtelem uralkodott.

A pince ajtaját azonban hárman is alig tudtuk felemelni, mert felfelé nyílt és tölgyfából volt. Lent azután meggyújtottuk a gyertyát, elővettük a bicskákat, neki a szalonnának, és Guszti úgy nézett körül, mint egy vendéglátó kényúr.

– Melyikből parancsoltok?...

És összeütöttük a maszatos poharakat, és a mámor szétterjesztette felettünk végtelen, aranyos szárnyait. Azután magához ölelt bennünket.

Csodálatos délután volt! Bátor és lehetetlen délután, amelyben minden lehetséges lett. Dávid úgy nyakalta a bort, mint egy vincellér, és később kijelentette, hogy Kecskés Gyurkát legközelebb szájon vágja, ha dolgozatírásnál megint erőszakoskodik.

És ez egészen természetes volt, holott Gyurka bármely pillanatban zsebre tehetne volna barátunkat.

Később kissé elszomorodtunk, mert Dávid szeme elkönnyesedett, és elcsukló hangon azt mondta, hogy végeredményben őt mindenki bántja...

Guszti fogai megcsikordultak, és nagy bicskájával olyanféle mozdulatot tett, amelyek után barátunk állítólagos ellenségeinek semmi jövője nem lehetett. És talán mondott volna is valamit, de ebben a pillanatban beszéd hangzott felülről, majd kulcs csikorgása...

– Az apám! – lehelte Guszti falfehéren. – Az apám!... A hordók mögé!

A kulcs még akadozva csikorgott odafenn, de mi már lapultunk, mint a süldő nyulak, magunkkal víve férfias uzsonnánk összes maradványait és jeleit. Guszti az égő gyertyát egyszerűen zsebre vágta, azután már csak szívünk dobogása hallatszott. Én mindenesetre úgy éreztem, hogy ezt a dobogást meg kell hallani minden ép fülű embernek.

– Gyere, Béluskám – hallatszott felülről –, gyere, itt megnyugszik az ember.

És dobogtak a léptek lefelé.

– Érdekes, hogy megül itt a gyertyaszag, szinte azt hinné az ember...

(Jaj! – nyögtünk némán:)

– ...de tudod, a pincezárt még az öreg Csampó csinálta, úgyhogy még ha ki is nyitná valaki, becsukni már semmi esetre sem tudja... Melyikből parancsolsz?

Múlt az idő, és szívünk már csak fél lóerővel kalimpált, mert közben csodálatos dolgokat hallottunk. Például azt, hogy „Guszti áldott jó gyerek”... „és érdekes, a bort nem szereti, pedig mi, emlékszel, Béluskám?...”

Későbbi életem folyamán láttam egy-két nagy követ, de akkorát, mint amekkora szívemről leesett, amikor becsukódott az ajtó, megközelítőleg se.

Pár percig még lapultunk, aztán mocomorogni kezdtünk, és Guszti egy vég nélküli sóhajtás után azt mondta:

– Huh, a betyár mindenségét, de megizzadtam, de most legalább tudjátok, hogy „áldott jó gyerek vagyok, és nem szeretem a bort se”. Van gyufátok?

– Nem jönnek vissza? – rebegte Dávid.

– Béla bácsi pincéjéből?... Igyatok!

És ittunk. Mi történhetik, legfeljebb újra bevonulunk a hordók mögé...

Így azután a késő alkony őszi párái úsztak már a tőkék között, amikor kart karba fűzve elindultunk hazafelé. Ismét erősek voltunk, és bátrak, ámbár férfiasan szótlanok.

A szőlőhegy keresztjénél azonban a megmenekülés hálájával emeltük meg kalapunkat mind a hárman.

– Neked nem lett volna muszáj – mondta Guszti ellágyulva Dávidnak.

– Annak köszönök, akinek akarok, érted!

És törekeny kis barátunk úgy fordult szembe Gusztival, hogy az ijedten hátrált. Ebben a pillanatban egy másik Dávid jutott eszembe és egy másik Góliát, az a király, aki embernek, költőnek és muzsikusnak is szent volt, ennek itt talán messze elődje. Mert ebben az őszi alkonyatban semmi sem volt lehetetlen.

DISPENZÁCIÓ

Szép őszi idő volt. A fák tűnődve hallgatnak az utca medrében, és azt lehetne mondani, szellő se mozdul, ha az ökörnnyál fehér zászlócskái nem libegnének a mulandóság októberi sóhajtásától. Erre azonban senki sem figyel, mert őszi borongásra nem alkalmas a pillanat. A templomból most tódul ki a nép, a rezesbanda hatalmas szerszámain csúszkál a kápráztató napsugár, a vőlegény és menyasszony most lépnek ki az ajtón, a banda pedig tüzesen ráreccsent, hogy:

Fel, fel, vitézek a csatára!

Ebben a faluban ez a szokás, és ezen ne mosolyogjunk, felebarátaim, mert szép nóta ez nagyon, könnyű fújni, mindenki tudja, és az idősebb évjárat komoran néz maga elé, hogy bizony némely csatározások megesnek a házasság kebelében, csak arra kell vigyázni, hogy háború ne legyen belőle.

Özönlik a nép, a vőlegény piros, a menyasszony kicsit sápadt...

A szemközti ház ablakában két öregasszony leselkedik.

– Hát most nézd meg, Biri – mondja az egyik –, mint a gyócs... akár mindjárt a kórházba vihetné ez a szegény Miska...

Az ősz azonban már korábban kezdődött, és ha a kukorica meg nem érett volna, senki se hitte volna, hogy már itt is van. De a kukorica megérett, s törni is kezdték azonnal, mert eső is lehet, meg egyéb munkák is megérkeznek, mint a vonat kocsijai egymás után. És nem lehet megállítani egyiket se, mert akkor megáll az egész vonat...

Dolgozott tehát Juli néni is sötétig. Már fent volt a vacsoracsillag, amikor elindult hazafelé, és csak a gyalogút pántlikája vezette csendesén, mert rossz volt az öregasszony szeme, ámbár a templomban nem vette fel az ókulát, mert amit kellett tudni, azt könyv nélkül tudta. De a könyvet azért kinyitotta...

A füle azonban hibátlan volt, mint a naponként fent penge, és amikor az egyik sövény mögül halk beszédet hallott, azonnal megállt, sőt a kosarát is letette a földre...

– A doktor biztatott?

– Persze!... most még a dispenzáció is... az én lánykoromban nem volt ennyiféle nyavalya...

– Miska is megy veletek?

– Minek?

Juli néni a sötétben „édesen” elmosolyodott.

Ehe – gondolta –, hát ez így van. A híres szép Takács Lujza a dispenzárra jár, ahol a környék tüdőbetegeit doktorálják. Ehen! Szóval a doktor „biztatta” Lujza anyját. Hát már ennyire van az a lány?

Ezek után a sötétség elhallgatott, de az öreg Julinak többre már nem is volt szüksége, hogy felháborodjék, döntsön, ítéljen és tervezzen. Miska szegről-végről rokon, és nem lehet hagyni, hogy azt a szegény beteg lányt a nyakába varrják. Takácsné gyalázatos kerítő, de vannak még jótét lelkek, akik nem hagyják annyiban a dolgokat...

Juli néni tehát frissen kapta fel kosarát, és megtöltve a váratlan hírek gőzével, szinte vágatott a gyalogúton, és majdnem fellökött egy ballagó subát. A subában a csósz tartózkodott.

– Úgy mész, mint a vak bogár, Juli.

– Maga együtt nekem, Péter bácsi.

– A hátammal, mi? Iszen előttem mentem... öregszel, Juli, aztán romlanak az ablakok... Na, jóccakát!

Milyen szép este ez! Ámbár rengeteg tennivalója van benne a szegény öregasszonynak, mert lelkiismeret is van a világon. Az első természetesen: Bori. Már alig várta, hogy Bori özvegyi búbos kemencéje padkájára ülhessen. Átviszi a maga vacsoráját is, mert itt alapos megbeszélésről van szó.

– Hát ide hallgass, Borikám...

*

Így azután a szép Takács Lujza nem ült volna olyan egyenes derékkal a kasban (jó szeme van ennek a bitang Miskának...), ha tudta volna, hány ablakból figyelik szegény Takács Lujza útját a kórházba, mert már „vért köpött”, és a doktor „lemondott róla”...

– Nem is látszik rajta – mondták egyesek –, ámbár – tették hozzá jólelkűen – a férges alma is szépen pirosodik...

A visszaérkezést sokan várják (lehet, hogy ott tartják), sajnos, ez már későn történt, és nem lehetett látni, hogy Lujza most még büszkébben ül, mert megvolt már a dispenzáció a doktor biztatása mellé, hogy Lujza ugyan fiatalkorú, de semmi akadályja annak, hogy ifjabb Miskák édesanyja lehessen.

Ámbár Miska – csodálatos – mintha nem örült volna ennek a hírnek, és csendesen legyintett, mikor jövődő anyósa bizalmasan újságolta az eredményt...

– Ráérünk – mondja maga elé, de aztán megkeményedett az arca. – Lujza gyógyuljon meg előbb...

– Mi?

– Gyógyuljon meg – mondta konokul Miska. – Mert én elveszem félhóttan is... ha már maguk nem mondták meg... de gyógyuljon meg előbb...

Miska, ha addig nem látott idősebb korosztályú tigrist, aki a kölykét védi, hát most látott, és ezt az estét nem feledi el semmiképpen. Az anyós szikrázott, villámlott, Lujzi bénultan sírdogált, és szép kis arca maszatos volt a könnyektől, amikor bejött az istállóból az öreg Takács, és csendet teremtett.

– Ne óbégassatok! Várjatok – és kiment. És rövid idő múlva megjelent a doktorral.

– Most mondd el, fiam, mit hallottál.

Miska elmondta.

– Na, doktor úr?

A doktor dühös lett, röviden bebizonyította, hogy a menyasszony egészsége tökéletes, és Miska számár.

Miska még most is borzong, ha ezekre a napokra gondol, és megfogja felesége kezét, bizonyosság okából. És a kéz meleg, a kéz ígér, és tulajdonképpen nem is lehet tudni, hol kezdődik az egyik kéz és hol végződik a másik.

Szép ragyogó őszi van. A trombiták recsegése csattogva ugrál a házfalak között, az ablakok megmegrezzenek, de bent a szobában csak suttogás úszik a keserű árnyékok mélyén.

– Hát most nézd meg, Borikám, fehér, mint a gyócs, szegény Miska... nézd, azt a bambát... ezzel is megetették a vak csibét.

SISKA

Ha Ábrahám Jánosnak nem fájt volna a foga, talán nem történt volna semmi baj. Aludt volna reggelig, célirányosan megszúrta volna Kamarásék hízóját, és a nap elmúlt volna mind közönségesen. A fog azonban hajnali háromkor jelentkezett, és János, nem tudván mit kezdeni a foggal és az álmatlansággal, hóna alá csapta a disznóölő szerszámokat, és négy órákor már bezörgetett Kamarás Imréékhez, ahol az asszony akkor húzta ki a kemencéből a borsos rétest.

– Nem hagyott ez a kutya fog, mondom, talán már ébren vagytok... ámbár van még idő.

– Okosan – parolázott Imre, és a rétes mellé a pálinkásüveget is odaállította az asztalra.

– Adjál, Rozi, poharakat. Nincs ennél jobb orvosság.

A konyhában kellemes és illatos meleg felhőzött, és amint lassan világosodott odakint, bent is szétterült az a fényesdő hangulat, amely később érthető szomorúsággal tölti el a disznókat, akiket a finom emberek sertéseknek neveznek.

– Na, még eggyel! – töltött Imre, ámbár ez a kínálás nem azt jelentette, mintha a teletöltött pohár második lett volna. Nem! A fent említett fog pedig bódultan és érzéstelenítve feküdt ágyában. János szinte megfélekezni látszott, hogy disznó is van a világon, amelyet csak azért kell leölni, mert nem eszik a kutya! Nem és nem!

– A gyerekek már az iskolába mentek – mondta csak úgy melleleg az asszony, de a pálinkásüveget elzárta, a férfiak pedig kimentek, hogy Siskával elbánjanak, ha már éhségstrájkot kezdett.

Siskával azonban nem volt könnyű elbánni. (Úgy verekedett, mint az ördög – mondta később János.) És amikor a kés érzékeny helyen kezdett működni, kirúgta magát a két ember kezéből, és erősen vérezve bár, de ereje utolsó fellobbanásával úgy repült át a szomszéd alacsony kerítésén, mint egy paripa.

– Jaj! – mondta az asszony. – Hát legalább fussanak utána, nem látják, ott megy már a kert alatt.

– Azám! – kiáltott nagyot János, és félrevágva disznóölő kötényét, a kertajtó felé rohantak Siska után, aki ekkor már a domboldal bokrai közt poroszkált.

– Pedig jól megszúrtam – lihegte János –, nem mehetett már messze.

– Oda a vére! – jajongott mögöttük az asszony, kezében a lábossal. – Miből csinálók én véres hurkát?

– Oda a nyavalya – dühöngött Imre –, hát nem látod, hogy nem is vérzik?...

Ez igaz is volt. A deres domboldalon jól látszott a disznó csapája, de vér nem volt mellette sehol.

– Van úgy, hogy eldugul. Még szerencse, hogy elhoztad az edényt, Rozika... – vigasztalta a komaasszonyt János, és csuklott egyet.

Az asszony visszaneézett a falu felé, ahonnét már többen figyelték a szokatlan vadászatot, és elpirult a szégyentől és a méregtől, de nem is válaszolt, mert ebben a pillanatban az erdész zöld kalapja bukkant fel a bokrok között.

– Hát ti?

– Ez a két szerencsétlen eleresztette a disznót – sziszegte az asszony.

– Pedig jól megszúrtam – védekezett János.

– Szúrtad a fenét, akkor nem hajkurásznánk itt! Nem láttad, Kálmán?

– Dehogynem! Elfeküdt abban a kis sűrűben, de azt a disznót aligha fogjátok meg, mert nagyon eleven volt még...

– Lüdd meg, Kálmán, lüdd meg – csikorgatta fogát Imre –, ne szégyenkezzünk itt. Edény van, a vérét is felfogjuk.

– Jajjaj – ingatta fejét az asszony –, hát csak lüdd meg, én már semmit se bánok. Szépen köszönjük előre is.

– Sose köszönd, Rozika, majd vacsorára elgyüvök...

Az asszony a ködös égre nézett, hogy nem szakad-e le, de ott fenn csak varjak röpködtek, és semmi égi tűnemény nem

mutatkozott. Az erdész híres nagyevő volt, Siska pedig aránylag kicsi.

– Hát persze – lehelte az asszony, és azon gondolkozott, hogy melyik férfihoz vágja a lábost.

A kis sűrűhöz érve, a falu felől elállt a vadász, a másik oldalról pedig zörögni kezdett a három hajtó.

– Verd azt a lábost, Rozika, attól kiugrik.

Rozi arca erre megkövült, és elhatározta, hogy ezt már nem, inkább elájul: de erre nem is volt szükség. Siska kiugrott, mint a nyúl, egy éktelen durranás, aztán csend.

– Na, itt a disznótok...

Tépett az ág, szúrt a tüske, de rohantak a vért felfogni.

– ...ámbár nem látok én ezen semmi szúrást.

– Jaj – mondta az asszony –, jaj! – és csak leült a földre.

– Hu! – vakarta meg a fejét Imre. – Most mindjárt megbolondulok.

– Mondtam ugye – sóhajtott János –, hogy én jól megszúrtam... de ti csak futkároztok, ez meg lúdöz itten. Ide azt a lábost!

És János szabályosan megszúrta a lőtt disznót. Rozika pedig kevergette a vért, és a könnye potyogott beléje.

De Siska, a valódi Siska mindezekkel már nem törődött, ámbár testvére volt a meglőtt disznó: korra, színre mindenképpen ugyanaz. Siska átugorva a kerítésen, csúnyán megijesztette hasonmását, „aki” azonban a szomszédé volt, aztán szép csendesen kimúlt, nem törődve, hogy ellenségei kit és mit üldöznek. Ott találták meg hanyatt fekvve, ami pedig nem volt szokása.

Így esett meg azután, hogy Kamarás Imréék kettőt öltek egy helyett, keservesen megfizetvén a másodikat. Nagyobb baj azonban nem esett. A vadász jóllakhatott, a töltelékek csodálatosak lettek, és hovatova felment a disznó ára is. Csupa szerencse, ámbár Siska szégyenletesen beírta magát a falu történetébe, mert ha ettől kezdve valakitől megkérdezték, hogy sikerült a vásár vagy lakodalom, az illető vidáman legyintett:

– Akár Kamaráséknál a disznóölés.

A KORMÁNYOSNÉ

Csihatag Imre kormányos Baján rakodott tökmaggal és napraforgómaggal, s ugyanitt szeretett bele Kalamár Erzsibe – ahogy mondani szokás – egy pillanat alatt. Ez a pillanat a fentebb megnevezett fiatalok esetében másfél óráig tartott, mert ennyi időbe tellett, amíg Erzsiék kocsija a mázsához ért, amelyet Imre kezel, ámbár inkább Erzsit nézte, mint a mázsát, s ebben tökéletesen igaza is volt. A mázsa ugyanis piszkos gép, míg Erzsi virágzó virág volt a mázsa tetején, ámbár egyelőre ismeretlen virág. Imre módfelett unta a mázsálást, és csak azt várta még, amíg Erzsiék kocsija került sorra, s amíg az öreg Kalamár bediktálta az adatokat.

– Vedd át, Jancsi – mondta a matrónak –, egy kis bort szeretnék vinni az apámnak. Hol lehet valami rendes bort kapni, Kalamár bácsi?

– A Galambban, csakis a Galambban. Mink is itt tarisznyázunk.

Imre az átvételnél szakadt, olajos ingben volt, tehát teljesen érthető Erzsi mértéktelen szívdobogása, amikor asztaluknál egy tényleges tengerészkapitány szalutált.

– Kapok egy kis helyet?

Hát így kezdődött.

Aztán jöttek mind e két nembeli álmok, amelyekben részint Imrét elnyelte a Duna hetvenhét aranygombjával és harminc méter paszományával együtt, részint Erzsit elrabolták, vagy pedig felhők között röpködött angyali társaságban, de menyasszonyi fátyollal.

Így folytatódott, és végződött azzal, hogy Erzsi móringsos ládáját felrakták a 7321-es számú uszályra párnákkal és miegymással egyetemben, mert egyébként úgy határoztak a fiatalok, hogy otthon laknak, amikor befagy a Duna, vagy Imre szabadságon van.

A hajó aztán nagyot bődült, lassan megfeszültek a drótkötelek, szemhez emelődtek a parti zsebkendők, csak a vén Duna nem vett tudomást az érzelmekről, amelyek elenyészőek voltak azokhoz a

mélységekhez és magasságokhoz képest, melyeket ő már milliószor ringatott könny és vér alakjában.

Erzsi csak állt, és nézte, hogy távolodik a part, és szakadoznak az ismerős táj szálai: a templomtorony s a téglagyár kéménye szépen megkerülték egymást, aztán a búcsúzás fájdalmas párájába hanyatlott az otthon képe.

– Gyere, bogaram, elrakodunk.

Erzsi ekkor Imre széles mellére hajtotta fejét (a matróz a kormányos kalickájában diszkrétén félrefordult), megrándult a hangtalan sírástól, s beterelődött a kormányosi lakásba, amely ragyogott a friss, fehér lakktól. A szekrény külső oldalán ott lógott a hajóskapitányi egyenruha. Szép ruha volt ez nagyon, és látása Erzsit megnyugtatta.

*

Ezek a dolgok a nyár végén történtek, s azóta az uszály meg sem állt. Rakodott itt, rakodott ott, épületfát és ablaküveget, varrógépet és tűzoltófecskendőt. Malacot vettek Komáromban, kacsákat Szulinában, és Erzsi megszokta lassan az úszó majorságot, a muskátlikat, melyek örökké úton vannak az ablakban, s a partokat, melyek olyan távoliak voltak, mint azelőtt a Duna közepe. Szép, nagy békességben folyt alattuk a nagy víz; nem volt szomszéd, nem volt pletyka, s a fiatalasszony mindjobban megérezte a magány nagy szabadságát s a víz erős korlátait, mely megőrzi híveit. Bulgáriában csudálatos kendőt kapott Imrétől, Pesten télikabátot, Pozsonyban gumicsizmát és Bécsben olyan konyhavekkert, amely muzsikált.

Bécs fölött már havas volt a part, és a víz rohanva nyelte el a szitáló pelyheket. Az uszály nyöszörgött és meglódult néha.

– Ha víz kell, szívem, majd én merítek – mondta Imre –, és ne menj a hajó szélére, mert síkos, és bolond itt a Duna...

– Karácsonyra már nem leszünk otthon...

– Bizony, aligha itt nem karácsonyolunk... de szép a karácsony a Dunán is.

Imre tehát a legközelebbi megállónál fenyőfával érkezett és terjedelmes csomagokkal.

– Ezt majd én bontom ki.

Ekkor már apró jégtáblák úsztak a vízen, és mély korrogással marták a hajó vasfalát.

Karácsony délutánján Erzsi felöltözködött, és elkezdte díszíteni a fát. Közben hol ezért ment ki, hol azért. Imre meg is fenyegette a kormányosfülkéből, hogy ne mászkáljon a hajó keskeny peremén, mert az uszály szokatlan himbálódzásokat végzett a nyugtalan mély vízen.

A hajóslegény lefeküdt az uszály másik végén levő kuckójába, s úgy egyeztek meg, Imre majd felkölti, ha rákerül a sor. Kicsit esett a hó, elszítálva a jelzőlámpa fénykörében, egyébként vastagon sötét volt az est, és jó volt odanézni a kormányosi lakás ablakára, ami maga volt a hívogató, a meleg, az otthon, a jó vacsora, minden, egyszóval Erzsi.

A szél mindjobban feltámadt, és váratlanul világos lett a lakás ajtajának négyszöge.

Erzsi szellőztet – gondolta Imre, és várta, hogy asszonya árnyéka átmegy a küszöbön. De nem mozdult semmi.

Vagy kijött az előbb? Visszament?

Erre Imre nem emlékezett, és nyugtalan lett. A kormánykerék nem rángatódzott – úgy látszik, csendesebb vizekre értek –, ezért felkelt, egyenesbe akasztotta a kereket, és leugrott a fülke pár lépcsőjén. Dobogott a lépcső – furcsán dobogott –, a nyitott ajtót ide-oda hajtotta a szél, s a szoba üres.

– Erzsi?! – szólt le az alsó fülkébe, s hideg lett a szíve egyszerre.

Csend.

– Erzsi, ne bolondozz?! – hangja rekedt volt, mint a kása.

Semmi. Arcára mintha pókháló tapadt volna, úgy érezte, a melle beszakad.

– Erzsi... – ordított bele a sötétségbe, és rohant végig a csapkodó szélben a matróz kabinja felé. Közben – mintha az ég szakadt volna rá – úgy belevágta fejét a daruvas karjába. Észre se vette.

– Nem láttad a felesé...

Jancsi álmosan pislogott.

– Mi?

– Jaj! – mondta Imre, és már rohant újra vissza, hogy ledobja a vasmacsát, ámbár azt nem lehet, azóta már... – Erzs! – akarta ordítani, de nem volt hangja, mintha a Duna hideg áradása elöntötte volna a világot. Visszarohant a szobába, és kihűlt testtel rogyott a székre tehetetlen, őrzöngő kétségbeesésében, amikor valaki megmozdult a szekrény túlsó oldalán a ruhák mögött.

– Kukk!... Megijesztettem a kormányost? Jaj! Mi van a fejeddel?

Ami azután történt, olyan gyorsan történt, hogy lélektani elemzésre alkalmatlan. A kormányos mindenesetre hatalmasan és férfiasan pofon ütötte szeretett asszonyát, aztán reszkető kézzel bevágta az ajtót, visszament a kormánykerék mellé, és tenyerébe hajtotta fejét, amelyen akkora daganat éktelenkedett, mint egy kacsatojás.

Közben Erzs is magához tért, és mindenekelőtt egy kicsit sírt. Ettől megkönnyebbülve megnézte arcát a tükörben. Hát látszott, látszott, de nem nagyon... és a hal is gyanúsan sistergett a tepsiben... és Imre is megjelent az ajtóban, még mindig sápadtan, és a kis fa is állt az asztalon, és egyszerre mondták:

– Ne haragudj!

Ebben a pillanatban testtelen békesség lett az egész világon, és némi kis eltérést csak az okozott, hogy a pofon helye legyen-e először megcsókolva, vagy a daganat.

Ámbár fájni nem fájt már egyik se.

A PUMI

Itt ágazott el az út. Balra téglaszínű cserepeivel a kéttornyú város, jobbra kék kémény füstjeivel a falu, azon túl a ködbe hajló, nyárfás út. Balra valami felesleges nyüzsgés, zsongás, jobbról párázatos őszi csend.

– Mit gondolsz, Peták?

A kutya csak nézte az öregembert, ült előtte, összehúzóda, szomorúan és szürkén.

A reggel tanácstalan volt, hűvös és melegváró. Az öreg vándor végignézett a távoli úton, és kopott botjával a földet ütögette.

– Nem merek nekivágni, kutyám. A városban talán adnak valami orvosságot. Máma már sok mindenféle orvosságok vannak.

Egy kis fáradt reménykedés lendült körülöttük, s a kutya felállt.

– Hát akkor menjünk – intett az öreg a város felé, és elindultak. Lassan nőttek a házak, és kiálltak az út mellé. Azután sűrűsödtek és itt-ott emeletre nőttek.

A kutya néha hátranézett, és mind közelebb ment gazdája előtt. Később mögéje került, és sarkában maradt.

– Úgy-úgy – mondta az öreg –, csak el ne maradj ebben a zshivajgásban.

– Merre van itt a patika? – kérdezte valakitől.

– A Hadházy utcában. Mért nem köti meg a kutyáját?

Az öreg a kalapja felé bökött.

– Nem akarom. – És mentek tovább.

– Merre van a Hadházy utca? – kérdezte egy asszonytól.

– Parallel, itt jobbra, a második keresztutca.

– Parallel? Na gyere, Peták.

De azért meglett a patika.

A botját odatámasztotta az ajtó mellé.

– Itten várjál!

A pumi megnézte, hogy nyílik és hogy csukódik az ajtó, aztán leült a bot mellé, és leste a kilincset, de egyik szeme az utcán volt, hol feleslegesen jártak-keltek, s ezért a kutya elhagyottnak érezte

magát. Idegen volt a lárma, a szag, a környezet, de ezek mögött jött valami, valami rossz, az időnek valami szorongása, amit odakint a szabad mezőkön könnyebb lett volna elviselni.

A patikus is öregedő ember volt. Nézte a szakállas vén csavargót, és szemével megsimogatta.

– Adnék én orvosságot, talán nem is rosszat, de én mászt gondoltam. Menjen be a kórházba, és keresse meg Péter főorvos urat. Mindent tud, mire maga odaér.

– Tud?

– Megtelefonálok. Na, üljön le, addig is adok valamit, hiszen most is szédül.

– Kicsit.

Amikor letette a poharat, az ajtón kaparászás hallatszott. A patikus megnézte, mi az, s amikor kinyitotta az ajtót, Peták óvakodott be egyenesen az öregemberhez.

– A kutyám. Most már mintha jobban lennék. Teneked meg azt mondtam, várjál! Hát ilyen kutya vagy te? A botomat meg elviszi valaki...

Peták szégyenkezve ment az ajtóhoz, és a patikusra nézett, aki mosolyogva nyitott újra ajtót, és Peták bevonszolta a nehéz botot.

Az öreg felállt.

– Bocsánatot kérünk a zavargásért – lehajolt a botért, és megtántorodott –, meg hogy ez a kutya is... de ez nekem annyi, mint egy ember. Pétert tetszett mondani?

– Pétert; de várjon, adok a kutyának valamit.

Peták ilyent még sohse látott, mert a patikus tányéron hozta a húst. Gyönyörű, gyanús tányéron.

– Na, egyél – mondta a patikus.

De a kutya – bár izgalomban leült – csak a gazdáját nézte.

– Jó ember adta – mondta az öreg, mire Peták két nyelésre eltüntette a húst, és a tányért ragyogóra nyalta.

– Ugye mondtam, hogy jó ember?

Peták erre megnyalta a patikus kezét is, megszagolta a cipőjét, és megcsóválta a farkát.

*

Utolsónak jött be az öregember, de aggodalmai eloszlottak, mert a doktor kiküldte asszisztensnőjét, és nem vette észre az öreg rongyait.

– A patikus úr...

– Csak vetközzék nyugodtan, itt elég meleg van. A kutyáját kint hagyta?

– Már azt is tetszik tudni? – A fáradt hang alig repült, és beleesett a hála mélységébe. A doktor, amikor hallgatta, szinte megölelte az elkopott, ráncos testet, és lassan egyenesedett fel, hogy arcára egy kis vidámságot gyűjtsön.

– Feküdni kell, pihentetni a szívet. Hány éves?

– Nyolcvan. De a kutyám, doktor úr... meg énnekem nincs pénzem.

– Nem kerül pénzbe. A kutyának meg olyan helye lesz, mintha együtt lennének.

– Nem lehetne valami orvossággal? Sohse feküdtem nappal... fulladok a szobában...

– Elmúlik.

Az öreg szedegette a rongyait.

– Elmúlik... persze, hiszen gondolhattam volna.

De a szobában megnyugodott, és a szomorúságtól is elálmosodott. Sokat aludt, és ha ébren volt, a sárga levelű juharfát nézegette az ablak előtt. A fáról fogytak, egyre fogytak a levelek. Ha jön a szívszorulás fekete félelme, csak csengetni kellett, és ez megnyugtató volt. Ennyi jóságot egész életében nem kapott az emberektől, mint most, pár nap alatt, mint most, amikor már késő. De ebben nem volt biztos, mert néha egészen jól érezte magát, különösen ha a patikus meglátogatta, aki vidám agglegény volt, és egyszer még Petákot is felcsempészte. Ilyen szép estéje talán nem volt egész életében. Mesélt életéről, utakról és tájakról, cimborákról és elmúlt emberekről. Aztán elaludt.

– Majd így alszik el – mondta a doktor a folyosón, és szótlan lett, mert minden betegében önmagát érezte, és mégis tudta, hogy minden elmúlás csak azé, aki már nem tud róla.

Éjfél után az ügyeletes nővér telefonált a patikusnak, hogy az öreg vándor beszélni akar vele.

– Nem éri meg a reggelt.

Amikor felébredt, a patikus már ott ült, s az ágy mellett a kutya.

Az öreg nézte őket, és szemére nedves pára szállt.

– Peták...

A kutya felágaskodott, és megnyalta az öreg kezét.

– Itt van a botom az ágy mellett, tessék azt is elvinni. Peták meg a bot. Más nincsen.

Csend lett, hosszú, süllyedő csend.

A kutya lassan a sarokba húzódott, szőre felborzolódott, később morgott, aztán egyszer csak felugrott, és jajgatva, a kutyasírás fájdalmával vonítani kezdett.

Már hajnalodott, amikor a patikus kezébe vette a kopott vándorbotot.

– Gyere, Peták.

Amint kiértek a kórházból, a kutya előrement, és néha-néha visszanézett a régi bot ismerős koppantására.

– Jövök, jövök – mondta a patikus, és szívében melegen szétáradt a hűség és a szeretet –, csak most már azt mondd meg, Peták, te örököltél engem, vagy én örököltelek téged?...

A CSAPDA

Nem is vesződök vele, hogy a fenti szerszámnak felsoroljam ezerféle „váfaját”, a légycsapdától az elefántcsapdáig, és sokan ismerik gyermekkorukból a fákon virító tökcspadákat, melyekben ártatlan cinegék estek foglyul, és a patkánycsapdákat is, melyekkel nagyszerűen lehetett varjút fogni, mert a patkányok úgy ismerték már, hogy éppen csak hogy fel nem állították újra, amikor a macskát is megfogta. Patkányt azonban nem fogott.

Voltak azután embercsapdák is – vermek, kutak, ügyesen letakart árkok –, melyekben mindenféle nyársak meredeztek, amelyek óvatosan felszúrták az illető hasát, nehogy a nyakát kitörje. Ezek a csapdák azonban tágas helyet és nagy előkészületeket igényeltek, nemkülönben várurakat és egyéb felelőtlen nagyságokat, akik maguk csinálták vagy szegték meg a törvényeket.

Bene János azonban nem volt várúr, és ilyen vérszomjas cselekedetet már csak azért sem lehetett róla feltételezni, mert a passióban mint Jézus szerepelt. Mivel pedig a faluban több Bene is volt, senki se botránkozott meg azon, ha például Toka Jani azt mondta, hogy:

– Nem vagyok bejáratos Jézusékhöz...

Mert Toka Jancsi – bár szomszédok voltak – nem volt bejáratos Jézusékhöz, valljuk meg – Bene Mária nagy bánatára. Meg kell hagyni, hogy harag azért nem volt köztük. Nem. Az öreg Bene azonban – még a legénykor határán – valamiért kiharancsolta Jancsit az udvarukból, s az akkori buta sérelem úgy megkeményedett a legényben, mint a padláson a csizmaszár. Nem haragudott, de nem ment. Egyébként elbeszélgettek, pincszeren szép, férfias elbúsulásokban egymást támogatták, és Jancsi hallgatott is az öreg Benére, mert okos ember volt. Furfangos. Néha ellenkezett vele, néha nem.

Ezen az estén azonban ellenkezik. Benéék pincéjében ülnek többen, és János vendéglátó szeretetében az isteni Mestert követi, viszont a fogyasztásban a szelíd Isten mértékletességre intő

oktatásait mereven mellőzi. De azért okosan elmondja az általa feltalált különböző csapdák szerkezetét, sőt – titokzatosan – bejelenti, hogy most egy olyan embercsapdát talált fel, hogy őtőle lopni teljesen lehetetlen.

– Nono?!... – mondja Jancsi.

A faluban ugyanis tolvajlások történnek. Főleg az istállókból tűnik el hol egy pokróc, hol egy lószerszám, hol az alvégen, hol a felvégen. Az istállókat tehát őrizni kell.

– De én nem őrzöm! – üt a mellére Bene. – Aki éntülem lop, elviheti... még egy kis hordó bort is kap.

Jancsi ezen elgondolkodik. Felhajt még egy nagy kupa bort, mozog benne a virtus – meg a szesz –, és alkalmas pillanatban kilép a pincéből.

Kint sötét van, csak a csillagok világítanak a törkölyszagú, őszi éjszakában. Az út ismerős, és hideg egyáltalán nincs. Sőt, mintha egyre melegebb lenne, és Jancsi úgy érzi, hogy alapjában véve – danolni is lehetne. Egyedül danolni azonban mégsem akar, mert egészen más, ha azt mondják, hogy: „Danoltak a legények”, és megint más az, ha azt mondják, hogy: „Egyedül fújta ez a Toka Jancsi”...

A felfokozott érzelmekről azonban nem tud senki, és arról se, amikor átlép a kerítésen vidáman, hogy a híres csapdát leleplezze. Amikor átlépett, kicsit megtántorodott, és a csillagok is igen mozgalmasan viselkedtek az égen, Jancsit azonban ezek a körülmények nem befolyásolták, és úgy érezte, hogy az egész világ nagyon kellemes intézmény.

Hát lássuk! – mondta magában, és odanyúlt az istálló fakilincséhez, és akkor... akkor úgy érezte, hogy összedült a világ. A csillagok szétfreccsentek, a föld megindult, csak éppen az ítéletnap harsona hiányzott, ámbár mintha egy kis harangszó azért hallatszott volna... Jancsi pedig csak eldőlt a fal mellett, mert egyebet nem tehetett. Az ajtóban kifeszített csapda szívós lapátja ugyanis úgy képen vágta, hogy majd lesodorta a fejét a helyéről.

Aztán csak ült, és józanodás címén éktelen dühre gerjedt. Ha most az öreg Bene megjelenik, nem lehet tudni, mi történik, de erre nem lehetett számítani, mert állhatatos és kitartó ember volt

minden pince körüli tevékenységben. Arra azonban igenis lehetett számítani, hogy a sötétben megbotlik valami odakészített tuskóban... s akkor a csapda ismét működésbe léphet.

Jancsi tehát feltápáskodott, kitapogatta az átkozott szerszám mütyürkeit, és hosszas próbálgatás után ismét kifeszítette. Aztán lesbe ült.

Jócskán elmúlt az idő – az orrát megtapogatta néha, mert szokatlanul nagynak érezte –, már a kutyák se ugattak, amikor messze, a faluvégen hallatszott a közeledők lármája, ugyanakkor azonban a kert felől is jött valaki.

Aha – gömbölyödött ki Jancsiban a bosszú. – Aha! János bátyám a kert felül jön, hogy az asszony ne tudja, mikor jött haza... De megbotlik-e a tuskóban?...

A sötét alak azonban nem botlott meg, és Jancsi érzelmei egyszerre átváltak egy más izgalomba. A bosszú nemtelen éhsége nemes haraggá eszményült, s a várható szégyenből esetleg dicsőség lehet.

Lett is.

A csapda a kárvallott cigányt szintén leterítette, akit mellesleg még a hideglelés is elfogott, amikor az óriás méretű pofon után Jancsi karjaiba dőlt. Nem is ellenkezett. Ilyen földöntúli pofon után ellenkezésnek helye nincs.

Ekkor érkezett a társaság a kapu elé.

A folytatást már nem is lenne érdemes leírni, de ha már csapdáról van szó, merítsük ki ezt a témát lelkiismeretesen.

Amikor Bene a vendégeket hajnalfelé kikísérte – becsületére legyen mondván, a cigány is emelkedett hangulatban volt, mert közben hazaküldték a hegedűjéért –, és visszafelé menet benézett az előszoba ablakán, apai meglepődéssel látta, hogy Mari leheletgyengédséggel mosogatja Jancsi körteformára dagadt orrát. A jobb kezével. Bal kezével azonban a legény kezét fogta, szelíden és melegen és – visszavonhatatlanul.

Bene megállt egy pillanatra, és bólintott...

Ehen – mosolygott –, hát csapdának ez se utolsó!

A LÁMPÁS

Az ajtó rájárában látszott az aszott fű a ház előtt, a diófa túlsó ága, a túlsó domboldal és felette egy-két lilás felhő. A két kisablak befelé figyelt. A padláson zsongtak a darazsak, és Erzsi a lámpát nézte.

– Meg kellene tisztítani.

De nem nyúlt hozzá. Az előbb kiséperte a présház szobáját, leverte a pókhálókát a sarokból, és most ül a padon ölbe ejtett kézzel.

Bolondság! Hazamegyek... – gondolta, és tudta, hogy nem megy haza.

A szobából kifolyt már a hűvös földszag, a pince hordószaga, a törött söröspohárban fonnyadó nyári virágok széneszaga, és most álmos, őszi illatok tódulnak be melegen és mámorosan.

– Elszaladok a kendőmért – mondta apjának. – A múltkor kinn felejtettem, még megrágja valami féreg.

Az öreg Balog nemigen avatkozott már lánya dolgába. Ketten voltak a háznál. Az asszony meghalt még tavaly, és Erzsit nem kellett igazgatni.

– Persze – mondta az öreg –, persze. Egér vagy valami. Csak menj!

– Ha késnék, a vacsora a tűzhelyen van. Majd melegítse meg!

És most itt ül, és nem a kendőre gondol, amely otthon van a szekrényben, de arra sem, amiért kijött, és amiért a lámpát meg kellene tisztítani. Pedig kormos az üvegje és poros a tartója.

A gondolatok és valami kíváncsi vágy szállonganak körülötte, megrémítik néha, aztán elsuhanak, mintha azt mondanák, hogy ők nem akarnak semmit.

– Ha a bal ablakba teszed a lámpást, tudom, hogy mehetek, ha a jobbikba, hát azt is tudom, hogy akkor tilos az út. Ámbár miért lenne tilos? Aztán elbeszélgetünk...

– Persze – mondta akkor Erzsi, és a földet nézte, keze pedig Gombár Ferkó kezében volt, aki özvegy, bár még nincs is harmincéves.

– Nincs abban semmi! Te is szabad vagy, én is asszony nélkül... Bort majd viszek, aztán elbeszélgetünk.

Odakint már az alkony sóhajt a diófa levelei között, és a tücskök már az estét hívogatják kis citeráikon.

– Hazamegyek – állt fel Erzsi, aztán tétován a lámpáshoz nyúlt, és tisztogatni kezdte. Ez megnyugtatta, és elterelte gondolatait.

Megtisztítom – gondolta –, a szobát már rendbe tettem, ráfér arra is. Aztán... hazamegyek.

Sötétedett már, amikor meggyújtotta a lámpát. Sokáig babrált vele, újra áttörülgette, aztán elindult a jobb ablak felé, és a bal ablakba tette. Hát nem mindegy?...

Kicsit szégyellte ezt a komédiázást, de jólesett arra gondolnia, hogy úgyis csak játék az egész, és olyan messziről, ahol Feri pincéje van, úgysem lehet látni, hogy melyik ablakban van a lámpa. És lehet, hogy Feri nincs is kint a szőlőben, és el is felejtette már az egész bolondságot.

De a keze reszketett és az arca égett. Várt valamit, és bosszús is volt, mert a lámpa kiáltva világított, s ettől nem tudott egészen egyedül lenni.

Ülök itt – gondolta –, akárki idejöhet, és megkérdi, miért ülök itt, talán várok valakit?

Körülnézett a tiszta, rendes kis szobában, szeme megakadt az ágyon, megrebbent, aztán elfordult.

– Majd azt mondja Feri, hogy szép itt minden. Az ablaktáblákat ráhajtják, ámbár valami ennivalót is kellett volna hozni, ha Feri bort hoz. Elbeszélgetnek – abban igazán nincs semmi –, és hazamennek. És elpirult. Érezte, hogy elpirult, s ettől megint bosszús lett. Vágyai kicsit megkeseredtek. Holnap vasárnap, s az apja vajon megetette-e a baromfit? – Hát kellek neki, talán szeret is, de azt egy szóval se mondja, hogy elvesz...

Kívülről benézett a hűvös sötétség s egy villogó kis csillag.

– Könnyen beszél: tedd ki a lámpát az ablakba. Aztán hogy mi lesz?... Pedig jó gyerek ez a Feri, hogy sírt szegény a felesége temetésén, majd a szíve szakadt meg. De az is igaz, hogy hamar felejt az ilyen férfiember.

A szobában hűvös kezdett lenni. A csend mögött halkán siránkoztak a kis őszi bogarak, furcsán, bánatosan.

– Hát otthon nem talált volna meg? És ez a lámpa itt az ablakban!

– Miért mondta volna, hogy elvesz? Nem bolond, mikor így is... De talán erre nem is gondol...

A lámpa lángja meglibben.

– Dehogynem gondol... csak arra gondol. Mindenkire úgy gondolnak, ahogy megérdemli.

Erzsi feláll.

– Hát énram nem!

Megtörli arcát, lesimítja kötényét, s a lámpát elveszi az ablakból. Ekkor koppan meg a küszöb, s az ajtóban ott áll a férfi.

– Erzsikém!

A lány felnéz, s a férfi nem lép be a szobába. Mintha fal lenne előtte.

– Hoztál bort, Ferikém?

– Persze...

– Én meg összechapok valami kis vacsorát, amint illik, de... otthon. Aztán elbeszélgetünk. Na, csukd be az ajtót!

A legény bódultan és haragosan megy mellette. Elfogynak a szőlők, jön a falu, füst és kutyaugatás, hunyorgó ablakszemek és – otthonzag.

A kiskapu előtt megállnak. Állnak.

– Vagy nem akarsz bejönni?...

– Dehogynem... hiszen a pincekulcsotok is nálam van.

KÉT SÁNTA KUTYA

Valamit írtam éppen, és ilyenkor engem nem szokás zavarni; ha pedig ez mégis megtörténik, csakis rendkívül fontos ügyben lehetséges. És ez az ügy az volt!

Feleségem egy pár nagyon szép kis cipőt tartott kezében, és mögötte a szomszédasszony állt, aki az olcsó bevásárlási forrásoknak, olcsó mesteremberek és kiváló csereberélési lehetőségeknek valóságos kútfeje.

– Na, mit szól hozzá?

A cipőcskék – bármily gusztusosak voltak – nem illettek bele írásomba, ezért nem is szóltam semmit.

– Egy szegény emberen segítünk vele – mondta a szomszédnő –, és csak harminc forint...

– A talpalás – tette hozzá feleségem.

– És irgalmasságot gyakorolunk vele – mondta a szomszéd hölgy. – Ilyen talpalás máshol ötven forint, és ilyen gumi máshol nem is létezik. Sánta ez a szegény ember...

– Szóval, úgy gondoltam, én is odaadom két pár cipőmet megtalpalni. Húsz forint előleg... – mondta feleségem.

Elővettem a húsz forintot, de már untam az egész cipőügyet, azért röviden annyit mondtam, hogy csak gyakorolják az irgalmasságot, pláne, ha még keresünk is vele...

A két asszony egy pillanatig gondolkodott, hogy megsértődjék-e, de a szép talpalásra való tekintettel nem sértődtek meg, ellenben távoztak.

A sánta cipész cédulát is adott, hogy két hét múlva hol vehetők át a cipők, mert – ugye – ő sánta, s a cipőket csak összegyűjti, de a mélyen tisztelt megrendelők maguk jönnek érte.

– Rendben van, „jó ember”, csak vigyázzon a lábára... – mondta a szomszéd hölgy...

Két hét múlva aztán a felháborodás hangja úgy csattogott az előszobában, mint egy viharverte lobogó.

– ...hogy a tűz így égesse meg azt a „sánta kutyát”, meg úgy égesse meg... Azt mondta a házmester...

Igen, a házmester azt mondta, hogy a szomszédunk – aki vállalta a cipők átvételét – körülbelül a tizenötödik „bamba nő”... és az ő házában nem lakik semmiféle gumitalpaló...

A házmester nem volt udvarias, ez kétségtelen, de mivel éppen délutáni álmában zavarták – titokban –, igazat adtam neki.

A két pár cipő tehát eltávozott, és feleségem azóta is a nagykest keresi, ha „szegény vándoriparos” jelentkezik, nekem pedig megmaradt a „sánta kutya”.

Ez a felkiáltás nem hagyott békén. Először csak ide-oda ténfergett gondolataim közt, aztán egyre virgoncabb lett, egyre messzebb ment, és egyre közelebb jött, s egyszer csak belehullott emlékezetem öreg rostájába. Sajnos, nem szita ez már, csak rosta, de a sánta kutya nem hullott ki belőle. Zörögni kezdett... A drótszövet hálóján átcsapott a rőzsetűz füstje, és szétterült a Kistréten, ahol éppen marhát legeltettünk.

Ezt úgy kell érteni, hogy kukoricát sütöttünk, utána cigarettáztunk valódi kukoricahajból... mert a marhák legeltek maguktól is.

A réten a kései tarlóvirágok édes illata járt, a kökénybokron egy buksi gébics ült, és talán az útra gondolt, vagy a kolomp kondulását hallgatta, amelyek széthulltak a tájon, és megültek a bokrokban, az árnyék és csend pókhálós homályában.

Azt hiszem, boldogok voltunk.

Mellettünk egy száraz árok, az árkon túl az út, s az úton egy ember jött felénk.

– Szegény – mondta Péter –, mankója van...

– Kódis – legyintett Jancsi, aki kemény egyéniség volt, és a koldusságot valami megvetendő foglalkozásnak tartotta.

– És mekkora a batyuja! – tette hozzá Laci. – Alig bírja.

– Az ú dóga – mondta Jancsi, és nem is válaszolt Péternek, aki azt mondta, hogy:

– Segíteni kellene neki...

– Hát segíts! – mérgelődött Jancsi –, még tetűt is kaphatsz.

A szegény ember megállt a túlsó parton, és megtörölte homlokát.

– Hajaj! – mondta. – Ilyen az élet – és ránk nézett. – Nem bírom már... pedig szívesen megfizetném. Megadnék egy koronát is... ha valaki vinné kicsit.

– Meddig? – kérdezte Jancsi, és elpirult.

– Csak a hídig... ezen a kis dombon át.

Jancsi felállt, és meghúzta a nadrágszóját.

– Hát... segíthetek...

Egyedül maradtunk. Irigyen néztünk a távozók után, igaz, Jancsi kétrét görnyedve vitte a batyut.

– Nemsokára búcsú – kesergett Péter –, egy koronáért sok mindent kapni... mink is segíthettünk volna.

A híd nem volt messze, de Jancsi mégis túl hamar tűnt fel a dombélen, mégpedig rohanvást...

– Örül a koronának – vélte valamelyikünk, miközben Jancsi talpa alól kis porfelhők lövöldöztek a futástól. De amikor hozzánk ért, ijedten láttuk, hogy könnyek barázdálják maszatos arcát, sőt bal felől mintha valami lenyomat is látszott volna...

– ...amikor átértünk a dombon – mesélte később Jancsi –, ujjan nehéz volt az a batyu, hogy le akartam tenni. „Ne tedd le!”, morgott az ember, de nagyon mérgesen. Hát akkor látom én, hogy a mankó a hóna alatt, mint a hegedű... és gyün utánam, mint egy katona...

– Mozogj! – és megfenyegetett a mankóval...

– Azannya... – álmélkodtunk megbotránkozva – de hát most van pénzed...

Jancsi rendkívül fájdalmasan nézett ránk.

– ...a hídnál már majdnem összerogytam, hát vigyázva letettem a batyut a gyöpre. A hídig szólt az egyezés, tik is hallottátok. Aztán, mondom neki, hogy itt a híd... aztán csak állunk. „Elmehetsz!”, mondta a tetves. „Hát a korona?...”, mondtam. Arra aztán úgy pofon vágott, hogy még most is csöng a fülem... Én meg futottam, mint a nyúl, mert még kergetett is... a mankójával! Az a sánta kutya!

*

Nézem az emlékek rostáját, nincs már benne semmi. Kihullott betűnként ide, a papirosra, és csak egy kis szerény tanulság maradt utána, hogy: irgalmat és felebaráti szeretetet gyakorolni olcsón a legdrágább dolog a világon, mert vagy cipőt veszít, vagy pofont nyer csak vele az ember...

AZ ÍRÓ, AZ EMBER ÉS A MACSKA

Az író felébred. Nem tudja miért, de rosszkedvűen. Fekszik az ágyban, és nézi a mennyezetet, amely sima, mint egy álmos pocsolya. Erről eszébe jut, hogy vízzel álmodott az éjjel, zavaros, mély, kénsszagú vízzel, amelyben úszni kellett volna, de nem lehetett. Hogy miért nem lehetett, azt már akkor se tudta, most meg már csak valami gúzsba kötött vergődésre emlékszik, és erről eszébe jut, hogy a kiadójához készült némi előlegek érdekében...

Az író most már egészen felébredt, és nézi a mennyezetet, amely már nem is pocsolyára emlékeztet, hanem egy négyszögletű maltertóra, amiből úgysem lesz semmi, és ez megint az előleget juttatja eszébe.

Az író nem mozdul.

Miért mozduljon?

A takaró alatt az egyéni meleg relatív jóléte dereng, a takarón kívül az előleg abszolút relativitása.

Miért mozduljon?

Ősz van, majdnem november. Most kel fel a nap az ablak keretében, ettől ellágyul és éber lesz. Reménytelen gondolatai szétszélednek, mint zsákmány után a róka, és összeszednek emléket, témát, reménységet, s dülöngélve lerakják az író szíve táján, mintha Isten tudja, mit hoztak volna.

Az író ettől az igyekezettől ellágyulva korrigálja a ványadt kis eredményt, s egyszerre kisüt a nap!

Kint enyhe szél fúj, fény és árny játszik a falon, emlék és dicsőség bújósckázik a könyvespolcon, a munka mámora elragadja az író, tette sarkallja, és ezt a tettvágyat alulról a házmaster favágással, felülről az egyik lakó rádióval támogatja.

Fel! Mátyás király lustája – biztatja magát a szóban forgó író, emlékezve nagyon régi időkre, amikor még apja biztatta így. Az a régi hang azonban halottan hullt az idő parttalanságába, s ez nagyon szomorú.

Mindezek dacára az író kiugrik az ágyból, és már ugrás közben úgy érzi, bal lábbal fog földet érni, de nem tesz ellene semmit, pedig csak a jobb lábát kellene kinyújtani.

Bal lábbal keltem – mondja magában, és zárójelben mond még valamit, amit egy írónak egyáltalán nem illene mondani.

Az öltözködés és hideg víz újra reménykedő hangulatba sodorja az író.

Az előleget felveszem.

A szabónak százötven forint, a feleségemnek harisnyát és még ami kell...

Ezt nem részletezi az író. Ennyire nem erős. Ennyi erőre való hideg víz nincs a Dunában, nincs a... szóval nincs sehol.

Meleg csókkal búcsúzik hitvesétől – akár tizennyolc évvel ezelőtt –, mert az író néha a múltban, néha a jövőben, de a jelenben sohasem él.

Az utca csupa fény! A budai dombok visszhangos ragyogása szétárad, mint egy soha meg nem írt novella ígérete, a diófák levelei úgy legyeznek, mint öreg kasztíliai dámák a bika leölése után, mókusz szalad át az úton, és apró óvodások mennek kis táskával a nyakukban, megjátszva a jövő szomorú és végleges iskolába járását.

Ezen elgondolkozik, s így ér a sarokra, honnét abban a pillanatban ment el a villamos.

A bal láb nem hazudik – gondolja, de már jön is a következő villamos, amely – mi történt? – majdnem teljesen üres.

Az író ezt nem szereti. Bal lábbal kelt fel, és vállalni akarja ennek minden következményét. Lépcsőn akart utazni, összeveszni a kalauzzal, összeveszni az utasokkal, otthon hagyni a pénztárcát, pápaszemet, kesztyűt és zsebkendőt, és – kényelmesen ülve utazik az üres kocsiban.

Mi ez?

Itt valaminek jönnie kell, ami bosszúságot, betegséget, balszerencsét hoz, mert – nem babonáról van itt szó – a dolgok önmagukban hordják következményeiket.

Megy a villamos.

Úszik az őszi ragyogásban a párás városi reggel. Az utasok felszállnak, leszállnak, mintha az író és baljós kilátásai a világon

se lennének. Egyik gyereket tart az ölében, a másik céklát, és megy a villamos simán, a vas rideg vonalán, mintha a kerekeken és a síneken kívül semmi, de semmi nem lenne a világon.

*

Az ember ezen a reggelen nem villamoson indult el. Gyalog.

Nem ugrott ki ágyából, csak felkelt, mert miért fekszen az ember az ágyban, ha nem muszáj? Felkelt, és kinyitotta az ablakot.

Az ember már régebb ideje egyedül volt, és csupán szokásból nyitotta ki az ablakot, mert több levegő és több világosság nem kellett neki, sőt a levegőt – az évszakhoz mérten – kissé hűvösnek is találta.

Éppen azon gondolkozott, hogy becsukja az ablakot, amikor meleg simogatást érzett a lába szárán, mintha valaki azt kérdezte volna a mélyből:

– És mi?

A kérdés nem hangzott el, ez nem kétséges, de, hogy az ember meghallotta, ez valószínű, mert odament a sarokba egy rongyhalmazhoz, és azt mondta:

– Gyere, Cindri! A mamádnak már nincs teje.

És valami kis szürkésfehér holmit vett a tenyerébe.

– Majd jól körülnézünk! Az a fehér ház nem volt jó... nem tudom, miért, de nem volt jó... és az a földszintes se. Csupa kő meg drót... de majd ma! Gyere, Cindri...

Es a szürkésfehér holmit felöltöje zsebébe süllyesztette.

Keze utánanyúlt, és simogatta.

Vidám reggel volt.

A vadgesztenyefák koppanva dobálták egészséges gyermekeiket, az autók sziszegve hagyták gumiadójukat az aszfalton, és ment az ember, ürességgel a gyomrában, melegséggel a szívében és egy kismacskával a zsebében.

Ment. Elmentek a fehér ház mellett, elmentek a földszintes ház mellett, elmentek sokféle *hideg* ház mellett, ahol Cindri *nem maradhatott* volna. Végül megálltak.

A kéz a zsebben gondolkodva megfogta Cindrit, mintha azt kérdezte volna:

– Na?

Cindri meg se mozdult.

Egyszerű városi ház volt.

Zöld vasrács az ablakon – belül fehér függöny –, az ajtón zord kilincs – ámbár könnyen hajló...

Állt az ember, és nézte a házat.

Zöld vasrács az ablakon, és belül fehér függöny. Csend! Néha-néha elrobajlik egy villamos, de ez nem tartozik a házhoz. Később kijön egy öreg bácsi. Körülnéz, szimatol, látja az őszt, érzi az őszt, rogyant kopogással elmegy felfelé.

Ránéz az emberre, de nem látja.

Ő a házhoz tartozik.

Áll az ember, és nézi a házat. A teteje meg van hajolva, a zsindele moha.

Kijön egy asszony, és mosolyogni kezd, mert két vidám kéményseprő megy az úton.

Cindri lapul, és a kéz simogat.

Talán itt?

*

Megy az író a villamoson, és nézi a világot, amely éppen olyan nagy, mint amilyen kicsi.

Es meglátja az embert.

Az ember áll, és nézi a házat. Az ember körül van *valami*, amit az író nem ért.

A villamos nem indul, mert kék fényű hegesztővel most hegesztik nagy sapkás emberek a síneket.

Az író nézi az embert, aki belenyúl avult kabátja jobb zsebébe, és egy kismacskát tesz a zöld rácsos ház lépcsőjére.

– Aztán jó légy, Cindri!...

*

Megy, megy a villamos. Az író leszáll itt, átszáll ott, emberekkel és könyvekkel beszél, és nem lát semmit, csak az embert és csak a kismacskát.

A macska egészen kicsi volt. Fehér és szürke. Az ember letette a lépcsőre, megsimogatta, és vissza-visszanézve elment.

– Jó légy, Cindri!

És elment. Az író pedig nem kapott előleget, de ez már nem is volt fontos. Az ébredés ereje, a mosdás frissessége, a reggel vágya és készsége mind a szívére szállt, de ő nem törődött velük. Sietett, mint valamikor régen iskolába, sietett, mint valamikor régen randevúkra, sietett a zöld rácsos kis házhoz, hogy hátha baja esett a kismacskának?

De a kismacska nem volt sehol.

TÖRVÉNYTELEN

Az új lakó csendes ember volt, magánakvaló, és a háziasszony örült, hogy szobáját neki adta ki. Egy lakásban laktak, de egymásról csak annyit tudtak, hogy a lakó mérnök, az asszony pedig nem is asszony, hanem vénkisasszony, aki árva hűgát neveli. Talán örökbe is fogadta, de ez már nem fontos.

A három ember szépen eljárt egymás mellett, és látszólag örültek, hogy idegenek maradhattak.

Csáthy mérnök különösen jól érezte magát csendes elzártságában, ha a falujára gondolt, hol eres kezű nagynénik és vásott fogú nagybácsik könyökig vájkálnak egymás szennyesében, összeborzongva húzta magára a távolság és tiszta csend takaróját.

Ha hívták, sohse kapott szabadságot.

Szülei már nem éltek, és hűga esküvőjén volt odahaza utoljára, hol a legnagyobb probléma az volt, hogy lehet-e vőfély Tamás Pista, akinek a hűga... egyszóval Tamás Pista hűgáról lehetett egy nagyon sokat jelentő fíntor kíséretében beszélni, és ezt a szabadságot mindenki a lehetőségig ki is használta.

Csáthy az öreg parkot nézte az ablakból, a bronzba hulló nagy bükköt, és mélységesen unta a családi tanácsot.

– Téged ez nem érdekel, Béla? – kérdezte élesen Ilonka néni.

– Őszintén szólva: nem. Tamás Pista jóra való úriember, és nem értem, mi köze van ehhez a hűgának, aki állítólag...

– Állítólag! Furcsa vagy, fiam. Szegény apád is ilyen volt. De hát nekem mindegy.

Az esküvő aztán Tamás Pista részvételével minden baj nélkül megtörtént, és Csáthy azóta nem ment haza. Új lakásából még kevésbé kíváncszott.

A karácsonyi lapokat megírta, s az ünnep előestéjén cél nélkül, de nyugalmas vágytalanságban nézte a kirakatokat. Pénze volt. A lehetőségeket zsebében érezte, csak a kezét kellett volna értük kinyújtani, de miért siessen.

A virágkereskedés előtt is megállt. Aztán gondolt egyet, és befordult a boltba. Karácsony van, szállásadói csendesek, figyelmesek, és sohse zavarják. Visz nekik pár szál virágot.

Csáthy jól érezte magát a kis karácsonyfa mellett. Itt is csend volt és halk beszéd. Valami tartózkodó köd, amely mindenre ráült, s az öröm, amelyet a rózsákkal szerzett, csak egy pillanatra csillant ki alóla. És egy szó sem esett arról, hogy az új lakó honnét jött, kik a szülei, és élnek-e? Ha kérdezték volna, talán ímmel-ámmal felel és tartózkodóbb lesz, mint valaha, de mivel nem kérdezték, szinte sokat beszélt magáról.

Így indult el a barátság, amely egy év múlva a következő párbeszédhez vezetett.

- Tudja, Béla, hogy engem Petrovicsnak hívnak?
- Tudom – mondta Csáthy, és nem értette a kérdést.
- Tudja, hogy Magda is Petrovics, boldogult bátyám lánya?
- Tudom.

Az asszony arca kicsit elferdült és kemény lett. Kezét szívósan összekulcsolta, mintha önmagában fogódzna meg.

– Azért hozom ezt elő, mert látom Magda nyugtalanságát és a maga virágait.

– Én... – állt fel Béla.

– Üljön le, fiam. Én nagyon szeretem Magdát, és becsülöm magát. De még idejében van, ha megmondom, hogy... nekem nincs bátyám, nem vagyok özvegy, és Magda az én lányom...

Az a hallgatódzó köd, amelyet Béla oly sokszor nem értett, most felszakadt. Csend lett a szobában. Az asszony szemében könnyes elszántság, és Béla inkább ezt érezte, mint a titok szétbomlását. A Magda születése előtti dolgok olyan távoliak voltak, olyan névtelenek, hogy el sem értek hozzá.

Az asszony csak ült, de mintha megroskadt volna. Mintha elmúlt dolgok ültek volna görnyedt vállán, szeme riadt lett, mintha valahol régen, régen ostort suhogtatnának, és ez az ostor most levágni készül.

Béla felállt.

– Én tulajdonképpen...

– Ne válaszoljon most – és védően tartotta maga elé kezét, mintha nem bírná el az ítéletet, amely most menthetetlenül elkövetkezik. – Maga erről nem beszél, elköltözik, és elfelejtik egymást. Megértem, ha családja kifogásolná...

Béla meghajolt, és még az utcán is az utolsó szavakat rágta: „ha családja kifogásolná...” Apjára gondolt, aki most derűsen ránézne, és azt mondaná: A lányát veszed el, fiam, vagy az anyját?...

...Ennek már két hónapja. Házasságát haza meg sem írta. Mi közük hozzá? A fiatalok azóta el se eresztették egymást. Szerelmük tulajdonképpen otthonukban bomlott ki, és úgy érezték, a vágyakból új és még nagyobb vágyak születtek.

Lakásuk csendesebb volt, mint máskor. A halk szavakból suttogás lett, és ebbe a boldog csendbe pattogó zizegéssel szól bele egy levél: Lujzinak fia született – írta sógora –, kérlek, fogadd el a keresztapaságot.

– Azért nem kell leutaznom – mondta Béla –, nekem most sok dolgom van. Küldök majd ajándékot.

De Magda addig könyörgött, míg elhatározta magát az útra.

A vonat elindult, és Béla már bánta, hogy eljött. Este ért a kisvárosba, ahol át kellett szállni. A vicinális már ott pöfögött a külső vágányon. A kocsiban gyér világítás. Aludni próbált. Később felfigyelt. A szomszéd fülkéből Ilonka néni hangja vágott át hozzá.

– Láttam, fiam, hogyne láttam volna! Akkora, mint egy kukoricacső. Vörös kis poronty... Kár az ilyet világra hozni...

Béla szemébe húzta kalapját és felgyűrte gallérját. Nem bánta jövőendő keresztfia kukoricacső mivoltát, csak ide ne jöjjenek! Amikor a vonat elindult, a kattogás elnyomta a beszédet, de az állomások elég sűrűn következtek, és ilyenkor tudomást szerezhetett faluja viselt dolgairól. Az utolsó állomáson éppen Tamás Pista volt a boncoló asztalon.

– Nösül az a szerencsétlen, hallottátok?

– Mondták...

– De hogy kit, de hogy kit? Fogóddzatok meg! Hiszen jól van, szegény, nem is szép... azt mondják... én nem láttam, de azt

tudom, hogy... el ne ájuljatok... törvénytelen! Értitek? Tör-vény-te-len!

– Szszsz...

Többet nem hallott Béla. Mintha kígyók sziszegtek volna az áldozat felett.

Először sziszegnek – gondolta –, aztán benyálazzák, és rágják, rágják...

Megérkeztek.

Kinézett az ablakon. Ott állt sógora kocsija pislogó gyertyával, mellette a három vénasszony. A kocsis magyarázza, hogy kit vár, s Ilonka néni szigorúan nézi a vonatot. A vendég nyilván nem érkezett meg. Bélának most már le kellene szállni. De nem mozdul. Még egyszer kinéz az ablakon. A három vénasszony már pakol a kocsikra. Az övére is. Sötét van odakünt, szennyos hideg.

S a vonat lassan elindul.

EGEREINK

Ilyenkor ősszel elárvult a kertünk. Hideg lett, sóhajtozó, és esténként a gomolygó sötétség is nagyobb benne.

Először a korai almák indultak el, aztán a szilvák. A téli körték még tartották magukat, de amikor a diófa zöld markából egyenként kifészkelődtek a nedves héjú diók, a körte is meggondolta magát. Ami kis érés még hiányzik, azt elintézi a kamrában.

A sárgarépa, cékla és retek a verembe gyalogoltak, és fej fej mellett – rendben, mint azt a nyáron megszokták – elnyújtóztak a homokban.

A ribizkebokrok árván sóhajtoztak a szélben, és szívesen mentek volna a távozók után. A ribizkebokrok öregek voltak, tudták, hogy a tél hideg, az éjszakák barátságtalanok, és messze még a tavasz, amikor a méhek meleget és napsugarat hordoznak szárnyukon.

Néma és üres lett a kert. Bejött minden a házba. Legutolsó volt a káposzta... azaz: nem. Legutolsóak voltak az egerek.

De mit is csináltak volna odakint? Se dió, se krumpli, még egy kis sárgarépa se. És elindultak arra, ahonnét pompás illatokat hozott a szél...

*

Én minderről nem tudva, nyugodtan reggeliztem. Egyedül. A família már túl volt rajta. Békés nap ígérkezett.

Egyszer csak gyorsan nyílik a háló ajtaja, és feleségem izgatottan ül le mellém.

– Most olyat fogok mondani magának, hogy hanyatt esik...

Elborult tekintettel néztem rá. A hálónk ablakából az utcára látni. Az állatorvosné – úgy látszik – mégiscsak megkapta az új bundát... hiába lázítottam azt a nyavalyás lódoktort...

– Még a rádiórészletet se fizettük ki – próbáltam a dolgot anyagi részén elakasztani.

Csak legyintett.

- Nem pénzről van itt szó...
- Hát miről? – vidultam fel.
- Hanyatt fog esni...
- Üsse kő! Hanyatt esem. (De ingyen!)
- Tudja-e, mi eszi a muskátlijaimat?
- Cinege?
- Á, dehogy.
- Galamb? (Igyekeztem a szárnyasoknál maradni. Az Istenért, csak valami szörmés ne legyen!)
- Ne is találgassa. Nem madár.
- Akkor gyík!
- Nem. Megmondom: egér!
- Lehetetlen!
- Ugye! – diadalmaskodott. – Lehetetlen. Hát nem lehetetlen. Saját szememmel láttam. Rágta a levél szárát... s amikor észrevett, elfutott.
- Be a szobába?

Feleségem arca súlyosan aggódó lett.

- Hova gondol? Azonnal elájultam volna. Azt hiszi, be tud jönni? Ugye nem?
- Hát ahogy vesszük... a dróthálót ki is rághatja...

Ablakunkon kosaras vasrács van, ebben a muskátlik ládája. A falon vadszőlő, és ebből a zöld keretből a piros muskátlivirágok a szó szoros értelmében „jól néznek ki”. Kihajtják piros virágukat, és megfürdetik a napsugárban. De most már ősz van, és az egerek a vadszőlő szárán felmásztak a muskátlihoz.

Az ablakon belül vékony drótháló a legyek ellen. Az egér tehát nem jöhet be.

- Kirághatja?
- Olyan az ilyen egér foga, mint a véső. Ha nem ráгна és nem koptatná, kinőne a szájából.
- Rémes! És most mi lesz?
- Semmi. Talán elmegy másfelé...

Amikor a kabátom felvettem, feleségem is öltözni kezdett.

– Csak nem gondolja, hogy egyedül itthon maradok? – és szelíd volt, mint valaha régen. Nem az idő, de a történetek régmúltjában...

Az egértéma minden más gondolatát eltakarta. Végre eszébe jutott, hogy egérfogót kell venni.

A kereskedő különféle egércsapdákat rakott a pultra.

– ...ez „mannheimi”, ez „lundbrunni” ez „königsdorfi”... bármelyiket ajánlhatom.

– Magyar gyártmány nincs?

– Magyar ez mind, kérem, csak német patent...

– Fene ráérős emberek ezek a németek – mondtam, csak hogy mondjak valamit. Feleségem vásárlásaiba elvből nem szoktam beleavatkozni...

– Vagy a „mannheimi”, vagy a „königsdorfi” – tűnődött, amiből önként adódott, hogy a „lundbrunni”-t csomagoltatta be. Hármát, hogy legyen tartalék is.

Vásárlás közben egész vidám volt. Teljesen elfeledte az egeret. Vásárolt! Feleúton hazafelé belém karolt. Ekkor jutottak eszébe az egerek...

– Harap az ilyen egér? – kérdezte.

– Előfordul...

Hozzám simult, és csendesen ballagtunk hazafelé. Ha szóltam valamit: helybenhagyta. Csodálatos fegyelmező eszköz egy ilyen derék kis egér.

Este a gyerekek hangos részvételével felállítottam a csapdákat. Egyet a muskátlik közé, kettőt az ablakdeszkára. A csali pörkölt szalonna volt, és hálónk egészséges pörköltszalonna-szagban úszott.

Vacsorakor a leány megjegyezte, hogy egyik egérfogót a földre kellene tenni.

– Hát tegye, Mari.

Aztán lefeküdtünk. Nyitott ablaknál alszunk a vasrács, a drótháló és most már három egérfogó védelme alatt. Feleségem sokáig nem tudott elaludni.

– Éjjel nem nézzük meg a csapdákat?

– Majd reggel.

– Ha éjjel felébredek, én megnézem.

– Jó. Csak nézze.

A vadszőlő levelei sejtelmesen susogtak a falon. A muskátlikon végigborzongott egy kis szél. Valami feszült leskelődés ragadt rám is, és mikor elaludtam, vad álmok gyötörték. Mély szakadékok felett jártam, aztán hínáros, iszapos vizeket láboltam, végül feleségem is megjelent a színen, illetve a mély víz túlsó partján, kétségbeesetten integetve.

Igyekeztem feléje, ahogy tudtam, mert éreztem, hogy most valami rettenetes dolog következik.

A rettenetes dolog egy török képében jelentkezett, ki kezében „jatangánt” villogtatva rohant kétségbeesett hitvesemre. Tehát nem tört, handzsárt vagy egyszerűen nagy kést szorongatott markában a vérszomjas muzulmán, hanem „jatangánt”. Ehhez a szóhoz még álmomban is ragaszkodtam.

„Szegény jó” feleségem térdre rogyott (én a vízben), és a jatangán lecsapott...

Rémes sikoly – de ez már igazi –, valami meleg tömeg esik rám és álmaimra. Ijedten kapkodok villany gombja után, lelököm a vizespoharam (parádi emlék), feleségem vadul átölel, és valami zörög a sötétben...

Végre világosság.

– Mi baj van? – mondom mély és megnyugtató hangon.

Nem szól, csak remeg. Lábával görcsösen kaszál, és a lábán ott lóg az egérfogó. A kisujján! A „lundbrunni” egérfogó... A Mari-féle, földre tett egérfogó.

Már pirkadt, amikor elaludtunk.

Annyira félt, hogy kénytelen voltam az egerek harapós nimbuszát megtépázni. Hogy tulajdonképpen milyen kedves, tiszta kis állatok, milyen okosak. Ha nekik szép papucsuk lenne, bizony nem mászkálnának mezítláb, hogy megfogja lábukat a csapda stb.

Másnap ülök a reggelinél.

Ismét békés nap ígérkezett.

De a háló ajtaja megint csak kivágódik.

– Mi baj van megint?

– Megfogta – nyöszörgi. – A nyakát! És a szeme egészen kijött... szegénynek.

– Rendben van!

– Mi van rendben? Én utálom az ilyesmit. Szegény kis egér...

– Majd a tűzbe dobjuk – nyugtatom meg.

– Azt nem. Micsoda barbárság! Majd a Mari kiviszi a kertbe. Van egy kis skatulyám. Abban...

Kivettem az egeret a csapdából. Bizony a kis öregnek jól ki volt dülledve a szeme... és átadtam Marinak további eljárás céljából...

– A csapdákat is vigye ki, Mari!

Harmadnap ismét reggelinél ültem. Csend volt. Észre se vettem, hogy a háló ajtaja kinyílt. Feleségem ragyogó arccal integetett:

– Jöjjön... jöjjön... olyat mutatok...

A muskátlik közt diódarabkák elhintve, és köztük ült, fényes két kis fekete szemével bizalmasan ránk pislogva egy kis egér.

Ült és evett. Parányi első lábai közt hatalmas darab dió (mint egy babszem), és oda se nézett a muskátlira.

Az utca túlsó során az állatorvosné ment ötéves bundájában. Egymásra néztünk. Aztán az egérre. Mosolyogtunk és csend volt.

Békés, szép őszi nap ígérkezett.

ŐSZ

Tétlen szombat délután van, és én nézem a fákat. A barackot, diót, vadgesztenyét és a többieket. Zöldek még, de lombjuk rezdülése fáradt és tűnődő. A baracké kicsit sárgább, mint nyáron, és a körte levelét már itt-ott pirosra érlelték hűvös éjszakák, egyébként alig változtak, mégis susogásukban, némaságukban mintha fáradt aludnivágyás lenne, és nem néznének a távoli hegyek felé, ha felkel a nap, csak lefelé, közel, a földre.

A diót már leverték, mégis, ha megzendül a szél, valahonnan lepottyanik egy-egy szem, és titkos éjszakákon megnyitja markát a vadgesztenye tüskés héja is, és elhinti fényes bőrű gyermekeit a puha földön és a meddő aszfalton.

A hajnalok már elködösödtek, a csókák kiáltása messzebb hallatszik, mint máskor, és üde rikkantásukban mintha a tél üzenne az erdőknek és a nádasoknak, a vizeknek és a szántásoknak, az utaknak és az utasoknak.

Tétlen szombat délután van, és én nézem a fákat és az eget, hol céltalan kis felhők vándorolnak békés magasságban, és madárrajok utaznak dél felé. A sárgarigó már régen elvitte aranydolgányát és ezüsfurulyáját, a fülemüle nem is tudom, mikor köszöntötte utoljára a kertet, ahol született, a bóbicek nem féltik már a fészket a tocsogók felett, és a gólyák talán már meg is érkeztek „téli” szállásukra, ahol mindig meleg van, és idegen csillagokra néznek – fél lábon tűnődve – az afrikai éjszakában.

Csak a feketerigó zörög a száraz avaron, és idei cinkék böngésznek az almafákon, aprókat cserregve, mert elfogytak a hernyók, elrepültek a lepkék valahova a nyár után, vagy lehulltak, mint éjjel egy-egy száraz levél, és szárnyuk színes ragyogása elmúlt, mint a nyári virágok ideje és tündöklése.

És milyen hallgatagok az éjszakák! A csillagok mintha szúrósabb szemmel vigyáznának a csendre, és csak vándormadarak kiálthatnának figyelmeztető üzeneteket az utánuk jövőknek, hogy utat ne tévesszenek az úttalanságban.

Néha felébredek egy-egy ilyen kiáltásra, és kinézek az ablakon, pedig tudom, hogy nem láthatom őket, mint ahogy ők sem látják az utat, ami a szívükbe van rajzolva, hogy merre menjenek. De érzik, mint ahogy én is érzem, amikor felettem elrepülnek. Érzem és hallok, hogy siratják a nádist, az ismerős vizeket, búcsúznak a domboldaltól, hol piros már a galagonya, és sárgul a vadvörte, vágyódva kiáltanak a nagy fák után, hol árván maradt a fészek, és az elhagyott utak fölé hálót sző pókmester, a szúnyoghalász.

És megjött a hangjuk a varjaknak, amint átszántanak a hajnal párája felett, és lenéznek a kertekbe, hol sárgán zörren a kukoricaszár, és a harmat hideg cseppjei csillognak a káposzta levelén.

Kárognak a varjak, és az elhagyott mezők üzenetét hozzák – annak, aki érti –, néma utakról beszélnek, romházakról, gazdátlan tanyákról és szürettelen őszi; csonka fákról, felszaggatott hidakról, elhagyott fejfákról és géproncsokról, melyek tanácstalanul állanak a kikericcsel kicsillagozott rétek közepén.

Kár... kár!

Amikor felsüt a nap, elhallgatnak, mintha szégyellnék, hogy csak rosszat tudnak mondani, és repedt trombitájukban csak a komoran sötétlő gyásznak van hangja.

Tétlen szombat délután van, és én nézem a fákat, az eget, a földet, ahová már letelepedett az alkony borulása, és előkúsztak a hosszú árnyékok.

Csend van, akár elhagyott templompadlásokon. A fákon levél se rezdül, a kertekben nem jár senki, a feketerigó elrepült valahova, nem kutat a zörgő levelek alatt, s a bokrok hónaljában már este van.

És éjjel majd újra megszólal a bagoly. Egész nyáron nem hallottam, de tegnap felébresztett. Felkönyököltem az ágyban, és hallgattam, mit mond a bagoly, és borzongató rikácsolása mivel ijesztgeti a környéket.

Idei bagoly volt, idétlen hangú, nem sok meggyőződéssel öregbítette az éjszakát.

– Tél lesz! – kiáltotta. – Téél... vigyázzatok. Dermedés és elmúlás jár a kertek alatt. Én látom. Látom...

– Nem füstölnek a kémények, és a tél jégmarkában fogja a várost. Reszkessetek!

Aztán már nem értettem, mit mondott, mert mérgesen ugatni kezdtek a kutyák, és igen csúnyákat mondtak a kis bagolynak, aki nem is volt rossz tulajdonképpen, csak hát bagoly volt, de erről nem tehetett.

Kiment az álom a szememből, és szinte vidám lettem, mert éreztem, hogy károghatnak már a varjak és huhoghat a bagoly száraz rémlátással, én már nem hiszek nekik.

Én a néma vándoroknak hiszek.

A galamboknak és rigóknak, az orgonálóknak, síposoknak és dalosoknak hiszek. A szélkiáltónak hiszek, a titkos fészekrakónak, a fülemülének és a csíznek, mert hogy tél jön, azt tudjuk; vággyal és reménnyel fűtünk majd, azt is tudjuk; de a romok felépülnek, a hidak újra átfogják a partokat, a géproncsokat elnyeli a susogó sás, és a jeltelen sírokat beborítja a mezők millió virága.

Károghat hát a varjú, és rikoltozhat a bagoly.

Mondhat, amit akar.

Én a tavasznak hiszek!

ŐSZI LEVÉL

Kedves Magda!

Tegnap, amikor hazajöttem az iskolából, levele már itt várt. Nem tudtam azonnal válaszolni, de most már – úgy-ahogy – összeszedtem magam.

Messze az elején kezdem.

Amikor augusztus végén elbúcsúztunk, megígértem, hogy érettségi után nem megyek az egyetemre, hanem átveszem apám kis gazdaságát, és egy-két év múlva megesküszünk. Maga akkor átölelt, és én lemondtam arról, hogy valaha diplomás ember legyek. Elfeledtem, hogy nyolc hosszú esztendőn át miért vergődtem a szegény diák kenyerén, s csak azt éreztem, hogy a karomban tartom Magát: a jövőmet. Boldog, szép élet tavasza gyulladt ki előttem, bár akkor már az augusztusi este gyújtogatta örökmécseseit, és az öreg almafáról lekerengett egy-egy fáradt levél. Szerettem volna, ha akkor megáll az idő, megáll a hold a jegenyék fölött, és sohse kellett volna elbúcsúzni.

Ó, ez a búcsú!

Megáll a tollam, és úgy érzem, keze most is a fejem simogatja, és haja az arcomba hull. Amikor aztán mégiscsak elszakadtunk, azt mondtam: szeptember huszadikán, amikor Maguknál szüret van, jöjjön át a mi pincénkhez is, mert élve vagy halva, ha másként nem, gyalog is, de ott leszek, hogy láthassam. Otthon ne is tudják meg, hogy hazajöttem.

Maga akkor nevetett, és én azt hittem: boldogság nevetése ez, és nem a kétkedésé.

Igaz, nagy az út innét odáig.

Este indultam el, és úgy éreztem, a ragyogó, holdvilágos augusztusi utak húznak magukkal, mint a holdkórost.

Porzott utánam a szekerek útja, és árnyékom repült előttem. Az öröm járt velem, melyet Magának szerzek, és észre sem vettem, hogy maradnak el faluk, hogy hajlik lefelé a Göncölszekér rúdja. A réteken hideg harmat húzta le a sást, ködök is ereszkedtek, de én mindezt alig vettem észre. Szívem a másnappal volt tele.

Az utak mellett felfehérlett egy-egy kilométerkő, s én megsimogattam őket, mint jó barátokat, akik azt mondják: közelebb vagyok Magához.

Hajnal volt, amikor a szőlőbe értem. Akkor már elhalványult a hold, és a szürkület járt az álmos utakon, melyek elfogytak alólam, de fáradtságot nem éreztem, mert Maga járt előttem, és hívogatott, hívogatott...

Átnéztem a szőlőjükbe is, és megsimogattam az öreg padot, melyen ülni szokott, és jelet tettem a küszöbre, hogy azt mondják: valaki itt járt az éjjel... és akkor Maga majd rám gondol. Aztán átjöttem a mi pincénkbe, hol a nádtető alatt a darazsak már ébredtek.

Nyolcórás gyalogút nem kicsiség, de én mégsem tudtam elaludni. Boldog félálomban feküdtem a kis szobában, és néztem az ablakot. Néztem, hogy lesz a szürkületből hajnal, a hajnalból reggel.

Az ablakrács árnyéka keresztetket írt a falra, melyek elindultak láthatatlanul, mint az óra mutatója, és én kiszámítottam, hogy mire a kályhától a fogashoz érnek, már meglátom Magát.

Lassan, nagyon lassan ment az idő. Odakünt ragyogó őszi nap lett. Hordók kongtak a túlsó domboldalon, cinkék cserregtek a szilvafákon és vidám kiáltások zengtek a párás levegőben.

Az árnyék lassan ballagott a falon.

Majd – ha már a feleségem lesz, gondoltam – bemeszeltetem ezt a kis szobát, új bútorokat csináltatok bele, és sokszor kijövünk ide, boldogságunk szőlőhegyére szüretelni álmokban és örömekben. Őszi, holdas estéken kihozom a hegedűmet, és muzsikálok Magának soha nem hallott melódiákat. Tüzet rakunk a domboldalon, messze villogó, nagy lángú tüzet, melynek testvérei szanaszét lobognak, és mi az őszi tüzek és a boldogság lángolásában átöleljük egymást.

A nap mind fényesebben öntötte be aranyos melegét az ablakon, az árnyék ballagott, ballagott, és kocsizörgés hallatszott az úton.

Megdobbant a szívem. A nap éppen a szemembe sütött, s csak akkor láttam meg Magát, mikor a kocsi megállt.

Először Bóka Feri szállt le, aztán lesegítette az öregeket, Magát, Kürtös Klárit, Lenkét. Magát valósággal úgy vette le a kocsiról...

Rösszkedvem lett. Mért fogadja el ezt a tolakodó udvariasságot? Mért megy a két lány egymás mellett, és Maga miért marad hátra Ferivel?...

Aztán szidtam magam, hogy milyen ostoba érzékeny vagyok. Hát csak természetes, ha Feri udvarias.

Búcsúzásunkra gondoltam, kis kezét éreztem az arcomon, és elhessegettem ezeket a gyanakvó gondolatokat. Néztam tovább ki az ablakon, és vártam Magát.

Persze, nem tud mindjárt megszabadulni – gondoltam. A nap magasabbra emelkedett, és homály nőtt a kis szobában. Fázni kezdtem. Magamra dobtam az öreg szűr, melyen ülni szoktunk – emlékszik? –, és újra az ablakhoz ültem, melyet már elhomályosított a leheletem.

Maguk odaát vígan voltak.

Szemem az ajtajukon, hogy most, most kell jönnie.

De nem jött senki.

Dél lett. Azon imádkoztam, hogy kint ebédeljenek a kőasztalon, mert akkor látom Magát, amint idenéz vágyakozással, és talán int is titokban... Ez az „örömem” teljesedett. Feri segített a székeket kihordani, és amikor egy száraz levél a Maga fejére esett, odatartotta Ferinek, hogy vegye le, pedig Maga is levehette volna. Amikor Feri keze a hajában turkált, lehunytam a szemem, mint amikor erdön jár az ember, és pókháló csap az arcába, melynek közepén ott leselkedik a soklábú féreg...

De aztán mégiscsak kinyitottam a szemem. Sokára, igaz, mert vergődve küzdöttem magamban Magáért.

Akkor már ebédelni ültek. A jó falatokat Feri tányérjára tette, válluk néha hosszan összesimult, és keserű volt nagyon a szám, pedig én nem ettem semmit.

Magda! Nem tudja, mit szenvedtem!

Odakünt szikrázott a nap, vidám szüreti hangok bujkáltak a pirosra váló szőlőlevelek közt, s az én lelkemben mégis hideg heggyé nőtt a csend. Egyedül maradtam, nem néztem ki többé az

ablakon, csak a szívem hallgattam, hogy vágatott ijedten valami után, ami elmúlt.

De még akkor se volt vége.

Ebéd után elsétáltak a mi pincénk felé, és Maga nevetve mondta Ferinek: „Ez a bolond Géza azt ígérte, ma kijön, mert látni akar, annyira odavan értem...”

Feri ismer engem, hogy mindig megtartom a szavam, mert elkomolyodott, és azt mondta:

– Meg kellene nézni, hátha bent van?

Maga felkacagott, megverte öklével öreg pincénk ajtaját, és bekiáltott:

– Kéri Géza, gyere ki!

– Megyek, megyek – suttogtam, ám az is lehet, hogy nem szóltam semmit, és a hideg falhoz szorítottam a homlokom.

Akkor halk dulakodás kezdődött az ajtó előtt, és Maga azt mondta:

– Ne itt... idelátnak...

Azóta már biztosan megadta Ferinek azt a csókot, ha nem ott, hát másutt, és megírta nekem levelét, hogy milyen szomorú volt a szüret – nélkülem.

Hát ne szomorkodjék, kedves Magda, mert én ott voltam. Magának – persze – utoljára.

A KÖLCSÖN

E dolog még nyáron kezdődött. A templom már üres volt. Kint verebek csiripeltek a porban, és a napsugár aranynyalábja meleg ragyogással esett be az ablakon.

A szentek komolyak voltak, de nem haragosak, mintha érezték volna, hogy ilyenkor sok a munka és kevés a káromkodás a faluban.

Az oltár virágai felett egy méhecske döngött áhítatosan, és az örökmécs rubintos nyelve önmagát világította meg.

A kopott kövek felett a csend suhogott. Csak a sekrestyében motoszkált még a harangozó: az öreg Dékány Balázs. Most tette el a miseruhákat. Aztán belépett a szentélybe. Megszokott meghajlás után végignézett a ragyogásban úszó templomon. Rendben volt minden. A zászlók katonásan álltak a padok mellett, a szenteltvíztartóba holnap önt egy keveset, mert ilyenkor nyáron gyorsabban fogy. Még egyszer keresztet vetett, s ekkor szeme megakadt az egyik perselyen. Tegnap olvasta az újságban, hogy némely istentelen emberek templomot raboltak. Nem is csoda, ha ilyen hitványka lakatok őrzik a perselyt.

Odalépett, meghúzta a kis lakatot, s az ki is nyílt azonmód.

– No fene... uram bocsá'... ha valaki látná, még azt hihetné...
– és visszaigazította a lakatot. Majd holnap szól.

Amikor kezét a kilincsre tette, megállt. Ez így nem lesz jól. A lakat nyitva van. Akárki benyúlhat. Gyerekféle... Meg kell olvasni a pénzt, és jelenteni. Ez a helyes.

Kemény, igaz léptekkel ment vissza a perselyhez. Zörögve kinyitotta a tetejét, és tartalmát kalapjába öntötte. Nem dugdosva, nem csendesén. Akárki láthatja, ez tiszta munka. És körülnézett a templomban...

Külön rakta a vörös krajcárokat, külön a niklit, de az kevés akadt. Két pengő kilencvenkét fillér, összesen. Ez a rend.

Ekkor beszédet hallott a templom ajtaja előtt, és elpirult. Még csak az kell, hogy bedugja valaki az orrát... a víz se mossa le annak a hírét... És a pénzt hirtelen visszaöntötte a perselybe.

Zörgött az az istenverte bádóg, keze is remegett, amíg helyére tette. Szeme az ajtón. Ha valami imádságéhes vénasszony belép...

De nem jött senki.

Rátette a lakatot is, és fohászkodón nagyot sóhajtott:

– No, kutya lakat, én se nyúlok többet hozzád! Még hogy szégyenbe maradjak...

És elballagott hazafelé.

Másnap csak egy pillantást vetett a perselyre, de nem szólt senkinek. Mért szóljon? Azt is mondhatják, több volt benne.

Harmadnap nem tudta megállni, hogy bele ne nézzen. Háttha más is tudja a lakatot? De a pénz olyanformán volt, mint előbb.

Elmúlt egy vasárnap is, és hétfőn pár krajcárral mintha több lett volna benne.

Pár nap múlva a templomdombot kaszálta. Ez az ő járandósága. A templom dombra épült, és alatta van a falu. Nem sok az a kis széna, ami összejön, de olyan, mint a selyem. Nehéz is kaszálni, inkább csak harmattal. A hajnali harangszót hamar elrántotta. A kaszakő ütemesen végignyalogatta a kasza élet, aztán nagy gonddal alásuhintott a cérnavékony fűszálaknak.

Mise után az asszony meghozta a reggelit. A kis kosarat letette az árnyékba.

– Megvárhatom, amíg megeszi.

– Ne várd, Rozál. Dolgod van neked is.

Amikor a rendet kívágta, megreggelizett. Becsattintotta bicskáját, és belenézett a kosárba. Aztán belenyúlt. Tapogatott benne.

– Elfelejtette – mondta végre. – Hát ilyen vízesű ez az asszony.

Elővette pipáját, de abban sem volt dohány. Mérgelődött, és szívogatta az üres pipát. Pénz nincs nála, és ő hitelbe nem vesz. Nem! Azt mondanák, az öreg Dékány Balázsnak nincs öt krajcárja. Még a dohányt is hitelbe veszi...

Ilyen szégyent ő nem vesz magára. Hazamenjen? Ez naplopás lenne.

– Megállj, Rozál – dörmögött –, ezért rád adom a tisztát...

És keservesen nekilódította a kaszát.

De a pipa úgy hiányzott, hogy arról nem is jó beszélni. A szájában kenyéríz volt, egy kis halvány szalonnaízzal vegyest, de hiányzott a tetejéből az a finom jó pipaíz, ami olyan, mint a mogyoró. Mit mogyoró? Mandula! Megállj, Rozál!

Jólesett volna köpni is hébe-hóba – csúszik ilyenkor a kaszanyél –, de az is olyan vékonyan sikerült, hogy tiszta szomorúság volt.

Tíz óra tájban már nem bírta tovább. Néha a templomra pillantott, és ilyenkor azt mondta:

– Balázs, azt nem töhetöd... azonmód elnyelne a föld...

De azért – az ördög tudja, hogyan – a rendek meggörbültek, és végük a templomajtó felé kanyarodott...

A falu csendes volt. Egy-két puha, pelyhes felhő úszott a torony felett. A sánta Varga szabó kutyája kint ült kapujuk előtt. A plébános úr kertje felett egy gerle repült. Ez volt minden élet, amit látott, mégis úgy érezte, az egész falu szeme rajta van.

– Visz már az ördög, Balázs – támasztotta sóhajtva kaszáját a templom falának, és belépett a templomba.

Szépen keresztet vetett – kicsit mélyebben hajolt meg, mint máskor –, és kivett a perselyből öt krajcárt. De akkor megrettent. Szent Péter szobra mintha ránézne...

Az öreg Dékány kicsit meghajtotta fejét.

– Öt krajcárt vettem ki, szent atyám. Láthattad. És... kölcsönről van szó...

Amikor a dohány tüzet fogott, egyszerre más szemmel nézte a dolgot.

– Holnap megadom, aztán vége. Még egy krajcárt teszek is hozzá...

Igen, de másnap éppen nem volt otthon heverő öt krajcár. A hatodikról nem is beszélve...

Este csúnyán leszidta az asszonyt, aki mérgében elszaladt a boltba, és húsz csomag dohánnyal jött vissza.

– Ide teszem a polcra. Ha kell, vegyen magának, de velem ne istentelenkedjen...

Dékány Balázs nem örült a dohánynak. Ő már reggelre ígérte Szent Péternek a kölcsön visszafizetését, de így most erről szó

sem lehet. A pénz az asszonynál van. Húsz napra itt a dohány. Húsz napig tehát várni kell, amíg pénzben kérheti ki a dohány árát.

– Ott se kamatozik, itt se kamatozik – vigasztalta magát Balázs, de azért másnap tapintatosabban forgolódott a templomban, és Szent Péter kemény arcára csak akkor nézett, amikor kifelé ment.

– Nem csodálom – csukta be az ajtót –, ha nem néz rám úgy, mint máskor...

De történt ennél nagyobb baj is. Az öreg Balázs alig várta, hogy a dohány elfogyjon a polcról, és – ide sekrestyés mivolt, oda sekrestyés mivolt – olyat káromkodott, hogy majd a ház gyulladt ki, amikor az újabb húsz csomagot meglátta a polcon. Szerencse még, hogy az asszony nem volt otthon.

De ez még nem minden. Másnap egy pengőt kapott az asszonytól, hogy vásároljon ezt-azt, úgyis ott jár el a bolt előtt. Balázs vidáman vágta zsebre a pengőt. Ebből is kevesebbet vesz, abból is, aztán megvan a hat krajcár. A szentek – nem csak Péter – úgyis úgy néznek rá, mint egy gyilkosra.

A boltos ki is mért rendben mindent. Balázs pedig a zsebébe nyúlt. A nadrágzsebébe. Aztán a kabátzsebébe. Mellényzsebbe...

Egy kis csend támadt.

A kevés Dömötör Zsiga ott pipázott az egyik rizses zsákon, nem állhatta meg szó nélkül:

– Valamelyikben csak meglesz, ha beletette, Balázs szomszéd.

Dékány Balázs ekkor már vörös volt. Ide tette, ez biztos. Ujjai mélyen kotortak a zsebbe, és ekkor megtalálta – nem a pengőt, verje meg a Pilátus! – hanem a lyukat. Elveszett!

Dömötör Zsiga kajánul mosolygott, a boltos pedig azt mondta:

– Majd meghozza, Balázs bácsi...

– Meg! De addig nem viszem el a portékát. Most jut eszembe, kitettem a sekrestyeablakba... hogy el ne vesszen. Nem maradok adós, tudhatja akárki...

Végigmérte a pöffeszkedő Dömötört, és a bolt kis csengője gúnyosan nevetett utána.

– Most már lesz, ahogy lesz – dobogott a templom felé.

A hűvös homály egy kicsit lehűtötte, de a méreg még benne volt. Felpattintotta a persely fedelét, és kiszámolta az egy pengőt.

A végén már susogva olvasta: negyvenhét, negyvennyolc, negyvenkilenc, ötven...

Aztán fél szemmel Szent Péterre nézett. A nagy szent arca láthatólag haragos volt.

– Méltán haragszol, szent atyám, de a családi békesség is valami. Aztán a Dömötör Zsiga a boltban... de, mondom, kölcsönről van szó! Megadom!

A templomajtó bedördült utána. A visszhangzó falak mintha rekedt dörmögéssel kiáltottak volna valamit.

A boltban már nem volt ott Zsiga – ez is bántotta –, és a krajcárkák vádló csörrenéssel estek a fiókba, a többi közé.

És ettől kedzve nem volt nyugta Dékány Balázsnak. Az asszonytól nem kérhetett, mert az még a kerítéslécet is számon tartotta! Máshonnét pedig honnét jöhetne? Az öreg báróné ugyan elmúlt már nyolcvanéves, de azt nem is kívánta, hogy csak azért legyen hárompapos mise az öreg bárónéért... Ha a báróné „úgy magától” – de csakis úgy! – meggondolná a dolgot: nem ártana, de erről kár is beszélni...

Az idő pedig múlt. A tarlók felett elúszott az ökörnýál. Hamarább ásított az este, és az éjszakát alig bírta az erőtlen nap kisépni a faluból.

Dékány Balázs pedig lesütötte a szemét, amikor a szenteket porolgatta. Szent Péterhez azonban nem mert közeledni.

– Törölgesd le, fiam – mondta az egyik ministránsnak –, addig én elrakom a ruhákat...

Csak a sekrestyéből leselkedett ki, de így is láthatta, hogy a főszent milyen mérgesen tartja kinyújtott kezében a kulcsokat.

Az öreg Dékány alig evett már. Valaminek történnie kellett.

De ekkor már ősz volt. A szőlőben megforrt a bor, és daloltak a legények vasárnap esténként. Legfeljebb addig hallgattak el, amíg az öreg Balázs az Úrangyalát elharangozta.

Ilyenkor már sejtelmesen sötét volt a templom, és az örökmécs lángja messze imbolygott a levegőben. Ekkor valami morgás indult el odakünt. Balázs fülelt, hogy mi lesz ebből. Felzaklatott

lelke remegni kezdett. A morgás olyan volt már, mint az ézengés, és ekkor – Úr Isten! – vakító fénycsóva vágott be alulról az ablakon.

Szent Péter hatalmas alakja – vagy csak az árnyéka? – felemelkedett, karja óriásira nyúlt, és úgy látszott, a kulcsokat menten Balázs fejéhez vágja.

– Jézus! – rogyant meg az öregember... De aztán elhunyt a fény, elhalt a zúgás, és Balázs maga sem tudta, hogyan, reszketve kívül találta magát a templomon.

A templom előtt egy autó állt. Azt kérdezték, merre van a báróék kastélya? Dékány Balázs nehezen eszmélt rá, hogy ettől volt a nagy világosság. Ettől, az igaz, de hogy a főszent hozzá akarta vágni a kulcsokat, az is igaz! Ami bűn, az bűn, és ezt ő már tovább nem állja.

Kér az asszonytól, vagy kér a plébános úrtól, de kifizeti.

Keveset aludt akkor éjjel.

Reggel azonban úgy határozott, hogy mégis inkább a plébános úrtól kér.

Mise után – már köszörülte a torkát, hogy elmondja kérését, amikor a fiatal plébános megszólalt:

– Balázs bácsi, nekem beteghez kell mennem. A báró úrnak vendégei jöttek, és megnézik a templomot. Mutasson meg nekik mindent.

Balázs megmutatta az oltárt, a képeket. A szobrokat csak úgy futtában...

Amikor elmentek, Balázsban szétzsibbadt az öröm, mert két pengő borraivalót adtak.

Különös szép nap volt akkor. Napsütéses, dérezüstös őszi nap; Hosszan nézett a vendégek után, aztán odakopogott a perselyhez, és a kétpengőst hangos zörrenéssel belepottyantotta.

Aztán felemelte a fejét, és a vastag oszlop bal oldalán kileskelt a kulcstartó Szent Péterre.

Az őszi nap arany glóriájában a szent arca mintha nem lett volna olyan komor, mint máskor, de egyáltalán nem volt barátságos, amint Balázsra nézett.

Ezen elgondolkodott. Annyira haragudna rá Szent Péter? Visszaigazította a lakatot, és most már az oszlop jobb oldalán lesett fél szemmel a szentre, aki nyilván nem gondolt arra, hogy Balázs most a másik oldalon nézi, mert innét nézve határozottan mosolygott.

És elmosolyodott Balázs is. Öregember volt mindkettő, és mind a kettőnél kulcsok, csak Balázs kulcsai ehhez a kis templomhoz szóltak, amelynek minden porcikáját híven és becsülettel őrizte.

Ebben most már – azt hiszem – nem kételkedik senki.

STATÁRIUM

Először a tüzek gyúltak ki a domboldalon. Aztán megszólalt az őszi tücsök siránkozása, és a málladozó falon piros lett a vadszőlő levele. Később sziszegő hangja lett a szélnek, és átlátszó lett a kert. Az ágak közt árván feketedtek a fészkek, melyeket a nyáron hiába kerestünk... Ekkor még csak kék párákat lehelt az alkony, de mindenszentek után szürke lett a rétek alja, és a berek felől nesztelen gomolygással kúszott a faluba a köd.

Homlokom az ablaküveghez szorítottam. Elfeledtem, hogy hátam mögött bicegve jár az öreg óra. Elfeledtem a szoba zugaiból áradó sötétséget, csak a ködöt néztem. Mi lehet mögötte? Talán farkasok, törpék, óriások, zúzmarás kövű öreg várak? Királyok és szegény emberek? Nevetés, sírás, lánccsörgés vagy lakodalmi aranypoharak csengése?

Ősz volt ekkor, s a halk november sóhajtozott a mezők hideg ágyán.

*

– Mit nézel, kisfiam?
– A ködöt, Nagymama. Honnan jön?...
– A földből meg a levegőből. Komisz pára. Belemegy az ember csontjaiba... Meggyújtom a lámpát.

– Ne gyújtsa meg, Nagymama. Meséljen...
A szobában már este volt. Ablakunk befelé nézett szürke arcával, és úgy éreztem, ilyenkor a bútorok elhelyezkednek – mert pattantak néha –, és a képekből kihajolnak csizmás öregurak...

Nagymamám fehér arca az ablak felé fordult.
– Betéve tudod már mind...
– Nem olyat... Olyan igazit.
A sötétség már ölébe vett bennünket, és túl az ablakon, a ködben elmúlt idők jártak.
– Láttad azt a piros kendőt a szekrényemben?
– Láttam.

– Arról mesélek... Akkor is ilyen csúnya, nagy köd volt. Dombóvárról mentünk hazafelé dédapáddal. Vásár volt, és ökröket adott el. Sok pénz volt nála.

– Dédapám gazdag ember volt?...

– Nem volt gazdag. Inspektor volt egy nagy uradalomban. Azé volt a pénz.

Hamar ránk esteledett. Dédapád siettette a kocsist, de feneketlen volt a sár, és a lovak csak lépésben ballagtak. Én félve húzódtam meg a sarokban, mert abban az időben betyárok leselkedtek az utakon, és összerezzenem, valahányszor a zablavas megzörrent...

– Félsz? – kérdezte dédapád. Nem szóltam, de még jobban hozzábújtam. Akkora volt a köd, hogy az útszéli fákat se láttuk, és azt hittem, nem is találunk soha haza.

Egyszer csak zörrenve megállt a kocsi.

– Biztasd, Pista, a lovakat!

A kocsis suhogva vágott a lovakra, de azok horkolva topogtak egy helyben.

A kocsis előrehajolt, hogy jobban lásson, aztán hátrafordulva suttogta:

– Valaki fogja a lovakat...

A rémülettől elzsibbadtam. Dédapád kezében kattant a pisztoly kakasa...

– Kik vagytok?!

A lovak mellől elindult ekkor valaki.

– Mink volnánk, tekintetes uram. Elnéztük a lovakat, instállom... ebben a kutya ködben.

Világosság lobbant fel. Egy szűrös, magas szál legény állt mellettünk. Dédapád eltette a pisztolyt.

– Engem nem ijesztetek meg, Ferkó, de ez a szegény gyerek halálra rémült. Azt hitte, betyárok vagytok.

A magas ember csendesen nevetett. Fehér fogai kivillogtak bajusza alól.

– Hát nézzen rám a kisasszony. Ilyenek a betyárok?

Nevetésétől egyszerre elmúlt reszketésem. Kibújtam a takaró alól.

– Most már nem félek – mondtam –, de igazán azt hittem...
A legény csak mosolygott, és hol rám, hol dédapádra nézett.
– Eladta tekintetes úr az ökröket?
– Eladtam, Ferkó!
– Akkor várunk egy kicsit, mert kevesen vagyunk – és halkan füttyentett.

– Tudsz valamit, Ferkó?
A legény a kocsiba hajolt:
– Cigányszót hallottam, tekintetes uram...
Dédapád arcán ekkor láttam először, hogy megdöbbsen. Újra a zsebéhez nyúlt.

A sötétből pedig lépések cuppogtak közelebb.
A világosság elhamvadt a legény kezében.
– Én majd legelől megyek – szólt a sötétben. – A lovak előtt Bence meg a Tallér, a kocsni után az öreg Pipás. Aztán, ha én szólok, akkor legyen beszéd, de annyi, mintha húsz vásáros menne az erdő alatt.

A lépések körülfogták a kocsit, és most már nem féltem.
Elindultunk újra a fekete ködön. Ekkor mintha szél mozdult volna, és megéreztem, hogy az erdő alatt járunk, mert a tölgyes fanyar illatában imbolygott kocsink.

Aki legelől járt, most megszólalt:
– ...úgy volt az, jáger úr, azzal a szarvassal...
És csodálatos beszélgetés indult meg körülöttünk.
– ...fene ezt az utat. Jó, hogy baltát hoztam. Ezzel tapogatok...
– ...jó nekem ez a bot is. Ahová én odaütök...
– ...hányat lehet lőni a puskával, jáger úr?
– ...kettőt, de az biztos...
– Ki az a jáger úr? – kérdezem.

De dédapád rám szólt:
– Hallgass!
Így mentünk sokáig. A beszéd aztán csendesedett és elhallgatott. A köd már szakadozni kezdett, amikor újra megálltak a lovak.

– Mi most már ellépnénk, tekintetes uram.
A világosság újra fellobbant.

– Láttatok valamit, Ferkó?

– Cinege kolompárjai leselkedtek az erdő alatt. Ott feküdtek az árokban. Éreztem a szagukat. Tudták az ökrök árát... de mink is mást vártunk... Nem gondoltuk, hogy ezen az úton tetszik jönni.

Valahonnét kutyaugatást hozott a szél, s ekkor már tudtam, hogy nem messze van a falunk.

Dédapám kiszállt a kocsiból.

– Köszönöm, Ferkó.

Láttam, hogy bankót húz ki a zsebéből.

– Csak fogadd el, Ferkó. Ha nem vagytok, Cinege ránk jött volna...

– Megkaptuk a komenciót, tekintetes uram.

– Tedd el, Ferkó. Aztán mondanék még valamit – és pár lépéssel odébb mentek a kocsitól.

Valamit sugdostak. Én csak egy szót hallottam, de ezt nem felejttem el:

– Statárium...

Mi lehet ez?... – gondolkodtam.

Dédapád aztán felült a kocsira.

Az a szép szál legény eligazította a takarót. Egy másik valami szövétnekkel világított.

– Hát csak gondoljátok meg, Ferkó. Nem valók vagytok ti a kányáknak...

A legény csak mosolygott. Aztán előredobta tarisznyáját.

– Ha megengedi, tekintetes uram?...

Kibontotta a tarisznyáját, kivette ezt a piros selyemkendőt, és az ölembe tette.

– Fogadja el a kis-kisasszony... Vásárfia a dombóvári vásárból. Tegye el emléke: Király Ferkó adta.

Megijedni se értem rá. A világosság kialudt.

Király Ferkó a leghíresebb betyár volt azon a környéken...

*

A sötétség ekkor már beborított bennünket. Nagyanyám hangja mintha a ködből jött volna. Nem tudtam mozdulni, mert mellettem állt Király Ferkó, akinek selyemkendője ott van a szekrényben.

– ...és aztán, Nagyanya... és aztán?

– ...már tél felé járt az idő, kisfiam, amikor a konyhában suttogták a lányok, hogy akasztás lesz a faluban. Betyárokat akasztanak. Ők bizony elmennek, akármi lesz...

Könyörögtem, hogy vigyenek el engem is.

– Nem magának való az, rosszat álmodik...

De én erőszakoskodtam. Ha nem visznek el, elárulom őket... Azt mondtam. Erre megijedtek.

Délután kiszöktem – mert néha én is olyan engedetlen rossz gyerek voltam, mint te szoktál lenni. A lányok bekötöztek egy nagy kendőbe, és szaladtunk a községháza felé. Félttem akkor már, de nem mertem mondani. Ott volt az egész falu. Én elbújtam a szoknyák közt, mert a gyerekeket elkergették.

Egyszer csak nagy csend lett. Kijöttek a bírók meg a csendbiztos és a pandúrok közt három betyár. Körülöttük szögletben katonák. Azt mondták, az akasztófák hátul vannak az udvarban. Én oda nem láttam, és csak sírtam, mert az egyik betyár Király Ferkó volt. Szerettem volna eltakarni arcom, de nem tudtam.

Aztán kérdezték tőlük, van-e valami kívánságuk.

A betyárok hallgattak.

Király Ferkó felemelte fejét, és meglátott engem. Csak nézett, és én nem tudtam levenni róla szemem. Ma is látom az arcát.

– Nekem lenne egy kérésem – mondta. – Nem nagy, csak annyi, hogy azt a kislányt – és rám mutatott – vigyék haza. Ne lásson engem... úgy...

*

A szobában a sötétség fenekéig leért a csend. Sokáig ültünk még, amíg az emlékek mind elszálltak, és az öreg óra tétova járása újra felverte magát a gondolatok hátára.

Nagyanyám lámpát gyújtott. Kopott, fényes kulcsai megzörrentek, a szekrényajtó nyikorgott, és kivette a piros selyemkendőt. Amikor az asztal fehér terítőjére tette, csak szétbomlott, mintha vér ömlött volna rá, és szinte vártam, nem csurran-e le a földre.

Künt őszt volt. Örökké visszajáró november leselkedett az elhagyott utakon, és ködös, szomorú arcát most ablakunkra nyomta.

A KILINCS

Lassan esteledett. A műhely zugaiban kormos éjszaka volt már, de az ajtó homályos tükrén még beleskelt néha a lopakodó alkonyat.

A tűzhely salakja alatt még hunyorgott egy kis parázs, de a szerszámok már elpihentek, és a fogók, kalapácsok, lyukasztók, vágók álmosan döltek a sötétség vánkosára.

A fűtató óriási zsákja lebegni látszott, a kürtő mintha ismeretlen magasságba nyúlt volna, a tőkén lomhán terpeszkedett az üllő, és mellette a kád vize fekete volt, mert kormos gerendák nézték magukat benne. A levegőben pedig füstnek, szénnek, égett patának hidegülő szaga úszkált.

Az öreg kovács szögre akasztotta a bőrkötényt, megtömte pipáját, és amikor rágyújtott, a felvillanó fényben megéledt egy pillanatra még a műhely, de aztán mély árnyékba süllyedt minden, mert kicsoszogott az öreg, becsukva maga mögött az ajtót.

Az udvar is elcsendesedett már. A ház kéménye szelíden füstölgött, az utcán egy-egy szekér zörgött, és a pitvaron alacsony szék kínálta magát az öreg mesternek, hogy pihenjen meg rajta.

– Nem bánom – ereszkedett le a székre –, a vacsora még úgysem kész.

Bent meggyújtották a lámpát, s az udvaron ettől este lett. Az égen csillag nem látszott, mert őszi pára szállt a levegőben, de nyugaton derengett már a kelő hold, amit a toronyóra álmos zengése is siettetett.

Hűvösödött.

Néhol csattant az ajtó, az utcán még léptek dobogtak, egy-egy elkésett kiáltás is belehullt a csendbe, de aztán eligazodott minden, és a hold megvilágította az őszi kerteket. A vén fákat megsimogatta puha sugarával, és fél szemével benézett a műhely törött ablakán. És a holdfényben egyszerre titokzatos és szép lett minden. Halkan zörrent valami a sarokban, füstölgni kezdett a kis parázs, meleg arany hullt a kormos lapátra, a kis fogók éberén figyeltek, a satu kedélyesen szétnyitotta mogorva száját, a kormos

víz tükrében az üllő karesú lett és fényes, a dróton függő patkók messze utakra gondoltak, ahol végigvágattak valamikor, az új vasrudak ridegen fénylettek, mert nem tudták még, mi az élet, amikor nagyot sóhajtott a fűjtató:

– Hááuh... h!... Alusztok?

– Nem! – felelt egyszerre mindenki. – Dehogyan alszunk, hacsak a nagykalapács nem...

– Alszik az öreg – mondta egy kis egér, aki a tél elől húzódott be a meleg műhelybe. – Megcsiklandozzam?

– Csak tisztelettel – szólt a fűjtató, aki sokat adott az illemre –, te tulajdonképpen úgysem közénk tartozol...

Az egér végigszaladt a nagykalapács nyelén, és gyorsan leugrott.

– Mi az? Mi az – horkant fel az öreg kalapács –, jár itt valaki?

Az ócskavas közt egy hajsütő vas csendesen vihogott.

– Ki nevet? – kérdezte a kalapács.

– Bocsánat – szeppent meg a hajsütő vas –, a kávédaráló olyan jó viccet mondott...

– A kávédaráló fogja be a száját – szuszogta a fűjtató –, ma a kilincse a szó.

A holdsugar éppen a kilincsen állt meg, és mindenki odanézett. Mellette egy dohányvágó kés feküdt, mely kard volt valamikor, mögötte pedig egy esernyőnek szétszórt drótjai heverték, melyek piros selymet feszítettek még pár éve is egy grófnő fáradt arca fölé.

– Igen – mondta halkán a kilincs –, azt hiszem, a sor rajtam van. Bár az én történetem nagyon egyszerű, talán unalmas is. Mi történhetik egy kis vaskilincsel? Mert ugye a dohányvágó kés kard volt valamikor, fényes kard, ha nem is csatában...

– Kétszer mozgósítottak – mondta a dohányvágó –, nem rajtam múlt...

– És az esernyő finom bordái is egy... hogy is mondtad?...

– Grófnő...

– Igen, grófnő felett tartották feszesen a selymet, míg én...

– Mindegy – mondta a fűjtató –, aki idekerül, mind elmondja az életét, ha nem is volt olyan előkelő, mint... mondjuk... a hajsütő vasé, aki több előkelő hölgy haját bodorította.

– Hát igen – sóhajtott finoman a hajsütő –, csodás élet volt. S az urak is, akik odajártak... Szólt a zongora...

– Halljuk a kilincset – mondta egy reszelő, aki híres volt igazságosságáról, akár az emberek közt a kritikusok –, halljuk a kilincset!

– Több helyen is szolgáltam – kezdte a kilincs –, de első helyem volt a legkedvesebb. Istenem, amikor az ember fiatal... Szóval születésem után egy szép boltba kerültem. Vasas boltba. Nádas és Hammer a „Vörösmérvéhez”. Nem azért mondom, de hatalmas üzlet volt. Mellettem rézkilincsek, pántok. Szemben a szögek, oldalt fegyverek s az ajtó mellett a pénztár. A pénztár üveges volt. Üveges...

– Az mindenütt úgy van – mondta egy fogó, de a reszelő letorkolta.

– A kilincse a szó...

– ...és a pénztárban kövér, szőke asszony. Szép kék szeme volt, s azt mondta: „Alajos kérem, ezt így, vagy Alajos kérem, ezt úgy.”

– Az az Alajos az ura volt? – kérdezte a fűró.

– Nem. Alajos segéd volt. Magas, karcsú fiú; az ura a kövér Hammer volt.

– Kezd érdekes lenni – mondta a hajsütő –, én úgy vagyok vele, hogy mindjárt megérezem, ha érdekes. Ez az Alajos...

– Csend! – fakadt ki a fűjtató. – Felszólítom az egeret, ha a hajsütő még egyszer közbeszól, rágja meg a nyelvét.

– ...Alajos egy szép napon engem vett elő – folytatta a kilincs.
– Kicsomagolt az olajos papírból, megtörölgetett, s a pultra tett.
„Kovácsoltvas – mondta –, prima munka” ...mint ahogy az is voltam.

– Egy férfi és egy fiatalasszony álltak előttem. Kellettem magam, mert szerettem volna hozzájuk kerülni. Untam már a tétlenséget. Szerettem volna már a zár nyelvét emelgetni, ajtót kinyitni, bezárni, körülnézni a világban...

– Örökös darab – dicsért újra Alajos, mire a fiatalasszony intett urának, és a zárral együtt meg is vettek.

– Otthon a férfi kicsomagolt, és felszegelt az új ajtóra. Záram rugói csattanva működtek, a kulcs alig zörrent, ha megfordították, és én először élveztem az emberi kéz melegét. Tudjátok, milyen furcsa valami az emberi kéz? Az ujjak, a tenyér, a fogás... ha rám tette valaki a kezét, én már megmondtam, hányadán állunk. De még ugyanaz a kéz is más reggel és más este. Más, ha egészséges, más, ha beteg.

– Amikor gazdám reggel elment, dolgos, erős keze szinte simogatott, hogy alhasson még az asszony, és este fáradtan rám nehezedett, hogy szinte nyikorogtam.

Az asszony mindig puhán fogott meg, és sokszor megtörülgetett. Ha megsúrolt, tudtam, hogy ünnep lesz, és ha becsapta az ajtót, anélkül, hogy hozzám nyúlt volna, tudtam, hogy mérges.

Egyszer az asszony lefeküdt, s akkor mindenféle száraz kezű vénasszonyok adták egymásnak a kilincset, amíg csak sírni nem kezdett egy kisgyerek a házban. Az öregasszonyok keze erőtlen volt, némelyiknek markában mégiscsak úgy fuldokoltam.

Alig vártam, hogy már egy gyermek keze is érintsen, és boldog voltam, amikor ez az idő elérkezett.

Ó, milyen más a gyermek keze! Bármennyire maszatos, mégis puha, mint a bársony és mégis tiszta. Mert hiába mondta Alajos, hogy kovácsoltvas vagyok, azért én mindent megéreztem. Átfutott rajtam a kéz szándéka, ereje, gyűlölete vagy szeretete. Ha leskelődő cigány nyomott le, árulón csattantam, ha részegen jött haza a gazda, cinkosan hallgattam, és amikor tojást adott el asszonyom, hogy az ura tudta nélkül selyemharisnyát vegyen, azt is megéreztem, de igazán csak akkor voltam boldog, amikor gyermekek nyitogattak, mert az ő kezükből csak szeretet, nevetés és távoli álmok hullámozása rezgett át belém, és eszembe jutott, amikor még én is fiatal voltam.

Mert bizony lassan megöregedtem. Velem öregedett a ház és vele az emberek. A kislányból nagylány lett, és kezéből már más

érzések reszkettek. Néha kiosont, néha későn jött haza, és ilyenkor szinte átmelegedtem érintésétől.

Abban az időben egy legény és apja is eljöttek hozzánk, és ennek nagy hejehuja lett a vége, azaz lakodalom, de erről nem sokat tudok mondani, mert engem leemelték ajtóstul, ami rosszul is esett. Annyian jöttek-mentek, hogy nem volt ajtóra szükség.

Azután csendes napok következtek.

A fiatalok új házat építettek, gazdálkodtak, dolgoztak, az öregek tettek-vettek, unokát vártak és emlékeztek.

Reszkető kézzel nyúltak hozzám, és csak még egyszer rántott meg az öregasszony, amikor szinte átvonaglott rajtam a fájdalom, és azt kiáltotta, hogy: – Meghalt!

Ezután nemsokára lebontották a házat. Az asszony átköltözött a fiatalokhoz, én pedig a többi limlommal idekerültem.

– Mondtam ugye, hogy egyszerű kis történet az enyém.

– Szép! – mondta a nagykalapács. – Szép és igaz.

És mivel a nagykalapács súlyos volt és tekintélyes, a többiek nem szóltak semmit. A hajsütő vas ugyan szeretett volna még egyet s mászt Alajosról kérdezni, de nem mert.

A holdsugár még mindig a kilincsen állt, és puha ezüstjét mind ráöntötte, mert a történet neki is tetszett.

– Csak még azt szeretném – mondta végül a kilincs –, ha még egyszer ajtót nyitogathatnék, ha olyan helyre kerülnék, ahol sok gyerek van. Nevetés, topogó kis lábak és puha kis kezek...

De ezt a többiek már alig hallották. A fűjtató békésen szuszogott, a satu összecsukta nagy száját, aludtak a fogók, fűrók, aludt a hajsütő vas is, és a lányokról álmodott, akik vidámak voltak, ha szólt a zongora, és sírtak az egyedüllétben. Aludt az egész műhely, mert elment a holdsugár, hogy álmodjon meséljen az öreg kovácsnak a kis kilincsről.

Reggel fellobbant a tűz a kürtő alatt, és dohogni kezdett a fűjtató. A kémény száján kénsárga füst buggyant ki, és a tűzhely előtt bőrkötényben ott állt az öreg mester, mert nem tudta, mit is kellene neki csinálni.

Valami álom járt az eszébe, amit elfelejtett.

Megfordult, és az ócskavas közül ránevetett a kopott öreg kilincs.

– Eltörték a régit a gyerekek – mondta nemrég a tanító –, csinálhatna az iskolának, mester uram, egy kilincset. Talán van is valami ócska...

– Hát persze hogy van – bólintott a mester –, jó kovácsoltvas. Ezt nem törik el. Ki is fényesítem, helyére is teszem. Jó lesz, kis kilincs?

És másnap fényes új kilincse volt az iskolának. Őszi reggel volt. Dér szállt a kertekre, vidáman kiáltottak a csókák a réten, kolomp kondult a mezőkön, és a gyerekek puha kezükkel megsimogatták a kilincset.

– Új kilincs! Új kilincs! – kiáltották, és megszagolták, mert olyan szaga volt, mint a kovácsműhelynek, ahol csillagok születnek nappal, éjjel pedig titokzatos meséket hallgat a holdsugár.

TOLVAJ

Az elhagyott kertre csak a konyhaablak nézett. Földje nyirkos volt, tele csalánnal és földibodzával. A ház salétromos fala mellett meztelencsigák mászkáltak, és a törött zsindelyek alatt varangyok aludták nappali álmukat. Kerítése mellett ösztövé napraforgók nyújtogatták fejüket a nap felé, és a méhek csak déltájban mertek berepülni az öreg kertbe, mert két óriási diófa árnyékban tartott mindent, és hűvös volt alattuk még a legforróbb nyárban is.

Nagyon szerettem az elvadult kertet, mert nem járt benne senki, csak én, meg a katona, aki kutyaháton lovagolt a királylányért, meg Ali baba és a negyven rabló, aztán Robinson, Péntekkel és a többiek, akik eljöttek hozzám, mert a furcsa csendes, öreg kertben még szebb meséket lehetett mondani, mint amit könyveim tudtak róluk. Valamikor asztal állt a diófák alatt. Régen – mondják – valami uraságé volt a ház, aki cserépkorsóból itta a bort, és a parókiának hagyta mindenét, miután kiköltözött a temetőbe, hol még nagyobb volt a csendesség és béke, mint a vén kert álmodozó magányában.

Amikor Robinson már megunta a meséket, és a katona is elaludt, fejét patrontáskáira hajtva, úgy képzeltem, mintha megint lábra állna az összeroskadtt asztal, és vén hajdú hozná fel a bort az uraságnak. A hajdú dolmánya kopott volt már, és – nagy bánatomra sarkantyú sem pengett csizmáján – kopott az úr is, aki belekóstolt a borba, és azt mondta:

- Sok van még belőle, András?
- Bizony nem sok, uram.
- De nekünk még elég lesz?
- Nekünk még elég...

Aztán már csak a kriptaajtó tompa dübörgését hallottam, és a diófák susogásában mintha távolodó zsolozsmák zendültek volna elhagyott temetők kakukkfüves országútján.

A kert pap nagybátyámé volt, aki mint regimentpáter ott volt Maglájnál, golyót kapott a lábába, medáliát a mellére, és mivel nem tudtam olyant kérni tőle, amit oda nem adott volna, a kertet

kérés nélkül egyszerűen elfoglaltam. Rozzant kapujában a negyven rabló örködött, míg én Ali babával, a katonával és Robinsonnal szórakoztam.

Nyáron nagy zöld hernyók pottyantak le a diófáról a földre, ősszel mókusok jöttek néha látogatóba, én pedig feketén maszatos kézzel szedtem az új diót, amelynek zöld héját néha úgy kellett lefaragni.

Egy ilyen csendes, őszi délután is elgondolkozva törögettem a diót. A falu mintha már álomra készülődött volna. Messze, valahonnét szekér zörgött hazafelé, és kukoricaszár füstje kóválygott a kertben, amikor valaki a szomszéd kerítése mellett elvisítja magát:

– Hej! Most megláthatik a papék! Nem a mi Kálmánunk lopja a diót, hanem a Pisti... Ugye... most csak ne bújjon el.

Hát igen. Éppen a katonát akartam megkérdezni, hogy miként is volt a dolog a királylánnyal, amikor a vénasszony éles sikoltása végigvágott a kerten, és én azonmód lehasaltam a bodza közé. Nemcsak lehasaltam, hanem négykézláb igyekeztem ki a kertből, az én kertemből, ahol – úgy látszik – loptam.

Eddig nem gondoltam rá, de most ezt mondta körülöttem minden. Megcsípett a csalán, megszúrt a tüske, az öregasszony hangja vijjogva kísért, és ezt dobogta a szívem is:

– Baj van. Loptál!

És akkor napokig nem mentem nagybátyámhoz; odahaza nem szóltak hozzám, és a faluban is elterjedt a híre, hogy én dézsmáltam a papék dióját. Végre nagybátyám megsokallta a dolgot. Átjött értem, kézen fogott, és így ballagtunk hozzá a kertbe, mely idegen lett nekem és minden bokra ellenség. Nagyokat lépett az öreg pap, mintha túl akart volna az egész ügyön lenni. Zöldre kopott reverendája suhogva csapkodott a gaz között, és amikor megálltunk, már tele volt a szemem könnyel.

– Szedtél, fiam, diót?

– Szedtem, de azt gondoltam...

– No mit...

– Hogy szabad. Hiszen máskor is... – megkapaszkodtam eres, fehér kezében – máskor is szedtem.

– Aztán most ki mondta, hogy nem szabad?
– Deres néni.
Az öreg ekkor felcsattant, hogy meghallják a szomszédban is.
– Hát a Deres néni a maga portáján kurjongasson. Ha én neked megengedtem, akkor az úgy van jól. Te itt nem lophatsz, mert a tied!
Amikor kiértünk a kertből, még hozzátette:
– ...de azért mindig szóljál előbb, kisfiam. No, eredj vissza, és szedj, amennyit akarsz.
Egyedül maradtam.
Visszanéztem a kertre, és nem kellett a dió, pedig a vén fák szolga módon integettek felém.
– Gyere, gyere, most már szabad...
Elfordultam. Nem kell! A bokrok sunyin lapultak, a napraforgók lehajtották fejüket, hogy arcukba ne lássak.
– Mi tudtuk. Mi nem hittük... Nem történt semmi. Gyere!
– Nem!
És soha többet nem mentem vissza a kertbe, mert hűtlen lett hozzám. Nyirkos földjén a szégyen bujkált, bokrai közt úr lett a gaz, és a vén diófák gazdátlanul kínálgatták a papírhéjú nagy gyümölcsüket vándormadaraknak, mókusoknak, mindenkinek.
Én pedig egyedül maradtam a katonával, aki kutyaháton lovagolt a királylányért, s a kutyának akkora volt a szeme, mint a malomkő. Ali babával, Robinsonnal és Péntekkel, mert csak ők, csak ők tudták egyedül, hogy engem loptak meg, mert enyém volt az öreg kert, enyém a mesék álma, amik ott születtek, enyém a rigófütty és a hulló levelek szárnycsapása, enyém volt ott minden, és – talán nem is loptak meg, mert – enyém még ma is.

*

Régi történet ez nagyon. Régen elfeledtem, de tegnap eszembe jutott.

Elgondolkozva ballagtam hazafelé, amikor mérges rikácsolásra kaptam fel hirtelen a fejem.

Gyerekek verték a diót egy utcára kihajló ágról, és valami vénség szidta a nebulókat, akik oda se fűtyültek a szidásra, mintha a tulajdonos a világon se lett volna.

– Ha kijön az öreg – mondta az egyik –, úgy kupán vágom, hogy felfordul.

– Miért nem kértek, gyerekek, hiszen pár szem dióról van csak szó... – enyhítettem a hangulatot.

– Ettől, ettől a zsugori vén disznótól?...

– Ezeknek a csirkefogóknak... – tajtékzott az öreg.

Odébbálltam. Mit tehettem volna? Régi ősök, régi diófák és régi emberek jutottak az eszembe, és arra gondoltam, hogy amíg az öregek meg akarnak tartani mindent és a fiatalok el akarnak venni mindent, nem lesz békesség a földön, és se öregnek, se fiatalnak nem marad az égvilágon – de semmije se.

ELŐNÉV

Korábbi időkben az előnevet úgy szerezte az ember, hogy vagy levágott néhány törökfejet, vagy az ő fejét vágták le. Tény, hogy a béke emberei sokkal ritkábban jutottak címerhez, mint az erőszak véres lovagjai.

Nincs értelme a további kertelésnek, tehát férfiasan bevallom: Berta Jancsi is ilyenformán jutott előnévhez.

Azért jutott ez múltkor az eszembe, mert advent volt akkor is, csillagos advent, amikor a roráték hajnali zsongása úgy áradt szét a sötét utcákra pillogó ablakszemek között, mint a szépség és jószág ígérete. Ez volt az az idő, amikor a betlehemes társaságok kialakultak, s egyúttal a tagok is megkapták szerepeiket. Igen, mert más angyalnak lenni, és más pásztornak, más gazdának lenni, és megint más bojtárnak. Rátermettség kell ehhez, sőt tehetség, nem is beszélve a kellékekről... szakállról, bajusztól, subáról, láncos botról és főleg magáról a betlehemről, melyet a tavalyi tapasztalatok alapján kell megépíteni.

A mi társaságunkban először Berta Jancsi vette kezébe a kezdeményezést és irányítást, ami helyénvaló is volt, mert ezenkívül aztán egy lyukas garassal se járult hozzá a „befektetéshez”... Míg mi szorgalmasan – sőt túl szorgalmasan – gyűjtöttük az anyagot, addig Jancsi csak dirigált, sőt meg is fedtte azt a tagot, akit a túlzó szülői felügyelet megakadályozott a szükséges holmi „beszerzésében”.

És mi birkatürelemmel viseltük Jancsi fölényét, amíg egy napon Bodó Vince kereken megmondta, hogy ha Jancsi nem hoz semmit, csak parancsolgat, hát egyszerűen szájon vágja.

– Engem? – kérdezte Jancsi.

– Téged!

És mivel Vince szótartó fiú volt, Jancsi meggondolta a dolgot, és aznap délután már két teljes szakállal és egy lepedővel jelent meg, mondván, hogy a lepedőben ő lesz az angyal, a szakállakat pedig öregapja subájából vágta ki.

A betlehem kész lett, és csodálatosan szép lett. Ha meggyújtottuk benne a kis gyertyát, megmelegedett a szívünk is, és szívünk melegénél a szent család is élni látszott. Szóval ilyen még nem volt – vallottuk büszkén, és amikor Jancsi is felöltözött lenge fehérbe – nyakában egy madzagon lógó persellyel –, megbocsátottuk régebbi ádáz parancsolgatását is.

A persely kulcsát átadta Vincének.

– Majd akkor nyitjuk ki, ha a betlehemjárásnak vége lesz. Addig nem nyúlhat hozzá senki.

– Ez igen! – mondta még Vince is, aki pedig nem volt könnyen lelkesedő. – Így van jól... Okos gyerek vagy, Jancsi. Így semmiféle lopás nem történhetik...

Sajnos, Vince megállapításának csak az első fele volt igaz. Jancsi tényleg okos gyerek volt...

Ámbár a végén minden kiderül.

Igenis ki!

Karácsony napján derült ki, amikor összegyűltünk litánia után az iskolában a persely ünnepélyes és izgalmas kinyitására.

– Na, nyisd már ki! – mondta valaki.

Jancsi keze izgatottan kotorászott a záron, azután felpattantotta, belenézett, és kidöntötte az egészet az asztalra.

Csend! Az egész szobát betöltő, fagyos és egyre feszültebbé váló csend.

– A kulcs a Vincénél volt – rebegte, de még ettől se mozdultunk meg, mert szemünk odaragadt a pénzhalmazra, amely nagyjából olyan volt, mint egy régi pénzzel vegyes nadrággombgyűjtemény. Ebben a pillanatban világosodott meg előttünk, hogy az angyal miért tartotta markát az adakozók elé, és miért nem a perselyt. A perselyben már nem „nemes valuta” zörrent, hanem katonagomb vagy poltura, sőt laposra nyomott ólomdarab...

Az iskola délutáni méla csendje szétrobbant. Jancsi küzdött, mint egy oroszlán, sőt mint egy arkangyal, de talán szétszedtük volna, ha egy felsőbb hatalom szét nem szór bennünket.

– Megbolondultatok?

Ez a felsőbb, sőt egyházi hatalom a káplán volt, kétméteres óriás, ami káplánban ritkaság, ámbár ez a káplán falubeli termés volt, így érthető... a mi falunk mindenféle nyeszlett egyeddel nem csúfította az egyházmegyét.

– Megbolondultatok?! – dördült meg újra. – Ezen a szent napon – és hóna alá fogta Jancsit, mert Vince, mint egy hörcsög, indult el újra feléje. Vince ugyanis unokaöccse volt a káplánnak, és a rokoni kötelékek neki több szabadságot engedélyeztek.

– Akarsz egy pofont? – és ellódította öccsét. – Oda üljetek valamennyien, és csak egy beszél, akit kérdezek.

És törvényt tartott.

A vádak csak úgy zuhogtak, Jancsi most már sápadt volt, és néha felemelte kezét.

– Káplán úr, Isten bizony...

– Ne esküdj, fiam!

Amikor csend lett, ránk nézett, aztán a pénz-, a régi pénz- és nadrággomb-gyülekezetre.

– Lehet, hogy Jancsi bűnös, de ez még nem biztos... – (Jancsi lehajtotta fejét, és könnyezni kezdett.) – Ha pedig ti a szent családot pénzért hordtátok, hát itt van! – és kicsapott egy kisebb bankót az asztalra. – Gyere, Jancsi fiam...

Mi csak ültünk megrokkanva. Szívünkkel kétségek és valóságok labdáztak, és szégyelltük magunkat, ámbár nem tudtuk volna megmondani, miért.

Vince mozdult meg először, mert Vince rokon volt és gyakorlati ember.

– Majd én felváltom...

*

És Jancsi ettől kezdve első ministráló lett, első harangozó, sőt a következő karácsony előtt a káplán azt mondta, hogy miután Jancsi ártatlansága kiderült, reméli, hogy az angyal szerepét másnak nem adjuk... de hogy megnyugodjunk, Jancsi kapott tőle egy noteszt, amibe a kegyes adományokat azonnal, a helyszínen be fogja írni!

– Igenis – hajolt meg Jancsi, és ez a meghajlás meghatott bennünket.

És abban az évben – jaj, de régen volt! – Jancsi nyakában egyfelől a persely lógott, másfelől a könyvecske. Az adományokat elegáns meghajlással köszönte meg, s azonnal beírta. Másnap aztán már úgy beszélt a falu a mi betlehemünkről, mint amelyben angyal a „Könyves” Berta Jancsi. Hát így születik az előnév!

KARÁCSONYI LÁTOGATÓK

A patak még az őszön kiöntött, és a kósza vadvizek ott maradtak a réten. Szétterültek, elcsendesedtek, és tükrükben nappal felhők, éjjel pedig csillagok nézegették magukat. Később fázni kezdtek, és ködöt leheltek maguk fölé, de a ködöt elcsapta a szél, és a dermedt december hárttyás jégüveget simított fodrozó hátukra.

– Aludjatok! – mondta, és elkopogott az erdő felé. Lerázta a fákról a maradék leveleket. Letördelte a korhadt gallyakat, és rá sem nézett a fenyőkre, melyek zöldék voltak, mint a fű a tavalyi pásztortüzek helyén. A fenyőknek nem parancsolt December, nem is szerette őket. Kemény léptekkel ment el mellettük, és nem tehetett semmit, ha zsongó susogással nevettek össze a háta mögött...

Fogcsikorgatva állt meg az erdőszélen. Körülötte jeges szél perdült, és a messze, ködös határ hangtalanul borult patkós csizmája alá.

Csak a patakparton volt valami mozgás. A kiöntéseken csúszkáltak a gyerekek. Nekifutottak a réten, és a jégen könnyű lett egyszerre a csizma, mintha elszakadtak volna a földtől. Már akinek volt csizmája. Borsos Jóskának csak cipője volt. Bár ez a cipő! Madzag itt, madzag ott. Egy kis rongy is lóg ki belőle. De csúszik, és ez a fő. Jóska szinte repül. Mindig messzebb, mint a többiek. Jó kis cipők ezek, és nem cserélne semmiféle csizmával. Meleg, meleg az a csizma, de nem lehet benne futni...

A kiöntés közepén sás van. Jóska odáig szeretne elcsúszni.

– Ha akarnék, el is csúsznék...

– Hát akarj! – mondta irigyen a bíró fia, akinek csizmája szépen nyikorgott ugyan az utcán – misére menet –, de itt hasznavehetetlen volt.

Jóska nekilendült. Vékony lábai dobogva rohantak a jégre, és csúszott, csúszott, egész a sásig. Ott azonban vékonyabb volt a jég, roppant egyet, és Jóska derékig benne volt a jeges vízben. Hamar kikapaszkodott, és nevetve rázta le a vizet.

- Hát ugye elcsúsztam?...
- El, de most mehatsz haza...
- Semmi ez – mondta, pedig nagyon fázott. – Megszárad...
- És csúszkált tovább. Rajta ne nevéssen a bíró fia.

Amikor a vacsorafüstök kiszálltak a rétre, Jóskán már zörgött a vékony nadrág. Jég volt az egész.

Másnap reggel kilelte a hideg, és Jóskát valami ismeretlen bágyadtság fogta alélt karjaiba.

Harmadnap doktorért kellett menni.

– Megfizetni csak a tavasszal tudom – mondta anyja párás szemmel, és megigazította kendőjét, melyet még ura temetésére vett, és fakón zöldes volt, mint a falusi özvegyeké általában.

A doktor nem sokat vizsgált.

– Tüdőgyulladás – mondta, és kinézett az ablakon, melyen túl köd volt és szomorú, hideg bizonytalanság. – Nagyon gondosan tartsa be, Borsosné, amit mondok. Nagyon gondosan... Orvosságot küldök.

Jóska ezekről a dolgokról már nem tudott semmit. Néha a forróság verejtékében főtt, néha hideg ölelésbe fordult, ha anyja vizes lepedőbe csavarta. Ilyenkor kinyílt a szeme, de olyan rettentő messzeségbe néz, hogy anyja elsírta magát.

Így jött el a karácsonyeste.

Délután nagy lett a csend, mert hullt a hó, és az ünnep már a faluvégen volt, és csak arra várt, hogy az ablakszemek hívogatóan kinyíljanak.

Néha csengő csendült az utcán, néha kinyílt egy ajtó, s ilyenkor a fény kisurrant a hóra, mely tiszta volt, puha, mint nagy ünnep arca.

Amikor első harangoztak éjféli misére, elállt a hó. A harangszó halkán megverte az ablakokat, aztán kiszállt a határba. Végiglengett az utakon, megsimogatta a sóhajtó nádat, és sokáig kerengett az erdő felett, hol fehér pompában álltak a fenyők, és hócukros tobozkáikat szívesen odaadták volna valakinek.

Második harangszókor a falu már mozgolódni kezdett. A templom ablakaiban meleg derengés lobogott, és az öregebbek

már elindultak éjféli misére. Borsosék háza előtt halkították a szót, mert a Jóska gyerek, Isten tudja, megéri-e a reggelt...

A falu gondolatai puhán léptek Jóska mellé, és megsimogatták. De Jóska ezt nem érezte. Aszott kis kezei fuldokolva verték a levegőt, szíve ijedten kapálódzott valami rém szorításában, és szája cserepes részében izzó lélegzet repkedett.

A harmadik harangszóra kitárult a templomajtó. Az öreg boltívek alatt az orgona búgni kezdett. A gyertyák lobogó fénye kavargva szállt szét az ének szárnyán, aztán kitódult az ajtón, és a szelíd, meleg világosság szétáradt az éjszakában.

Ránevettek a csillagok, fellobbantak érintésére a házi tűzhelyek, és az erdő szélén üldögélő zúzmarás december is felkapta a fejét. A fény már a réten közeledett az erdő felé.

– Erre tart! – ugrott fel, és amikor felállt, már körülvette a derengő fény.

Mélyen meghajtotta fehér, havas fejét, és arca olyan volt, amilyennek sohase látták a didergő fák, cserjék és madarak.

A fény aztán szétlobbant az éjszakában, és csak a csillagok sugároztak azután erősebben.

December pedig odalépett a legközelebbi kis fenyőfa mellé.

– Készülj, fiam! Szedd össze magad. Vendégségbe megyünk.

A kis fenyő boldogan mocorgott.

– A hó rajtam marad?

– Persze hogy rajtad! Ki látott karácsonykor fenyőt csupaszon?... Mindjárt jövök, mert nem mehetünk csak úgy üresen...

És az öreg December fűgén lépett el az erdőben. De mint a gondolat, már újra ott volt megint. Mögötte egy kis őz, egy nyúl, egy róka, feje felett pedig röpködő madarak.

A madarak a fenyőre szálltak.

– Mehetünk.

– És a lábam? – topogott a kis fenyő. – Hogy menjek így? Bele van fagyva a földbe.

– Elfelejtettem – dörmögött az öregember. – De azért nem muszáj mindjárt siránkoznia...

Talpra állította a kis fát, és elindultak a falu felé. A fenyőn pírkok ültek, piros mellénykében, kékcinkék, királykák és egy kis ökörszem, mely még itt is fürgén ugrált az ágak között.

– Leveri rólam a havat – panaszkodott a fenyő –, még ilyenkor se tud vesztet maradni...

– Csend! – mordult rájuk az öregember. – Csak nem veszekedtek ilyenkor...

És attól kezdve csend lett. Csak a róka szólalt meg a faluvégen, hogy ő már ismeri erre az utat... de a többiek olyan szemrehányóan néztek rá, hogy lehajtotta fejét, és látszott rajta, súlyos lelkiismeretfurdalások gyöttrik...

A falu üres volt. A házak fáradt szeme már lecsukódott, és a havon nagy békesség hallgatott.

Csak Borsosék háza nézett virrasztó vörös szemével az éjszakába, de már álmos volt ez is, és észre sem vette, hogy nyílik a kis ajtó, és vendégség érkezett

– Csendesen – susogta a havas szakállú öregember, és amikor mindnyájan bent voltak, betette az ajtót.

Borsosné aludt, Jóska pedig égő szemekkel kínlódott. Arcára már odaszáradt a tűz, szája cserepesen suttogott, és a Láz már csak játszott vele, mert tudta, hogy Jóska az övé...

– Kifelé! – mordult rá az öreg December, de olyan hangon, hogy még a kis fenyő is megreszketett...

A Láz ötölt-hatolt, hogy ez az ő dolga...

– Kifelé!...

És a Láz ész nélkül kapta bundáját.

– No, most aztán játszogassatok!

Jóska szeme álmosan kinyílt. Hűvös fenyőillatban úszott a szoba. Anyja mélyen aludt. Az ajtónál szikrázó ragyogásban állt a fenyő, és rajta piros, kék ruhájú kis madarak... Alatta pedig – ő ez nem is igaz! – nyúl, őz, róka...

– Hogy vagy, fiam? – nézett az öregember Jóskára.

Jóska csak gondolataival felelt.

– Jól... Istenem... jól, de nem álmodom?

– Dehogyan álmodol. Játssz egy kicsit velünk... Csak meg ne szorítsd őket...

És Jóska megsimogatta a pirók piros mellénykáját, a cinkék kék kabátkáját, és nem tudta megfogni a kis ökörszemet, mert az mindig kibújt a markából, és Jóska fáradt volt egy kicsit... Az öregember rá is szólt az ugrabugra ökörszemre:

– Ne fáraszd a gyereket!

A nyúl felugrott a székre, az őz odatette a fejét Jóska párnájára. A róka felágaskodott, és hűvös nyelvével megnyalta Jóska kezét.

– Nem harap?...

– Dehogy harap, fiam. Szeret téged – és szigorúan nézett a rókára, mintha azt mondta volna: – Látod, milyen híred van?...

Jóska boldogan simogatta a róka fejét, és úgy elaludt, észre se vette.

Az öregember eltette pápaszemét – mert eddig az asszony imakönyvét lapozgatta –, és intett.

– Elaludt.

Kinyitotta az ajtót, és kisurrantak az éjszakába.

*

A párnás, puha hó aztán megroskadt. A szántások párás földjén okos szemű csókák jártak, és amikor az első fecske benyilallt régi fészkébe az eresz alá, Jóska már alig emlékezett a nagy betegségeire.

Tudta, hogy akkor éjjel csak álmodott...

Eljött a húsvét is. Jóskában széles öröm volt és napsugár. Kiszaladt a rétre, hol a tétova kis vadvizeket benötte már a sás, onnét az erdő alá, hol sárgult már a kankalin, és a fenyők susogva nyújtózkodtak a napsugárban. Egy kis fenyőfa távolabb állt a többitől, és Jóska csodálkozva nézte.

Az erdő alján áldó lángolásban úszott a nap, és nagy lett a csend. A fenyő ágai közt egy kis cinke bujkált, és fényes szemével Jóskára nevetett, aki körüljárta a kis fát. Kezét összecsapta a nagy ámulattól, és úgy suttozta:

– Istenem, milyen ismerős...

A VENDÉG

A vendég – általában rangjának és szokásainak megfelelően érkezik, s érkezése egyúttal jelzi az illető vagyoni állapotát, sőt a vendéglátók lelkendezésének mikéntjét és mértékét is.

Mert, ha – teszem azt – Jóska bácsi érkezik, takaros fogalom, háta mögött azzal a szép kis házacskával, miegymással, agglegényi dicsfényében és örökösök nélkül, a fogadtatás egészen más, mintha Miska bácsi nyit ajtót – természetesen a disznótor kellős közepén –, aki mögött igen szép múlt van, és más semmi.

A vendég tehát megérkezik gyalog, kocsin, esetleg lóháton, bár ezt a divatjamúlt négy lábú füevőt zajosan helyettesítheti egy motorbicikli, az első kerék felett névtáblával, amely azt mondja, hogy „Csöppi” vagy „Dacos”, a tulajdonos pillanatnyi lelkiállapotára utalva.

Nem kell talán mondanunk, hogy az autón érkező vendég mindezeket lepipálja, olyanról pedig nem is hallottam, hogy valakinek az udvarába a vendég repülve érkezett volna.

Mivel pedig a vendég a vendéglátónak is szégyene vagy dicsősége, nem fér bennem a szó, hogy az én vendégem – bár csak névnapon – repülve érkezett, bár először nem úgy látszott, mintha hozzám érkezett volna.

Reggel volt, hét óra, és éppen a hőmérőt becsmértem konok, kemény magatartásáért, amikor elsiklózik ablakom előtt egy feketerigó, és szó nélkül belehasalt a kutyaól előtt a hóba.

– Nono! – mondtam. – Mi ez? Motorhiba, vagy kifogyott az üzemanyag?

A kisrigó csak feküdt, szétterjesztett szárnyakkal, és nem válaszolt, de azonnal tudtam, hogy ilyen előkelő vendég csak hozzám érkezhetik. Siettem tehát a rokon fogadtatására azonmód, papucsban, házikabátban és tizen négy fok hidegben.

Mire megkerültem a házat, a vendég – sehol. Mivel azonban vendégem sorsával törődöm, belemásztam a hasig érő hóba, és betekintettem néhai kutyánk, Panni óljába. Feltevésem nem csalt. Ott ült a rigóka, mintha szégyellte volna a csúfos érkezést, és

egyáltalában nem tiltakozott, amikor kézbe vettem. Azzal vesd el magad: befelé, mert a hóval együtt a mínusz 14 fok is elhelyezkedett lenge kabátom alatt.

Menet közben pár szóval vázoltam vendégemnek, hogy mi lett volna a sorsa, ha Panni még életben van, aztán bemutattam a feleségemnek, aki vendégünket homlokcsókkal illette, majd megjegyezte, hogy a lakásban egyenletesen elszórt havat kint is hagyhattam volna.

Ezek után a vendéget a kipárnázott ablakközben helyeztük el, és rizses hurkával kínáltuk, valamint húsdarabkákkal. A rigóka rá sem nézett, bár a begyiben nem volt semmi, s az éles szegycsont majd a bőrét vágta ki.

Ehelyett ugrálni kezdett, pedig aki hason érkezik vendégségbe, az ne ugráljon. Ezt finoman meg is magyaráztam neki, de konokul kitartott álláspontja mellett, és ki akart menni a további tizennégy fok mínuszba, mégpedig az üvegen keresztül. Erről mindenki tudhatja, hogy itt csakis rigóhölgyről van szó...

– Eresszük ki a szobába – vélelmezte feleségem –, felmelegszik, és talán el is tud repülni.

– Jó, de figyelmeztetem, hogy a vendég nem szobatiszta...

– Nem baj.

Kinyitottam tehát az ablakot a szoba felé, mire vendégünk leugrott a szőnyegre, és eltűnt a bútorok alatt. Úgy eltűnt, mint egy kis egér, de repülni – nyilván – nem tudott.

Ugrani azonban annál szebben, mert egy kis szárnysegítséggel már a széken volt, onnét az asztalon, könyvespolcon – hopp –, kitömött karvalyom fején, onnét pedig öreg hollóm mellett, aki üvegszemmel nézi a mulandóságot. Ott végre elhelyezkedett, mert a holló vastag, mohás ágon ült, s ezt vendégünk is megfelelőnek találta.

Megrázta magát, mintha a hidegnek még az emlékét is le akarta volna rázni, szárnyát nyújtóztatta, és ránk nézett, mintha azt mondta volna:

– Betyár jó meleg van itt, ezt nevezem légkörnek!

Azzal szunyókálni kezdett.

– Hagyjuk – állapotunk meg –, majd meglátjuk... csak enne hát valamit!

Kimentünk reggelizni, s közben röpke előadást tartottam, hogy bizony – sajnos – az ilyen vadmadár idegen környezetben legtöbbször inkább elpusztul, de nem eszik.

– Tömjétek meg! – mondta madártudós barátom, mire kézbe vettem a vendéget, feleségem pedig kinyitotta a száját, s a már említett rizses hurkából kis gombócot nyomott a madárka torkára. A rigó méltatlankodva rázta ki az élelmet, s befejezésül alaposan belecsípett felháborodott nőm ujjába.

Ezzel a tömést be is fejeztük, a rigó pedig az ismert úton – szék, asztal, állvány, karvaly – már újra a holló mellett ült, és száját a fához kente, mintha a hurka minősége ellen lett volna valami kifogása. (Megjegyzem, ebben volt is valami... a hurka ajándék hurka volt...)

– Éhen fogsz pusztulni, fiam – figyelmeztette feleségem a konok szárnyast, és egyedül hagyott vele.

Én pedig dolgozni kezdtem.

Azaz kezdtem volna, de elképzeltem, hogy az éhség gyötri ezt a szegény madarat, agyonfagyott az éjjel! Hát most mit csináljak? Kezdem el újra a tömést?

Ekkor valami zörgés indult el mögöttem. Vagdosás és rágás. Hát ez mi a csuda?

Hátranézek, és még a lélegzetem is visszafogtam:

A rigó evett! A rigó almát evett!

Az almás kosarat behoztam a kamrából, mert ott az alma olyan hideg lett, hogy nem lehetett enni, és most a vendég – ide vadmadár, oda félénkség – úgy evett, mintha a világon sem lettem volna. Később leugrott, feltornászott a hollóhoz, én pedig hússal tömtem meg az almán vágott jókora lyukat, és vizet is tettem a kosár mellé, újsággal aláterítve az egészet. Talán így elfogadja...

Talán?

Evett, ivott, sőt fürdött is, megfelelő locspocst alkotva a szőnyegen.

Kisurrantam, és behívtam feleségem, aki egészen ellágyult.

– Hát nem édes?... Most már itt marad, de valami nevet is kellene adni.

Hosszas vita után a Mari névben állapotunk meg, s ezzel a vendéget családtaggá avattuk. Mari ezek után birtokba vette szobámat. Félénkségről a továbbiakban szó sem volt. Éléstárát a holló alatt helyeztük el, ahol a rigóka mindvégig kitartott, s ott is aludt a nagy, fekete madár mellett.

Másnap már elég jól repült, és reggel halk csettegetéssel ugrálta körül a szobát, és evett, evett, evett...

Feleségem pedig – egyre komorabban – takarított, takarított, takarított.

Nem, Mari egyáltalán nem volt szobatiszta, s amikor legújabb könyvem is áldozatul esett Mari könnyed magatartásának – betelt a mérték.

– Valamit kell ezzel az állattal csinálni – sziszegte nőm, és úgy nézett Marira, ahogy csak egyik nő tud nézni a másikra.

De ekkor a rigóka már jól repült, sőt nagyon jól repült, és egész nap nyugtalanul repkedve szemlélte a külső rigókat a kertben, de az üvegnek már nem repült neki. És mivel az idő is megengyhült, harmadnap délből kinyitottam az ablakot.

– Eredj, Marika – mondtam fejedelmi mozdulattal –, vár a famíliád.

Mari azonban nem vette tudomásul a nyitott ablakot. Lehet, hogy azt hitte, ott van még az üveg, de nem ment. Vártunk, vártunk. Dőlt be a hideg...

– Nem akar elmenni? – rémüldözött nőm, de Marit a hatalmas prüszentés sem ijesztette meg. Nem ment.

– Marikám – könyörögtem –, ide nézz! – És az egész éléstárt az ablakpárkányra tettem; a rigóka ezt már megértette. Odaszállt, kényelmesen megreggelizett, és búcsú nélkül elrepült.

– Majd kínálkozol még vissza – szólt utána a feleségem az utolsó szó jogán, de én kételkedtem. Nem lesz már ránk szüksége, tavaszodik.

De tévedtem! Ma reggel szellőztetek, hát ki ül az öreg hársfa ágán, mint Mari. Tévedés kizárva, mert piros cernát kötöttem a lábára.

Hintázik Mari az ágon, és befelé pislog.

Bevallom: lesütöttem a szemem, aztán óvatosan és galádul
becsuktam az ablakot.

DÉLI SZÉL

Két varjú egymásra nézett a fatetőn. Két öreg varjú. Hajnal volt éppen, s a mozdulatlan két fekete madár fekete szemében benne volt a dermedt hómezők végtelensége és benne volt a vörösen kelő nap.

– Mi lesz? – kérdezte az egyik szeme, mire a másik csak lenézett a fa alá, ahol megfagyott varjak írták az éjszaka újságját.

– Ha így megy az idő: ez jön.

Most van a leghidegebb, most kel a nap. Ha a hideg benyúl a tollak alá, csak lefordul a varjú a fatetőről, és az éhes rókák sovány lakodalmat tartanak hazamenőben.

A nap lassan mozgott lefelé, szemlélődve, mintha számba akarta volna venni, hogy mi változott tegnap óta, ámbar nem változott semmi. A fejsze elkeseredetten nézi a fűrész, amelynek kötele már csak kóc, és a fűrészbak úgy áll ott a pajtában megroggyanva, mintha azt mondaná: Hát ami sok, az sok! Megbolondult ez a tél?

A fűrész minden fogával vicsorog:

– Nyugalom, öreg testvér, elfogyott a tavalyi fa, most jön az idei. Jó, szívós... Hej, hej, az lesz csak a parádé!

Emelkedik a nap, és benéz az istállóablakon, ahol egy javakorabeli tehén fekszik kisborjával. A kisborjú odahúzódik az anyai kályhához, mert az istálló hideg.

És nézik egymást.

A tehén meleg, nyugalmas szemében mese és ígéret van a zöld rétről, langyos napsütésről, ficáncoló ugrándozásokról és tejről... sok tejről.

Kint csikorog a kútgém, pattog a jég, s a vödör úgy bújik odalent a meleg víz alá, mint a gőzfürdőben.

– Jaj, csak lent hagynának!

Dehogy hagyják. Nekicsapódik a kávának, loccsan a víz, s a tehén meggondoltan jön inni borjával. A vályú környéke csupa jég, de fel van szórva pelyvával.

Isznak, utána a borjú ugrik egyet, sőt rúg is, és azonmód elhasal a jég. A tehén csak nézi nyugalmasan, mintha azt mondaná:

– Na, látod...

Aztán csattan az istállóajtó, s ott bent talán újra kezdődik a mese a rétről és a melegről.

A nap már a házak magasságában áll vagy megy – ezt nem lehet látni –, de vörös arcát alázatosan tömjénezik a kémények, s a verebek odaülnek melegedni.

Az utcán szánkó csúszkál, hánnya a farát, mert csapás sincs és jég minden. A faluvégen befordul az erdei útra, ahol megfogja a hó, és most már egyenesen megy, meglassúdva komoly küldetésben.

Malomba megy a fogat. Az erdő hideg, csipkés gyönyörűség a zúzmara horgolt terítője alatt, de erre Pék Dániel majd csak a nyáron mondja, hogy szép volt. Most egy kicsit közel van...

Pék Dániel ül ugyanis a szánkán, zúzmarás bajusszal, zúzmarás kucsmában és zúzmarás hangulatban, mert sehogy sem tudja elképzelni, hogy miként lesz ebből az útból liszt. A malom egy hónapja be van fagyva, és gabonáját most vigye más malomba? Amikor idehozta, ki gondolta volna, hogy így megáll a tél.

– Cserélni se lehetne, Lajoskám?

– Elhordták már, Dani bácsi – tárja szét kezét a molnár –, de van a szövetkezetben...

– Megöl az asszony, Lajoskám, ha pénzért veszem, amikor itt a gabonám. Nem lehetne valamit tenni?

– Hát hacsak ki nem faragja Dani bácsi a jégből a nagy kereket... – nevet a molnár.

– Hászzen éppen ráérek.

– Ne bolondozzon, Dani bácsi, reggelre újra befagy – gondolkodik –, ámbár a jég alatt víz van...

– Hol az a fejsze? Bánom is én, mi lesz reggelre. – És Pék Dániel faragja a jeget, bontogatja a nagy kereket, hol alul, hol felül.

– A lapátokra vigyázzon, Dani bácsi... Iszik egy kis pálinkát?

A nap hidegen süt, a jégforgácsok ugrálnak és szikrázva repkednek a napsugárban. A molnár nézi egy darabig, aztán kopácsolni kezdi a zsilipet. Hátha nem is olyan bolond ez a Dani?...

– Gyűjjön föl, Dani bácsi, megpróbálom, ámbár csoda lenne.

Felrántották a zsilipet, s a kerék nyögött egyet, de alig mozdult. Erre újra ledugták a zsilipet, majd újra fel, s a víz minden lökésére lépett egyet a jeges nagy kerék, míg egyszer csak rettentő nyöszörgés, csikorgás, pattogás közt elindult, odabenn pedig mozogni kezdtek a kövek, s a zúgás meleg hangja kiömlött a havas világba.

– Na, látod, Lajoskám?...

A molnár oda se hallgatott. Enni adott a garatnak, mosolygott, és kezét a meleg lisztbe dugta.

Elmúlt már dél, amikor Pék Dániel bekötözte a zsákokat, de amikor kihordták a szánra, nem indult mindjárt el.

– Hallod? – nézett a molnárra, aztán az égre. – Hallod?

Magasan, vidám gágogással vadlibák utaztak észak felé.

– Dani bácsi megtörte a telet.

Aztán csak álltak. Talpuk alatt nem roppant a hó, a lovakon gyöngyözni kezdett a zúzmara, a nap mintha közelebb szállt volna, a jég megroppant a patakon, s mint a lehelet, a hómezőkön végighömpölygött valami meleg áramlás.

A két varjú egymásra nézett a fatetőn. Tollukat megeresztették, ásítottak és a fészekre gondoltak; a kisborjú fülét billegette, mintha legyeket hajtott volna; a malom puhán dorombolt, és kéménye zászlóját vidáman lengette a déli szél.